

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 7

БЕОГРАД 1938 ГОДИНЕ

КЊИГА 2

ХИИ РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 17 ФЕБРУАРА 1938 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК
СТЕВАН ЂИРИЋ

И

ПОТПРЕТСЕДНИК
ФРАЊО МАРКИЋ

СЕКРЕТАР

ДРАГОМИР М. СТОЈАДИНОВИЋ

Присутни г. г. Министри: Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова д-р Милан М. Стојадиновић; Министар без портфеља д-р Шефкија Бехмен; Министар правде Милан Симоновић; Министар пољопривреде Светозар Станковић; Министар шума и рудника Богољуб Кујунџић; Министар трговине и индустрије д-р Милан Врбанић; Министар грађевина Добривоје Стошовић; Министар финансија Душан Летица; Министар без портфеља Војислав В. Ђорђевић; Министар без портфеља д-р Нико Новаковић; Министар физичког васпитања народа д-р Вјекослав Милетић; Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Р. Чвркић.

ПОЧЕТАК У 9 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: Читање и усвајање записника XII редовног састанка.

Говорници: Д-р Српко Вукановић (шрмедба на записник), Војислав Лазић (шрмедба на записник), Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (два пута — одговор на шрмедбу на записник).

Дневни ред: Наставак претреса у начелу извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину.

— Саопштење да д-р Рудолф Добовишек, адвокат из Цеља, изабран за народног посланика у срезу Шмарје, на листи д-ра Владимира Мачека, подноси Народној скупштини на верификацију своје посланичко пуномоћје.

Говорници: Радисав Вучетић, Војислав Лазић (о повреди Пословника и ради личног објашњења), Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (одговор на повреду Пословника), Јован Јовановић, Мирко Урошевић, Јован Здравковић, Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (четрнаест пута), Ото Гавриловић (ради личног објашњења), д-р Милан Стијић, Владимир Тишма, д-р Александар Мијовић, Боривоје Антић, Потпретседник Народне скупштине Фрањо Маркић (осам пута).

Претседник Стеван Ђирић: Господо, имам част отворити ХИИ редовни састанак Народне скупштине. Молим секретара г. Стојадиновића да изволи прочитати записник претходног састанка.

Секретар Драгомир Стојадиновић прочита записник XII редовног састанка.

Претседник Стеван Ђирић: Има ли ко од госпде народних посланика какву шрмедбу на записник? (Д-р Српко Вукановић: Молим за реч! — Војислав Лазић: Молим за реч!).

Реч има народни посланик г. д-р Српко Вукановић.

Д-р Српко Вукановић: Господо народни посланици, користим ову прилику да ставим шрмедбу на записник да бих само изјавио следеће: „у »Времену« од недеље стоји да се Одбор за проучавање закона о изменама и допунама Закона о грађењу и проширењу здравствених установа у земљи од 16 марта 1931 године конституисао и изабрао за претседника д-ра Бранка Калуђерчића”. Ја сам члан тога Одбора...

Претседник Стеван Ђирић: Господине посланиче, то није шрмедба на записник.

Д-р Српко Вукановић (наставља): Биће у вези.

Претседник Стеван Ђирић: Господине Вукановићу, немојте приликом пријема записника говорити ствари које немају никакве везе с тим. Имаћете прилике други пут то да докажете.

Д-р Српко Вукановић (наставља): Нећу имати могућности.

Претседник Стеван Ђирић: Кад будете говорили можете!

Д-р Српко Вукановић (наставља): Не знам да ли ћу говорити.

Претседник Стеван Ђирић: Господине Вукановићу, то није примедба на записник.

Д-р Српко Вукановић (наставља): Господине Претседниче, ја сам могао ово да изјавим у оном моменту када је прочитано у записнику да је конституисан Одбор, али нисам био ту, био сам на путу.

Претседник Стеван Ђирић: Онда сте требали! Господине Вукановићу, Ви знате да ја лојално примењујем Закон о пословном реду, али оно што не може бити, не може бити! Не може се отвари нова тема која нема никакве везе са записником!

Д-р Српко Вукановић (наставља): Ја изјављујем да не могу бити члан Одбора за проучавање законског предлога о изменама и допунама Закона о грађењу и проширењу здравствених задруга у земљи чији је претседник д-р Бранко Калуђерчић, који нас је клеветао цело време, специјално мене и многе моје другове. Мени је врло жао што не могу да сарађујем у таквом Одбору, иако ме ова материја интересује. (Гласови из већине: Он је изабран од већине чланова!).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Војислав Лазић.

Војислав Лазић: Господо народни посланици, записник јучерашње седнице не може се одобрити, овако како је написан, јер он није потпун, а ево зашто.

Ја сам са својим друговима из опозиције поднео законски предлог о инвалидима и тражио његову хитност. Кад је хитност одбијена, онда није тај законски предлог сасвим престао да живи, него он постаје као и обичан предлог без хитности, и са њим се поступа по § 61 нашег Пословника у вези са § 53. § 61 каже овако: „Законски предлози које посланици подносе, предаће се писмено Претседнику. Предлог мора бити састављен у облику у којем се доноси закон. Са посланичким предлозима поступа се у свему као и са владиним предлозима. Али ако одбор нађе да посланички предлог треба у начелу одбацити, онда се то претходно питање решава у Скупштини без претреса по саслушању одборског известиоца и прво-потписаног предлагача”.

Према томе, господо, овај законски предлог морао је Господин Претседник, после одбијања хитности, да упути редовним путем, а тај редовни пут био је, да се тај предлог упуту специјалном одбору, ако тај одбор постоји. Ако таквог специјалног одбора или сличног, у коме се тај закон може проучавати, нема, онда је Господин Претседник био дужан, да стави на дневни ред избор одбора

за проучавање овога законског предлога. И зато, господо, ја сматрам, да записник није добар, да ни Господин Претседник није поступио по Пословнику и наравно зато записник није ни могао бити добар. И да би сада могла да се исправи грешка Господина Претседника, част ми је са 10 другова предложити, да се поступи онако како наш Пословник предлаже и наређује и да се приступи избору Одбора за проучавање овог законског предлога. Наш предлог гласи:

„Господину Претседнику Народне скупштине, — Београд

Народни посланици Војислав Лазић и другови поднели су Народној скупштини на решење предлог закона о инвалидима. За овај свој законски предлог тражили су хитност у смислу § 62 и § 63 скупштинског Пословника. Хитност није примљена.

Пошто тражена хитност није примљена, онда се са овим предлогом има поступити по § 61 у вези са § 53 скупштинског Пословника.

Стога предлажемо да се још данас изабере нарочити одбор за проучавање овог законског предлога, пошто нема сличног одбора коме би се он могао упутити.

17 фебруара 1938 г.

Београд.

Војислав Лазић, с. р.
Велимир Јојић, с. р.,
Лука Аврамовић, с. р.,
Радоје М. Јовичић, с. р.,
Миливоје Ђ. Перић, с. р.,
Радивоје М. Николић, с. р.,
Јован Јовановић, с. р.,
Јово Загорац, с. р.,
Иван Прекоршек, с. р.,
Игњат Стефановић, с. р.”

Изволите, Господине Претседниче, тај предлог.

То је моја примедба на записник и тражим да се усвоји.

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, до сада је био обичај кад Народна скупштина одбије хитност једног законског предлога, који предлаже један од г.г. народних посланика, да се тим самим сматра да је тај законски предлог одбијен. То је до сада био обичај. Међутим за друге ствари, на пр, уредбе, које подноси Влада, постоји формула коју често чујете: За овај законски предлог или за ову Уредбу биће изабран нарочити одбор, када то Народна скупштина одлучи.

Према томе, господо народни посланици, ја овом приликом изјављујем: нарочити одбор, који је потребан да се изабере за законски предлог г. Војислава Лазића, биће изабран када то Народна скупштина одлучи.

Да ли се Народна скупштина са овим слаже? (Повици: Слаже). Објављујем да се Народна скупштина са овим слаже. (Војислав Лазић: Не можете Ви објављивати када се Скупштина не слаже да се слаже!) Према томе, господо, записник би могао бити примљен онако како је предложено. Ко прима записник како је прочитан, нека изволи седети, а ко не прима, ко је против тога, нека изволи устати. (Већина седи). Већина седи, констатујем да је записник примљен онако како је прочитан. (Војислав Лазић: Нема кворума, господине Претседниче! Тражим да се изврши прозивка). Господине Лазићу,

то је дискреционо право Претседника Народне скупштине да утврди има ли кворума или нема. (Војислав Лазић: То није тачно!) Али када би хтели праведно да одмеримо ко поступа лојалније, да ли Претседник који не броји појединачно присутне посланике, него претпоставља по своме првом погледу да има кворума, да ли он поступа лојалније или народни посланик, који би желео да можда изгубимо један читав сат и више приликом прозивке, ја мислим да бисте и Ви, господине Лазићу, када бисте метнули руку на срце, признали да ја лојалније поступа. (Војислав Лазић: Али ја хоћу да натерам посланике да раде!)

Прелазимо на дневни ред: На дневном је реду: Наставак претреса у начелу извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину.

Има реч народни посланик г. Радисав Вучетић. (Војислав Лазић: Молим реч.) После, сада сам већ дао реч г. Вучетићу.

Радисав Вучетић: Господо народни посланици, буџет који је пред нама врло је мало критикован од предговорника из опозиције. Они се збиља налазе у тешком положају, да би овоме буџету могли што замерити. Буџет у главном предвиђа сву ону организацију државног апарата, коју су они толико пута помагали, те им је заиста врло тешко улазити у његову критику. То ч толико пре што Краљевска влада као неки чаробњак повећава расходе не повећавајући посредна и непосредна оптерећења. Факат је да г. Министар финансија полноси прорачун са којим хоће јасно и обилније да брани државни организам а зато од нас не тражи да гласамо ни једно пореско оптерећење или други намет како се то обично у тим приликама чини.

Господо народни посланици, и ја и сви моји другови из земљорадничког посланичког клуба, у чије име говорим а верујем, господо, и многи ви са левице и деснице, који добро познајете муке и невоље сељака, свакако би волели да ово буџетско повећање иде на побољшање прилика на нашем селу, да иде на оправку рђавих и изграђењу добрих путева који служе селу и пољопривреди, да иде на подизање каквих школа, на подизање здравствених установа, регулисање река итд. Али, господо, морамо рачунати на једно, морамо бити задовољни и срећни кад ове године имамо и овакав буџет без других оптерећења, јер не треба изгубити из вида да је ово година ратног спремања, година, господо, која можда спрема одбрану наше државе а, господо, држава и њене границе су преце од свега другог. (Одобравање на десници и у центруму).

Последње две године су веома карактеристичне за цео живот, било политички, било привредни, целокупног друштва у нашој држави. Ма колико да је истина да излазимо из тешке привредне кризе, још нам је тело ломно. Осећамо се онако како се осећа сваки реконвалесцент после тешке болести. Ми смо преживели једну тешку, опасну и смртоносну бољку — привредну кризу. Она је учинила много беде, много невоља, много зала, и учинила велики поремећај читавог нашег друштва. Сав политички поремећај, укидање Устава и диктатура као и олигархија странака у ствари су последица привредног поремећаја који

смо преживели. Сада, хвала Богу, излазимо из те тешке ситуације. То је јасно. То се види, то мора да призна и левица, ма колико јој било тешко да призна, несумњиво је да су сем општих прилика у свету томе оздрављењу код нас допринели вешти лекари који су били далеко бољи за последње две године од оних који су раније били. Не може се прећи преко извесних факата који су допринели да се створи повољна привредна ситуација у нашој земљи и да се брже ликвидира зло које нам је било тешко. Боља финансијска и привредна политика и социјалне мере које су дате за последње две године, дале су и боље резултате. Јавни радови који су пружили могућност новог упослења, велике социјалне мере, какве су чиниле само најнапредније Владе у Европи, загарантовале су бољи живот нашем народу од онога који је он имао раније. Решење извесних сељачких питања, као снижење земљарине, доношење Задружног закона, санација и помагање задругарства и најзад решење земљорадничких дугова, јесу оне велике мере које су омогућиле нов привредни и политички живот у нашој држави. Има политичара који сматрају да су само онда добри када грлато вичу, када све негирају (Један глас са деснице: Као Анте Ковач!), када ништа не признају. Ја по својој идеологији претстављам крајњег левицара, не оног са црвеног, али оног са зеленог фронта (Милан Петковић: Је ли то зелена интернационала?). Ја сам био увек у опозицији. Ово је први пут да помажем једну Владу и да изигравам неку Владину већину или боље рећи, како је то рекао неколико пута наш Министар г. Ђорђевић, налазим се при Влади (Милан Петковић: Он је у Влади, а ти си при Влади!). Знам да је много лакше све кудити него нешто урадити, али ми смо овде послати не да све негирамо, не да говоримо да све није добро, него да народу помогнемо онолико колико се може помоћи.

Ми бивши земљорадници налазимо се данас подељени у три групе, што ја жалим, господо. Једни који су ван овог Парламента са удруженом опозицијом, други који су у овој скупштинској опозицији и ми који чинимо чврсту идеолошку групу која помаже садашњу Владу. (Милан Петковић: Ко има право?) Историја ће казати ко од нас има право! Историја ће казати да ли се боље одујује народу седењем по београдским кафанама, или критиковањем сваке тачке и запете у записнику скупштинске седнице..... (Веселост)..... или стварним помагањем народа. Ако је наша група и најмање допринела да се реше извесна сељачка питања, а она је сигурно доста допринела и у задружном закону и у сељачким дуговима, и у другим питањима, онда је моја савест мирна и ја сматрам, да смо добро радили што смо на место бесплодне студентске политике, коју воде махом добро обезбеђени опозиционари, ушли у реалан политички живот и свим снагама допринели олакшању живота нашем земљорадничком живљу.

Свака странка, сваки покрет има своју идеологију, али има и своју тактику. Тактика може да буде максимална и минимална. Максималну махом траже они који су за револуцију или који су богато обезбеђени. Минималној морају да се приклоне они који воде сироте сељачке масе, који са њима живе и који хоће још данас да помогну онолико колико се помоћи може.

Ми, по свему судећи, излазимо из тешке привредне кризе. Нисмо још изашли, али излазимо.

Хоће ли претставници аграрних идеологија, баш у овоме времену, бити без утицаја на Владу, бити бесплодна опозиција, као што су увек радили, или ће сарађивати да се ова привредна коњукура искористи за широке сељачке масе, јесте од најважнијег значаја по нашу земљу. Фаталност је била од почетка нашег уједињења, што идеолошке сељачке групе, које су дубље ушле у проблем невоље сељака, нису били активни сарадници у Влади, већ су само оштро критиковали, или указивали прстом на извесне проблеме које треба решити. (*Војислав Лазич*: Господин Претседник Народне скупштине не дозвољава да се говори читају, а своме потпретседнику то дозвољава!). Буди стрпљив, ја ћу теби на завршетку одговорити. Ниси то спорио г. Вељи Поповићу који је читао 2 сата свој говор, а замераш мени. (Одобравање код већине).

Аграрна реформа, једно од најважнијих питања у земљи, за коју је заједница поднела огромне материјалне жртве, није извршена онако како треба и како је могло да буде. Доба добрих коњукура, када је сељак могао скупо да продаје своје производе и да себе обезбеди и за црне дане, а и да своје газдинство из мртвог и назадног претвори у боље и модерно, исто је тако прошло без учешћа земљорадничких група у владама које су биле. Петوماјски избори су јасно истакли црту сељаштва као главну паролу и опозиције и Владе. У опозицији најважнији фактор јесте земљорадничка група. У владиној групи једну од не малих улога играла је и група земљорадничко-задругарска, која је допринела са близу 350.000 гласова и одлучно дала већину изборној влади. Сам тај факат од петوماјских избора па до данас доминира над целим нашим политичким животом, то су два момента: уређење државе и сељачки проблем. Данас, када се уопште и не може мислити о Уставним променама, остаје као главни моменат и главна парола и једне и друге стране: сељаштво и сељачки проблеми.

Да смо ми још у почетку дали сељаштву ону улогу коју је оно требало да добије, или онакву улогу какву има сељаштво у Чехословачкој, данас би прилике у нашој држави биле завидно лепше и многе несреће, које смо преживели, не би никада ни дошле.

Ја знам, да све странке имају у својим програмима сељаштво као основ, али велика је разлика између аграрне идеологије, која се испољава у сељачким странкама и сељачког програма, који се налази у осталим радничким и варошким политичким организацијама. За политичку несрећу наше земље у главном су кривци они, који су у своје доба вештом игром изборног закона убијали идеолошке групе, смањивали њихов значај и нису им дозвољавали да у парламенту имају онај број народних посланика, који је одговарао њиховој снази у народу.

Стишавање политичких страсти, улазак у праву демократију у нашој земљи, у многоме је зависан од изборног система који се усвоји.

Од оног тренутка када је неким нашим политичарима ушло у главу да треба сузбијати мале политичке групе и све гонити у велике политичке организације, дошло је и зло у нашу земљу. (*Се-*

кула Зечевих: То тражи Јереза!) Многе идеолошке групе, онемогућене да раде, улазиле су са својом идеологијом и са својим методама у велике политичке организације. И редови тих великих странака били су препуни и комуниста и франковаца и свих оних противничких елемената који, да су остали у својим организацијама не би претстављали никакву опасност, али који су у новој странци и са новим утицајима претстављали једно од највећих опасности за наш политички живот и за нашу земљу.

Погледајте данас Мачекову политичку организацију. На место оних идеалних људи Радићеве странке, ми видимо да данас прву реч воде франковци и сви они које је покојни Радић давно и дубоко био закопао. (Одобравање и плескање на левици и десници). Шта је радила Југословенска национална странка када је била на влади? Примала је сваког, не који је срцем и душом за њену идеологију, него који се само декларирао за припадника те странке. (*Александар Дачић*: Охо, то је добро!)

Опасност постоји данас и даље за две најважније политичке организације у нашој земљи. За Мачека у опозицији и за ЈРЗ на влади. Они ће се провести рђаво ако они наставе са тим погрешним методама у погледу одабирања људи и вођења своје страначке политике. (*Анте Ковач* одобрава и плеска).

Треба дати изборни закон, који ће потпуно осигурати пропорционалност за читаву земљу. Дати могућност идеолошким групама да искористе свој стварни број за народне посланике, јер нежељено угушивање извесних идеолошких покрета никада у свету није донело добрих резултата. Баш зато што се ми данас налазимо на прекретници привредног и политичког живота, ми сматрамо да је грешка сељачких група и Мачекове у Хрватској и оне у Србији што апстинирају од реалне политике и одбијају учешће у власти и ако би својим учешћем несумњиво далеко јаче могле да утичу у корист сељачких маса него што то данас успевају из опозиције (*Анте Ковач*: Хоће они у владу, али не у ову!).

Данас је тренутак, када би Хрватска сељачка странка на челу са г. Мачеком и Земљорадничка странка у коалицији са Југословенском радикалном заједницом могле да успоставе један нормалан политички живот у нашој земљи, који би трајао дуги низ година. (*Анте Ковач*: Никада то неће бити!)

Ово би било потребно у толико пре, што постоји опасност да је ово повољно привредно стање привремено, да ће оно трајати само неколико година и да је оно изазвано атмосфером рата, која влада у свету. (*Секула Зечевих*: То си поште-но казао!) Стога разлога, ми морамо до максимума да користимо данашњу коњукуру и то у корист широких сељачких маса и државе, како би се осигурали за црне дане, који могу доћи. Потребно је да се ово повољно стање искористи за произвођача, а не за посредника шпекуланта и за оне елементе, који се обично увек нађу тамо где је добра привредна коњукура. (*Милан Петковић*: Тамо око берзе и око банкарал!)

Ова је Влада много критикована у својој спољној политици. Говорило се како ми напуштамо старе савезнике, како склапамо нове и несигурне саве-

зе. Сваки долазак страних дипломатских претставника искоришћаван је против политике Владе, а сваки одлазак нашег Претседника претстављан је као нов доказ наше нове оријентације у спољној политици. Мене чуде школовани људи, како врло често о интересима отаџбине лако говоре и оптужују и за оне ствари у које сами не верују. Нама сељацима никада није пало на памет, да је издаја Француске, када је немачки Министар спољних послова одлазио у Француску, или када су француски великодостојници ишли у Немачку. Ми никада нисмо оптуживали Француску када је она изјављивала велике симпатије пријатељства својој латинској сестри Италији. Ми смо се радовали, јер смо знали, да мир у свету неће бити поремећен од нас малих, него од оних великих сила и у колико оне боље среде свој одношај, у толико је боље и за нас. Ми бар на Балкану нисмо жељни рата, јер смо га имали више но што би и један еминентно ратнички народ то пожелело.

Лако је правити савезе са удаљеним земљама, тешко је правити савезе са суседима. Ако са ваџним комшијом нисте добро, чувајте се. Ако не буде разбијена глава вашем детету, сигурно ће бити пребијена нога вашем псу чувару или заврнута шија вашем петлу. И онога тренутка, када је постигнут споразум са првим нашим суседима, то је био највећи политички успех. Никада наш народ није био против Немачке и Италије. Ми не желимо ништа од њих да узмемо. Ми не желимо никакву штету њима да начинимо. Ми желимо само да живимо у миру и да оне никада не помажу оне који хоће да руше нашу земљу. Ми не желимо да живимо у страху. Не желимо, да због једног малог инцидента изводимо наш народ на кланицу и баш та политика, коју је ова Влада водила; да допуни ланац пријатељства са великим силама, јесте плодан рад ове Владе, у толико пре, што баш те две силе са којима су успостављени срдачни односи у последње време јесу и природно наши највећи купци, купци наших сељачких производа. (Живо одобравање у центруму и на десници).

Престало је оно доба, када је свака земља могла да живи за себе. Престало је оно доба, када је сваки сељачки домаћин за своје потребе сам све производио. Сада се налазимо у доба железница, аероплана, безжичне телеграфије, када је промет добара огромно велики. Чак велики народи, који би теоријски били у стању сами себе да задовоље, напуштају ту политику аутархије и виде да је немогућ напредак једне земље без слободног међународног промета. И у томе међународном промету немачко-италијански производи имају купаца у нама, наши производи имају купаца у њима, а то је већ један велики предуслов за пријатељство и нормални државни однос. Не треба нико ни у земљи, ни ван земље, да то тумачи погрешно и онако како га и ми не сматрамо. Ми радимо, господо, само оно што раде велике силе већ одавно, оне се често свађају али никад не прекидају своје трговинске односе. Промет добара између њих је велики, па зашто не би био и између нас. Зашто би ми били већи папа од самога папе. Интереси наше земље налажу да будемо са свима добро, и за то ја поздрављам ту политику која нам је још више утврдила стара пријатељства и донела нова пријатељства, а још ћу више поздравити спољну политику ове Владе, ако она најзад начини споразум и са великом братском Русијом. (Војислав Лазих).

Није могућно пријатељство и са Русијом и са Италијом једновремено. — *Живота Милановић*: А како може Италија да одржава дипломатске односе са Русијом?) Егзистенцију Русије не може да негира наше непризнавање и наша жеља да останемо ван саобраћаја са њом. (*Војислав Лазих*: Приговара). Ја видим, Војо, да си ти сада у пријатељству са оним комшијама који су ти били највећи непријатељи а да си у непријатељству са онима који су ти били најбољи пријатељи. Зашто би ми, који смо тако много обавезни Русији, остали последњи, који ће да успоставе дипломатске односе са њом. Интереси наше земље захтевају што брже успостављање дипломатских односа са највећом земљом у свету, са Русијом.

Прошли режими, нарочито они из тешких привредних времена, имали су два зла помагача: једнога у лицу бирократскога апарата, а другог у новоствореним државним институцијама, које су требале да замене старе неспособне посреднике, и да утврде бољу везу између иностране пијацие и произвођача. У овоме делу ова Влада је исто као и оне пре ње. Она је заробљеник тога великога чудовишта, које се зове бирократизам.

Некада је велика и моћна Радикална странка, добила битку борећи се противу бирократизма. Данас њени потомци мирно гледају како се из репа негдашње слабе аждаје створила велика и моћна аждаја, која данас гута и све владе и све привреднике, и све добре намере, и све напоре које често чине и Парламенат и најбољи државници.

Стално повећање броја чиновника, стално повећање чиновничких институција, преузимање у чиновничке руке многих нових друштвених или привредних организација, сведочи о снази и порасту бирократизма. Ми сви из искуства знамо, да ако се успротивимо начелнику, да је ствар унапред изгубљена. Министри врло често мисле, да су сила, али оно што нам они често одбију, ми то после врло лако свршимо код начелника или чиновника: Ми видимо сву немоћ и сво њихово робовање томе страшном апарату који се зове бирократизам и који је данас највећим делом противу ове Владе и овога режима, а који ће бити противу сваке владе у будуће, јер он не дозвољава другоме да влада и хоће то право увек да има само за себе. (*Војислав Лазих*: Па што не уклоните тај бирократизам кад сте на влади!)

Сваки, па скоро и најмањи чиновник доле у срезу замишља, да је народ створен ради њега, а не он ради народа. Незнање закона никога неправдава веле они, а то важи и само за нас смртне, а не и за бирократе, којима је слободно да и са незнањем и са знањем закона греше и остану ипак на своме положају. Скоро нико од чиновника не одговара за нерад, незнање, неспособност или незаконитост. Ова је Влада, господо, либерална. Ми видимо на положајима појединих министарстава и то на највишим положајима оне исте великодостојнике са којима смо се борили у своје доба — за време диктатуре.

Погледајте привредна министарства. Зар има тамо какве измене? Сви су исти људи и сви исто раде. Они су влада над владом, они су ти који много коче сав напредак и онемогућавају добре намере политике која се води. Ја се зато бојим, да ни свака друга Влада после ње неће добро проћи ако не сатера рогове у главу бирократизму и не постави чиновнике на своје место. (Одобравање). Ово је

моја опомена, господо, овој Краљевској влади, да јој укажем да се она нема много бојати од ове тихе скупштинске опозиције, или од оне немоћне опозиције споља. Они никада неће ову Владу оборити, али највећа опасност јој прети од тог великог непријатеља који седи под скутом саме Владе и успешно је грицка својим ненародним поступцима.

Бирократизам има своје методе и своју организацију. Једна болест никад не иде сама. Она повлачи и друге. Бирократизам има тежњу за стварањем све нових и нових организација, које постепено замењују слободни привредни и социјални живот. Е, тако, кад се бирократима досади сама канцеларија њима се прохте да буду и газде без капитала, да буду трговци и индустријалци и то са туђим капиталом и без икакве одговорности рада у монополисаном положају. Онда се оснује привилеговано извозно друштво, метну се неколико крахираних људи и они почну да тргују не одговарајући никоме. Онда се организује уред за стоку. Узму се ту они, који никада нису имали посла са извозом стоке, па им се повери цела судбина нашег сточарства у руке. Па се онда иде даље. Узму се поједине индустрије. Прохте се некоме да буде највећи штампар, онда се 100 милиона динара баци у нову државну штампарију, иако је сав капитал наших штампарија у целој земљи много већи од потрошачке снаге наше публике.

Узалуд ми упозоравамо поједине Министре и Краљевску владу на неке недозвољене поступке појединих чиновника или тих новостворених економских институција, нико се не усуђује да то измени. Лакше је оборити Краљевску владу, него једног од таквих чиновника, за кога скоро читава Народна скупштина има доказа да није исправан. Они се вешто промећу, уписују се у две до три политичке странке, помажу раду политичких људи и њих данас штити и левица и десница. (Одобравање).

И то иде даље. И њихове грешке ми плаћамо порезима и таксама. Све су то остаци ранијих режима. Ова Влада, претрпана бригама, није то расчистила што јој се мора замерити. То је један од првих задатака које има у будућности. Слободни привредни систем у који ми улазимо тражи државу као врховног контролора и помагача слободних и независних организација. Уколико су те организације у корист широких народних маса, утолико оне морају бити више заштићене и обезбеђене, а у колико су то организације појединаца, онда више контролисане и стегнуте. Комунизам и етатизам се додирују. И једни и други хоће да имају привредна предузећа у својим рукама, што је несумњива грешка и што изазива поремећаје.

Ми смо против и једног и другог система. Ми смо за привредни систем оличен у кооперативизму, у коме се признаје капитал али над којим стоји још увек човек. Хоћемо ли сада ову привредну коњунктуру искористити за појединце и створити велика капиталистичка предузећа, или бацити појединце а створити привредну организацију широких маса и на бази задругарства подићи широке сељачке масе, јесте главни проблем и главни задатак будућег рада ове Владе. Она је срећно изашла из несрећног питања Конкордата, који је у многоме задржао решавање озбиљнијих проблема и сељачких проблема у нашој земљи и данас. Отклањајући те споредне задатке, ми морамо свом сна-

гом да се посветимо решењу тешких проблема, који још увек притискују наш сељачки народ. (Одобравање). Господо, немојте никад заборавити, да је наше сељаштво у великој беди. Наше сељаштво преживљује мучне дане. Од живота сељаштва зависи живот читаве наше земље. Мора се дубоко унети у тај проблем, мора се томе проблему поклонити далеко већа пажња, но што се поклањала, и поћи ка организацији наше пољопривреде, нашег села. Аграрна реформа није завршена, и сељаку се мора дати још земље. Безбројно је сељачких породица које једва имају хектар, два или три хектара. За примитивну пољопривреду каква је наша то значи гору беду од оне у којој је варошки пролетаријат. Питање сељачких дугова је решено, али није решено питање новог кредитирања. Политика Аграрне банке је крахирала. Хоће ли она и даље ићи својим путем, или ће ићи путем који искуство и народни интереси налажу? Боља обрада земље тражи бољу стоку, боље семе и боље справе. Хоће ли се омогућити нашем сељаку да све то добије? Узалуд су пољопривредне школе, ако они који знају како треба земљу обрађивати немају сретстава за то. Сељачки послови су још увек остављени на милост и немилост разних посредника и великих државних институција као „Призад“ и други, који одбијајући сељака и њихове организације, још се увек придржавају великих посредника, који у бесцење узимају сељачке производе.

Господо, још увек сељак не добија оно што би могао да добије према ценама међународне пијаце и према потребама нашег тржишта. Још увек влада стари систем у коме сви после жетве налећу на сељака и приморавају га да своје производе продаје буд зашто. Мучан је и ропски живот нашега сељака. Од детињства до смрти он је тежак и мучан. Не може наша земља бити задовољна и срећна, велика и моћна ако већина нашег народа тим мученичким животом тавори своје дане.

Ми смо ове две године владавине ове Владе сматрали као увод у један бољи политичко-привредни живот. Ми смо сматрали да ова Влада има прво да очисти кућу од паучине, помете је и учини хитне ствари, па онда да пође на велико поље народног рада, које је још необрађено. Треба схватити, треба разумети да смо ми земља малог сељака, да сав наш друштвени живот има у томе смислу да буде организован и поведен, да интереси појединаца великих и моћних треба да буду подређени интересима целине, интересима сељаштва. То је политика, то су проблеми о којима треба расправљати, којима треба приступити на место државно-правних проблема др. Мачека, националистичких проблема југословенских националиста и старих партиских проблема оних који не могу да дођу до народног поверења и зато свима онима који га имају оспоравају право на сваки рад, на свако добро решење.

Господо, ми смо после ослобођења и уједињења имали владе разних политичких странака. Највећим делом имали смо Владе коалираних радикала и демократа, све су те Владе увек обећавале земљораднику златна брда и долине, јер су им требали гласови тих земљорадника, па ипак баш те Владе нису ништа учиниле за сељака и сиротињу иако је било много повољнијих услова за стварање благостања у селу јер је био просперитет у свим гранама. Био је просперитет и у по-

љопривреди и у трговини и у занатству и у индустрији. Али они који су на власти били нису тај просперитет употребили за побољшање прилика у селу: да село привредно, просветно и културно подигну и унапреде, већ су сву своју пажњу посветили граду и његовом живљу. Господо, ја не кажем и не тврдим да је ова Влада створила благостање, али тврдим, да је она наследила злостање и да је створила побољшање. (Бурно плескање на десници).

Господо народни посланици, ма да је наше учешће у Влади мало, ја, господо, кажем да смо ми и са тим малим учешћем у Влади ипак доста учинили за село и сељака. Ја, господо, не кажем да је ова Влада створила за земљорадника благостање, али подвлачим и тврдим: да је створила побољшање и да је било среће да су раније владе учиниле и оволико за сељака заиста не би дошло до онога што је ова Влада наследила. (Одобравање на десници).

Уредба о ликвидацији земљорадничких дугова и ако не стопроцентно ипак је ублажила тешкостање презадуженог сељака. Затим, 60—100% повећање цена земљорадничких производа дела су ове Владе, па и дела нашег учешћа у истој, и ја мислим да је паметније учешћем у Влади настојати, да се још многобројне муке и невоље нашег сељака лече и отклањају, него ли тровати његову душу демагогијом и лажним обећањима: да ће за њега бити спас само онда кад извојује политичку демократију. Вечита борба за политичку демократију са онима који ничега са демократијом заједничко нису имали и довела га је у економско ропство. А познато је, господо, да само економски слободан човек може бити и политички слободан. Зато се баш наша борба и састоји у томе: да створимо економски слободан сељака па је он самим тим и политички слободан. (Бурно плескање код већине).

Господо, уважени предговорник г. Мирко Дошен казао је..... (Војислав Лазић: Нема ни једног Министра из Јерезе овде!)

Претседник Стеван Ђирић: Краљевска влада се не дели на страначке Министре, она је јединствена.

Радисав Вучетић (наставља): Уважени предговорник г. Мирко Дошен рекао је у неколико речи о томе да демократија подбацује. Он је рекао, господо, да маршал демократије г. Љуба Давидовић 1927 године није хтео да направи политички споразум са покојним Стјепом Радићем кад му је нуђено, а зато је направио тврди град са Вељом Вукићевићем (Плескање код већине). Тврди град са Вељом Вукићевићем и мислим за време баш тога тврдога града дошло је до оне катастрофе у Скупштини. Ето последице тог режима. Створили су атмосферу која је донела и 6 јануар а ако хоћемо и многе друге несреће које смо имали.

Зар, господо, да се тај човек сад појављује, да решава хрватски проблем, а ето дала му се прилика била да и не дође до Хрватског питања, па би данас у нашој земљи било благостање да он тада није учинио капиталну погрешку за нашу земљу.

Господо народни посланици, ја сам при крају свога говора и сада допустите мало личног објашњења да одговорим моме бившем другу Војисла-

ву Лазићу на његове речи, да је он стварао мене и друга посланика Дачића. Да је било среће те речи г. Војислав Лазић не би могао никада изрећи, он је стварао само своју децу, а велика земљорадничка странка, која је имала 39 народних посланика, стварала је њега. А Радисав Вучетић отако је ступио у земљорадничку странку неколико пута помагао је Војислава Лазића и мене је изненадило, да је он могао рећи, да је стварао мене и друга Дачића. Ја мислим да би било паметније од Војислава Лазића да ту реч није изговорио, а кад ју је изговорио, онда му кажем: можда је он стварао некога, али мене и Дачића није, него четири стотине хиљада земљорадничких гласова, у своје време, стварало је и створило Војислава Лазића и још многе друге па од тога није видео никакве користи.

Господо народни посланици, за досадањи рад Владе ја дајем своју сагласност, а будући волео бих да буде у овим смерницама, да бих мирно идући пут могао са пуно савести да га одобрим као што ћу мирно и критиковати, ако правац буде друкчији. (Бурно плескање на десници и центруму).

Претседник Стеван Ђирић: Господо посланици, изволите чути једно саопштење. Г. др. Рудолф Добовишек, адвокат из Цеља, изабран за народног посланика у срезу Шмарје на листи г. др. Владимира Мачека, подноси Народној скупштини на верификацију своје посланичко пуномоћије. Ово пуномоћије биће упућено Верификационом одбору. Реч има г. Војислав Лазић о повреди Пословника.

Војислав Лазић: Ја сам тражио реч прво о повреди Пословника а затим и на лично објашњење.

Претседник Стеван Ђирић: Господине Лазићу, да утврдим, да сам Вам дао реч због повреде Пословника, а нисам Вам дао реч ради личног објашњења.

Војислав Лазић (наставља): Господо, данас је четвртак и по нашем Пословнику, који је за нас закон и који ми треба да поштујемо, данас је интерпелациони дан. Према томе морало би да се данас расправљају у овој Скупштини интерпелације. То изрично Пословник прописује, а није дао никаквог отступања од тога, чак је рекао: ако је и буџет на дневном реду, не може се друкчије поступити, него се морају на дневни ред ставити интерпелације.

И ја се чудим да г. претседник Народне скупштине неће да врши тај Пословник. Ја се чудим, да није још синоћ предложио Народној скупштини за дневни ред једну од многобројних интерпелација.

Господо, значај интерпелације је врло велики. Интерпелације су начин да се прокритикује све оно што није добро те да се дође до стварности, и да се оно што није добро одбаци. Интерпелације су и зато да би Народна скупштина могла да контролише рад владин. Народна скупштина, као орган који има дужност да контролише рад Краљевске владе, као једним од начина за то служи се интерпелацијама. А видите, господо, господин Претседник нам то не дозвољава. Ако Претседник владе и цела Влада бежи од тога, — од тога не сме бежати и Претседник Народне скупштине, јер он није претседник само владине скуп-

штинске већине, него је Претседник целокупне Народне скупштине, и он мора својим радом, својим држањем и својим целокупним бићем да буде подједнако и на једној и на другој страни. А кад би он хтео, господо, тако да ради, кад би он то хтео да чини, он би морао предложити да се данас ставе на дневни ред интерпелације, онако како и наш Пословник прописује, и на тај начин дао могућности да сматрамо да он није Претседник партизан, него да је заиста Претседник Народне скупштине, који је независан у своме раду. Ја протестујем против тога Претседникова рада и гажења Пословника.

А што се тиче личног објашњења са мојим бившим другом народним послаником господином Вучетићем, ја ћу укратко да кажем само неколико речи. Нека, господо, ма ко од вас оде у Срез тамнавски, па нека тамо упита да ли би Радисав Вучетић ушао у Скупштину да Воја Лазић није много пута тамо долазио и за њега, као свога друга, агитовао па и успео да он уђе у Народну скупштину. Оно што сам казао синоћ, казао сам поводом многих упадица које су ми добациване од стране г. Дачића, кад сам ја синоћ говорио. Ја нисам казао да сам Вучетића и Дачића створио баш у оном смислу, како г. Вучетић каже, него сам их створио у политичком смислу. Радисав се уписао у странку онда тек, када је Воја Лазић већ високо био подигао заставу земљорадничке странке.

Претседник Стеван Ђирић: Можда ће вас изненадити, али заиста има повреде Пословника, али не у томе што данас не претресамо интерпелације него у томе што је г. Лазић говорио и ради личног објашњења, и ако је добио реч да говори само о повреди Пословника. (Веселост). У оној првој ствари нема повреде Пословника, јер тачно је да је четвртак одређен за интерпелације и да је Претседништво о томе водило рачуна и хтело да вам за данас предложи интерпелације. Али господа Министри, који су спремни да одговоре на интерпелације кад се ставе на дневни ред, изјавили су јуче, упитани, да су данас спречени. Један од господа Министара, Министар правде, изјавио је да је спречен због заседања Архијерејског сабора. Он сад има много послова с обзиром на ону материју коју решава Архијерејски сабор. Да је то, господо, био добронамеран одговор од господина Министра правде, ево вам доказа. Баш малочас приметили сте да се г. Министар правде појавио у Народној скупштини, хотећи да одговори на интерпелацију, јер је ипак уграбио времена. Али, пошто је јуче казао да неће моћи данас да одговори на интерпелацију, ја је нисам могао предложити Народној скупштини за дневни ред и с тога смо морали на дневни ред метнути оно што смо могли, а то је: Наставак претреса у начелу извештаја Финансиског одбора о предлогу буџета државних прихода и расхода са предлогом Финансиског закона за буџетску 1938/39 годину. — Најмање може бити повреде Пословника у том погледу у овоме тренутку, када је већ Народна скупштина тај дневни ред јуче утврдила. Да се је г. Лазић пријавио јуче за реч, када је стављен предлог за дневни ред, имало би места томе; али данас, када је Народна скупштина примила тај предлог за дневни ред, о повреди Пословника не може бити

ни речи, осим оне повреде коју сам напред споменуо.

Реч има народни посланик г. Јован Јовановић. **Јован Јовановић:** Господо народни посланици, и овогодишња буџетска дискусија даје нам прилике да узмемо у претрес и разматрање целокупан наш државни и политички живот уопште, а напосе у прошлој години. И то разматрање треба да буде истинито, треба да буде објективно, како би се из добро уочених и правилно схваћених чињеница створио бољи критеријум за идућу годину, и убудуће вријеме. Што је стварни и главни циљ ове буџетске расправе? Свима, господо, који седимо у овоме Дому, било десно или лево, треба да буде главни и врховни циљ љубав према нашој заједничкој отабини, имајући у својим излагањима само једино њен просперитет и то у најширем смислу те речи. Према томе, и приговори, који долазе са ове стране, никако се не треба да схвате као неко зло него као у медицини горак али спасоносан лек, што је уопште потребно за све оне који имају власт и управу земље у својим рукама.

Није само, господо, добро и повољно материјално стање и благостање једне земље главни извор среће једнога народа, него је срећан онај народ у чијој земљи влада правда као врховни закон за свакога, чије су управне и судске власти некоруптивне и где су сви чланови државне заједнице, без обзира на веру и покрајине, слободни, подједнако уживају грађанске слободе и то без икаквих привилегија било по рођењу или по имању. Саме владе морају бити строги и конзеквентни извршиоци и спроводници државних закона, макар биле и партиско-режимске у најексклузивнијем смислу. Такве владе показале се не само као праведне него и као мудре и, код својих поданика створиће веру у морал државне управе. И не само то, него такве владе биће и добри васпитачи у врлинама, које су свима грађанима потребне, јер још Тукидид казао је да снага једне земље не лежи у снази њених војника него у врлинама њених грађана. И била би велика срећа, господо, кад би се све то могло применити и на данашњу Владу; али, нажалост, то не стоји јер има много чега чему би се многи приговори могли учинити и дати неповољна оцена. Но има ипак нечега у целом томе пословању, у целом томе пословању има много виртуозности, много мајсторије и много дубаре.

Влада г. Милана Стојадиновића чисто је партиска влада, која произилази из Југословенске радикалне заједнице као Палада Атина из Зевсове главе, па ради тога истодобно може се сматрати и рад Владе и ЈРЗ.

ЈРЗ имаде амбицију да буде једна велика унифицирана странка, странка измирења и асанације политичких прилика у земљи; странка слоге Срба и Муслимана, итд. Уствари, господо, ЈРЗ је једна вјештачка политичка творевина ад хок, једна комбинација или композиција странака, чији шефови заправо чине један триумвират, који је раздијелио земљу у своје интересне регионалне сфере а њоме управљају скупно као Помпеј, Цезар и Крас.

Што се тиче слоге између Муслимана и Срба у Босни и Херцеговини, ја не знам чему је то требало истицати? Па ми смо дјеца једнога краја, једне крви и расе, и та слога трајала је међу нама

још од турскога времена па кроз цијело вријеме аустриске управе и све до појаве ЈРЗ. А када је дошла ЈРЗ и декретирала ту слогу по некаквој политичкој прагматици — као да је гром пукао, настао је раздор између Срба и Муслимана у Босни и Херцеговини који из дана у дан све веће размјере заузима. То најбоље доказује и ско-рашњи страховити догађај у Омарској код Приједора. Па, господо, то је било право Косово Поље; изгледало је као да су крст и полумјесец заратили, јер с једне стране били су Срби и други Хришћани а с друге стране Муслимани. На стотине њих на свакој страни.

Да би се сада, господо, тај страховити догађај у јавности мало ублажио, мало парализирао измишљена је прича о неких 300 динара дуговања. И то је, господо, једна вештачка дубара, а није по среди 300 динара. Ја сам ту у близини, и знам врло добро како су ствари текле. Муслимани из редова ЈНС чинили су стално и свакодневно провокације, па је морало једанпут то да експлодира и дошло је до немилог случаја. Сличан случај, господо, догодио се у мом суседном срезу дервентском, но само у мало мањим размерама. Ја не знам, управо, како је тачно било па о томе нећу да говорим, али хоћу да кажем да је то у Омарској тако страховито било да је могао тај пламен захватити целу нашу земљу и направити дармар у овој земљи. Но благодарехи великом броју жандарма, који се и данас тамо налазе и чувају ред и мир, то се није догодило. Данас, господо, наглашавају неку нарочиту слогу између Срба и Муслимана у Босни и Херцеговини, ја мислим да је то једна ствар застарела и несавремена. Та политичка слога или програмска слога имала је свој „резон д етр“ за време Аустро-Угарске кад смо ми у Босни и Херцеговини сачињавали један опозициони блок, а данас та је слога сама собом разумљива и нису потребни никакви аранжмани, и да се она декретира. Нико, господо, код нас у Босни и Херцеговини не може имати ништа против тога ако је један Муслиман министар, или ако је и сам Претседник Краљевске владе или још више министара, али мора се, господо, против тога одлучно устајати да се разним методама од Босне и Херцеговине прави пашалук! (Пљескање на левици и повици: Тако је!).

За данашњу Владу г. д-ра Милана Стојадиновића каже се да је влада јаке руке и влада ауторитета. Да је то влада јаке руке имаде нешто на томе. Али ту јаку руку углавном сачињавају и испољвају чланови месних и среских ЈРЗ одбора у целој земљи, и то, господо, на један недостојан начин тероришући мале људе, сељаке, мале чиновнике, учитеље, итд., грозехи им са премештајем, е да би их на тај начин придобили на своју страну. Таквих терористичких насиља имаде безброј у земљи, и њих је немогуће све набројати, али довољно ће бити ако ја споменем један жалостан пример, жалосну и трагичну смрт шефа Техничког одељка у Тузли, инжењера Стјепана Иванчевића. Бејаше то, господо, човек коректан, исправан и на свом месту у сваком погледу. Али, требао је неко други да дође на његово место и отпочеле су немилосрдне шикане да би се Иванчевић одлучио за премештај и отишао у друго место. А како је то био човек фамилијаран, њему се није ишло из Тузле, и не могући више да под-

несе шикане, једне ноћи обесио се у своме подруму. То није одавно било.

Занимљива је, господо, појава ових чланова и типова ЈРЗ одбора по нашим среским местима, и они се лепе увек за онога који је на власти.

И кад је дошао на владу господин Милан Стојадиновић, и кад је основана Југословенска радикална заједница са групом око г. Аце Станојевића, како се онда говорило, на четири точка, али ови људи одмах су напустили и г. Јевтића и ЈНС и полетели и листом пришли овој новој странци. А кад је из комбинације испао г. Аца Станојевић, они су се онда, као по договору, пожурили и брзојавима изјавили лојалност г. Милану Стојадиновићу. А да је био, господо, обрнут случај, т.ј. да је испао из комбинације г. Милан Стојадиновић, они би сви полетели г. Аци Станојевићу. И тако је један број ових безидејних политичких опортуниста, који се лијепе за сваку власт и спремни су служити и Богу и ђаволу у исто доба. (Пљескање на левици). Тако су избиле на површину разне Стијепе Кобасице и Петровићи, који у Крупи пију крв Бошка Зељковића и који стално у име неких својих заслуга пуцају да буду именовани на сенаторске, банске и министарске положаје, а све то, бајаги, у име неких великих заслуга. Они су увек уз власт. Они се праве као неприкосновене патриоте ала Баја Гање, јунаци су и поштени су, и стално се бусају од поштења и патриотизма у прса. Али, господо, кад на народ наиђе ратна невоља, они не пограбе оружје и не иду у ровове да бране отаџбину, него у таквим приликама постају лиферанти и забушанти. (Пљескање на левици). А после, кад прође рат, опет су они први, који траже ратне штете, па ако ни зашта друго, а оно макар за претрпљени страх. (Смех и пљескање на левици). И кад би, господо, неким чудом, упао у ову земљу какав Цингиз Кан или Велики Могул, они би били први, који би напустили ЈРЗ, и који би изишли у сусрет, окитили куће њиховим заставама и истурили на прозоре сагове у почаст. И, господо, ако се икад деси, да се г. Милан Стојадиновић само мало пољуља и укаже каква нова звезда на хоризонту, имаће прилике да се освједочи о карактерима и вјерности ових људи. Знама ја њих врло добро. Требало би перо једног Теофраста или Молијера, па да их верно ослика. (Пљескање на левици).

Што се тиче саме Владе, господо посланици, мени се чини, да је био један случај, у којему је она знатно у ауторитету подбацила. Тиче се закључака Удружене опозиције у убавоме селу Фаркашићу. Ту су, господо, као што је познато, донешени закључци, који ударају на основни државни закон „Устав“ и који негирају идеју народног јединства, које је у исто време један врховни закон и то закон на темељу кога је ова наша земља устројена.

Тако што не би се могло догодити у Италији или Немачкој или којој другој земљи без извесних санкција, а ко би се усудио на пример у Турској то да учини, тај би већ давно омастио конопац. Међутим, код нас је све то прошло овако лепо и красно.

Хтео бих, господо, да ставим мало приговора на методе које наше управне власти раде и чине. Право је а и дужност је свих народних посланика да воде бригу о својим срезовима, и то народни посланици чине, јер друкчије не може ни бити, уобичајеним интервенцијама код надлежних ресора. То

је право и дужност сваког посланика па било да седи десно или лево, али се данас тако не ради, јер ми, који седимо на овој страни, веома тешко долазимо до тих инстанција, до тих кабинета и шефови кабинета деру пред странкама посланичка писма и тиме омаловажавају положај народних посланика. Али, ако дође неко са ове десне стране, он лако пролази, њему се врата отварају и све иде као намазано. Уза све то, господо, постоји још и тенденција да се опозиционим посланицима не излази у сусрет. Тако није само у Београду него је то тако и код бановина и код срезова. Ја против таквих метода протестујем јер посланици не обијају министарске прагове ради својих интереса него ради народних потреба а народне потребе су свуда једнаке а не по опредељењу посланика. (Одобравање на левици).

Господо, прошле године у нашем политичком животу било је пуно догађаја као мало које. Прворазредне важности било је питање Конкордата, о коме је већ довољно говорено и третирано, и данас он као да силази са дневног реда и овако, неким »mutatis mutandis« успоставља се једно нормално стање, — ми још не знамо како ће то бити.

Други један важан догађај био је пут нашег Премијера у Италију и Немачку. Та два похода, господо, била су прави триумфи, и нама свима може импонирати да су на обе стране нашем Премијеру указане управо царске почести. Да ли су ови походи само акт дипломатске или политичке куртоазije или нешто друго, нама то до сада није довољно познато. (Војислав Лазић: Не сме да нам каже!). Али, господо, по свему изгледа да наша спољна политика чини неку преоријентацију или бар покушај преоријентације и хоће да узме неке нове смернице. Ми смо до скорих дана били чврсто везани у спољној политици са братском Француском, и то наше пријатељство и савез били су у много прилика манифестовани као на пр. овде у Београду приликом откривања споменика захвалности Француској а у главном највише се манифестовала наша приврженост Француској када је пок. Луј Барту долазио у нашу земљу.

Скоро истодобно са походом г. Стојадиновића у Италију и Немачку, нашу је земљу посетио други француски Министар спољних послова г. Делбос, па када се упореди оно како је било када је пок. Луј Барту долазио и сада Делбос, онда се види колико је бледа слика дочек овог француског Министра спољних послова према дочеку Луја Бартуа. (Милан Петковић: Није од стране народа!)

Код нас се, господо, стално наглашава да наша спољна политика држи стара пријатељства, а хвата нова. Имати многа пријатељства ствар је веома добра, али да ли је то могуће у данашње време када се скоро цео свет дели на два фронта? То је тако као кад бих ја био члан Ј.Р.З. клуба, седео у Ј.Н.С. клубу а јео и спавао у Независном клубу. Имати, господо, пријатељства на све стране значи бити свугде, а бити свугде значи не бити нигде. И бојати се, ако би то тако макар и приближно било, да се у једној несрећној светској ратној конфлграцији и поред свих наших свестраних пријатељстава не нађемо у положају оне Буриданове особе па да не знамо или ћемо десно или ћемо лево.

Важан је, господо, догађај био и то да су ове године спроведени сенатски избори, слободни сенатски избори. И куд ће суза већ на око, изабрани

су сви кандидати Југословенске радикалне заједнице. Званична штампа то глорификује као један велики успех и претставља као велику партиску победу Ј.Р.З. Ко зна ко бира сенаторе, како се они бирају и ко зна да су ти бирачи унапред опредељени, управо декретирани, онда такав изборни успех сматрати као неку партијску победу, врло је смешна ствар и то је једна виртуозност: од ништа направити нешто.

А сада да кажем какве су прилике у моме срезу. Ја сам из среза прњаворског у Врбаској бановини, па да видите како се тамо опет врбују сељаци да буду присташе Југословенске радикалне заједнице. Увек некако режими радо хоће да деле ерарну земљу и шуму, па тако и сада, у овоме случају али у много већој мери То је т. зв. унутрашња колонизација, али земља се не дели по потреби него претходно и најпре треба да се упише као члан Југословенске радикалне заједнице и онда се земља добива. Па се ту, господо, нашао и неки Рус па се и он устубочио, гони неку политику и говори сељацима: „Ти не можеш добити јер ниси у Ј.Р.З“. И онда, господо, шуме се девастирају и то су девастације стогодишњих букава и храстова и оне се обарају на хекатомбе. Они који то почињавају па дође случајно лугар, они се одмах легитимишу и декларишу као Ј.Р.З. и кажу да то чине по одобрењу Стјепе Кобасице. И, господо, као да су се под овим режимом сви ђаволи овога света удружили: све је скочило да пообара те шуме и уништи ово национално благо које је Бог земљи и људима даровао. И ако се буде овако и даље радило, неће на добро изићи.

А ви, господо, који седите тамо с десне стране, можете данашњем режиму аплаудирати колико хоћете, можете му и песме певавати, ако се овако буде још даље радило, неће се дуго чекати на оно време, када ће се по нашим селима заорити песма: „Јерезовци где сте, где сте“ и стари ће гуслар прогудити: „Друмови ће пожељет Јерезе, ал Јерезе нигде бити неће“.

На крају хоћу да кажем мојим пријатељима.....

Претседник Стеван Ђирић: Сигурно сте хтели рећи да ће Парламенат пожелети.

Јован Јовановић (наставља): Да, ништа лакше него то. Могли бисмо и ми да седимо на овој страни, а то што седимо на оној другој страни, доказ је да у овој земљи још има некога коме на орцу леже више идеали, него лични опортунитет.

Ја сам завршио и гласаћу против. (Одобравање и пљескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Мирко Урошевић.

Мирко Урошевић: Молим господу стенографе, да прибележе тачно сваку реч и ја мислим да господин Претседник неће цензуру вршити. Наши говори не иду ван ова четири зида и нека остане докуменат потомству да је било народних посланика који су савесно вршили своју дужност.

Господо народни посланици, више пута чуло се у нашој јавности, па је то прелазило и границе наше земље, — инострана штампа је писала како је др. Милан Стојадиновић... — (говорник налази једну пару, диже је и показује г. г. народним посланицима)... где да нађем и ову пару... на све

стране паре... (У дворани смех)... — наследник великог државника и великог вође српског народа Николе Пашића. Ово су најчешће доносили немачки и италијански листови. (Говорник гледа у бисту Николе Пашића и наставља говор). Еј велики вођо народа српског и радикалне странке, велики државниче, ти си био за слободу штампе, за слободу збора и договора, за слободу говора у овом дому, 50 година водио си борбу за слободу (ироничан смех на левици), и права народа, не знам зашто су те овде ставили! Ти ниси волео мрак, ти ниси волео таму, па се и сам чудим шта ћеш овде. Ниси знао, да ће после тебе, Стојана Протића, Лазе Пачуа, Љубомира Јовановића и других да овде седи Влада каква данас седи на министарским клупама. Ти ниси знао да ће радикалну странку да води Бехмен, Стошовић, Спахо и Корошец. (Одобравање на левици). То је, господо, био велики вођа радикалне странке, који се педесет година борио за идеале човечанства, а ево какви су његови наследници.

Господин Милан Стојадиновић и његова Влада, која је дошла јуна месеца 1935 г., до данас, кажу, направила је читава чуда. Ја ћу да покушам, да та чуда изнесем. Он је фактички правио чуда и ја мислим да ниједна Влада откако постоји ова земља, па до њеног свршетка, неће бити равна њој, и неће чинити оваква чуда каква је чинила Влада Милана Стојадиновића, не само у земљи, већ и ван границе ове земље.

Али, пре него што пређем на ту ствар, ми ћемо морати расправити једно друго питање, да ли може Влада др. Милана Стојадиновића остати на управи земље и да ли њој нешто недостаје, шта јој недостаје да би могла не само она, него и свака друга Влада да управља овом земљом? Господо, овој Влади недостају 4 елемента да управља овом земљом: Прво, бројно јака опозиција у Народној скупштини, као и бројно јака Југословенска национална странка у народу, затим бројно јака Удружена опозиција, а када кажем Удружена опозиција мислим у првом реду на др. Мачека, даље, као трећи елемент, који овој Влади недостаје јесте црква, и коначно, последњи елемент који овој Влади недостаје, да Југословенска радикална заједница на терену претставља нулу. (Смех на левици).

Ако би се догодило и поред свега тога што њој недостају ови елементи за управљање земљом, — да добије и изборни мандат, а ја, господо, нисам пророк и не знам ко ће тај мандат да добије, али знам сигурно једно, да ће Влада др. Милана Стојадиновића на изборима да изгуби, а ти избори ће бити најкрвавији избори, које је историја у свету забележила. Имали смо скоро један пример у Румунији и ја ћу га навести у своме говору доцније. Али ако се то догоди да се сецује само на ту карту, онда је то свршетак и то ће бити једна најтежа ситуација у коју би земља упала.

Господо посланици, приликом доласка Владе Стојадиновића, имали смо прилике да чујемо и његову декларацију из 1935 г. у којој је између осталог казао и ове речи: „Ова је Влада дошла да ликвидира 6 јануарски режим; ова је Влада дошла да ликвидира и све остале режиме који су следовали после овога иако је и сам он био у једном од тих последњих режима. Ова је

Влада дошла да да народу Закон о штампи, Закон о збору и договору, нов изборни закон, она ће провести слободне изборе, са тајним гласањем, она ће да попусти мало вентиле, да би штампа могла што пре данути душом.”

Господо народни посланици, од свега тога, ама ни за длаку, не само да није поправила Влада др. Стојадиновића, него и оно мало слободе колико је било, узео је а штампи потпуно запушио и затворио све вентиле. (Одобравање на левици).

Не само да је затворио све вентиле, него није дао да се ма и једно слово публикује од посланичких говора који се држе у овоме дому у интересу овог народа и у интересу јавности, него је натерао све домаће листове да пишу онако, како се то стилизује у Централном пресбируу.

Замислите само лист „Политика” када напише: „Сјајан резултат сенатских избора Југословенске радикалне заједнице”. Ја мислим господо, да је „Политика” пробљувала крв, али је морала то да напише. (Смех). То је „Политици” страшно било, али је морала то да напише. (Александар Дачић: Добила је туберкулозу!) Јесте, јесте!

Ова се Влада није задржала само на томе. Један угледан новинар причао ми је, да је Јереца образовала своје новинарско удружење, и да се врши хајка на једну од најслободнијих професија, и ко од новинара није ушао у Југословенску радикалну заједницу, тај је обрао бостан, за тога у овој земљи нема хлеба, нити има ма где места за рад, сем што је мали број новинара упослен у два листа, јер код овакове штампе појмљиво је, да за многе нема посла!

Господо, колико је далеко отишла ЈРЗ и њен режим, односно Влада др. Милана Стојадиновића и др. Корошца са том неслободном штампом и у томе мраку, доказ је пети децембар 1937 године, када је Влада наредила протеривање из земље дописника енглеске Рајтерове агенције г. Хуберта Харисона са мотивацијом, да је он, тобоже слао нетачне извештаје енглеској јавности и енглеским листовима.

Ја вас питам, питам целу југословенску јавност, питам свакога и лево и десно, да ли има кога у земљи ко би поверовао томе, да ли има кога у иностранству, да би поверовао да је један енглески дописник слао лажне извештаје и да је истина оно што Влада др. Стојадиновића тврди? Па, господо, кад би се то и догодило, такав дописник не би могао ни минута да остане на своме месту, па чак ни дописник једног најмањег енглеског листа, а камоли Рајтерове агенције. И то, протерује се један човек, који је казао истину и који је по својој савести и дужности морао да каже истину о догађајима који се у земљи догађају; и то дописник једне земље, која нам је била велики пријатељ и која је за нас много учинила, да данас имамо велику и моћну државу. (Одобравање на левици).

То су чуда ове Краљевске владе. Али морам да наставим са излагањем тих њених чуда. Фактички је правила чуда. Да набројим та остала чуда онако летимично. Данашња Влада, после овога чуда, долази са другим чудима: Литија у Београду, па демонстрације противу Владе у Младеновцу, у Аранђеловцу, у Крагујевцу, у Ваљеву, у Бијељини, на Цетињу; туча народног посланика Војислава Лазића, хапшење народног посланика и претседника Финансијског одбора др. Војислава

Јањића; догађаји у Нишу на дан Уједињења 1 децембра, и пале жртве у свима тим местима.

Па, господо, сигурно да ова страна (показујући на левицу) није могла да изазове та чуда, није могла да даје наређење Управи града и осталим властима у унутрашњости земље, да се ова чуда праве и да се овај јадни народ пребија и убија.

Господо, велика је листа грехова ове Владе. Крв имате на свима странама, пребијања, хапшења, затвори су пуни и препуни; суд за заштиту државе ради и дању и ноћу. (Сава Микић: Зар још ради?) Ради, доћи ћеш и ти на ред.

Затим имате хапшење невиних посланика. Влада покушава, кад је видела шта је урадила, да на неки начин ликвидира то питање. Једанаест народних посланика ухапшено је, кад је један безумник, један човек у пијаном стању испалио један метак — не знам, нисам био тада у Народној скупштини — једанаест метара високо изнад Претседника Владе и када Претседник Владе није ни био на говорници. Па како можете да схватите да је у овој земљи онда било све у реду и да је све кипило од задовољства, кад се после тога пуцања хватају народни посланици као кучићи од шинтера.

Па ако је тај Дамњан Арнаутовић извршио атентат а доказано је да га није било, по чему то да за тај атентат одговарају 10 народних посланика. Од тих 10 народних посланика један је пуштен после 33 дана, тројица су пуштени после три и по месеца, тројица су пуштени на сам дан суђења као потпуно невини, а тројица су осуђени. Један се налазио у иностранству, и ја жалим тога мога друга, који је дао пре неки дан једну лепу изјаву. Не знам коме је послужила та изјава. Знаш да није послужила њему а није послужила ни Влади, јер верујем да је он невин, као што су и други били невини, али да је којим случајем остао био у земљи, за њега је било резервисано свега 10 година робије, уколико је поменуто патриотизам према Краљу и Отаџбини, а ми сви остали другови ништа мање нисмо изостали. (Пљескање на левици).

Шта је Краљевска влада урадила? Она је осудила те посланике, један је издржао целу казну, а другоме опростила две и по године. Сем тога господо, ми смо имали за време Владе Милана Стојадиновића догађај у Керестинцу. То је била ужасна слика искасапљених људи, жена и деце. Онда смо имали Конкордат, па Патријарха. Ко ће да плати ову политичку меницу др. Милана Стојадиновића? Ни у једној земљи, ни у једној држави, не сме да се допусти да се једном политичком човеку, једном Претседнику Владе плати политичка меница, ако се то допусти да се једном Претседнику Владе плати политичка меница, онда се иде у стечај.

Кад сам, господо, овако расмотрио ове ствари, да пређем на друго. Пре неколико дана изашла је једна књига о Народној скупштини. Вероватно да је ту књигу штампала Народна скупштина. Тој књизи наш уважени Претседник Скупштине г. Стеван Ђирић написао је предговор. Збиља Претседник Скупштине написао је леп предговор и добро што га је написао, али није имао никаквога рачуна да га напише, и да је знао, ово што ћу му ја сада казати, онда га не би написао. Мислим на страни 60 у тој књизи стоји, да је на Свето Андрејској

скупштини донет Закон о Народној скупштини у Кнежевини Србији. Ја морам да цитирам неке чланове из тога закона. Чл. 1 гласи: Народна скупштина је једна од најстаријих и најсветијих установа у Књажевству српском. Она је законита воља свег народа српског.

Тадашњи људи и неписмени народни посланици у малом Књажевству српском употребиле су ту реч, тај израз „најсветија“.

Члан 2 гласи овако: „Ко се држању и слободној законитој радњи Народне скупштине противи, тај је непријатељ народу.“

Члан 3 гласи овако: „Скупштину народну нити ко може уништити, нити је у праву њеном ограничавати“.

Члан 15 гласи овако: „Попечитељи под којима се пропусти сазивати и држати редовну Народну скупштину до реченога дана сматраће се и казнити као највећи преступници закона“.

А попечитељи то су били министри.

Да, господо, то је било равно пре 80 година у маленој Кнежевини Србији! Да ли зна г. Корошец шта се ради у великој Краљевини Југославији, где је 80% можда писмених, где има и професора универзитета и инжињера и лекара и толики број факултетски образованих људи?! Какве срамоте у XX веку наноси овоме народу и овоме Дому!

Члан 18 гласи овако: „Избор посланика за Народну скупштину биће савршено слободан, без икаквог мешања власти“.

Али код нас — биће горе него у Румунији. Вратићу се ја на Румунију!

Члан 36 гласи овако: „Народни посланик није дужан никоме и никада одговарати за оно што је на Скупштини говорио“.

А ко, господо народни посланици, одузе Василију Трбићу Карађорђеву Звезду?! Ко му је судио и зашто га осудио?! Због једне опструкције. (Један глас са левице: Због Војислава Ђорђевића! — Живота Милановић: Шта Ви мешате Војислава Ђорђевића? — Жагор и објашњења). Онда би требало бар 130 посланика са ове стране да оду на робију. Али национални, легендарни јунак, Василије Трбић није обичан војвода, он је војвода који личи на војводе из великог народног устанка под Карађорђем и Милошем. И тај велики јунак, такав велики војвода, доживео је да му одузму Карађорђеву Звезду они људи, који никада нису добра желели овој држави, нити су икада сањали да ће једнога дана из труле Аустрије постати велика и моћна Краљевина Југославија. (Одобравање на левици и узвици: Тако је!) Доживео је да му одузму они људи највеће ратно одликовање, које се даје великим јунацима и које је Трбић примио од Блаженопочившег Витешког Краља Александра лично. Један од оних, који су судили, казао је, судећи једном Србину за време покојне Аустрије и ако није крив да мора бити осуђен, јер је Србин.

Господо, да видимо на који начин, по којим принципима Влада др. Милана Стојадиновића управља овом земљом и како и на који начин се она одржава.

Да се прошетамо мало кроз нашу народну историју. Мислим, ако се не вaram 1874 године Краљ Милан Обреновић био је пунолетан. Онда је преузео власт у своје руке. Први претседник тадашње владе у маленој Кнежевини Србији постао је први намесник Јован Ристић. Али Краљ Милан, из разлога које ћемо навести, којим стопама иде и

његов имењак Милан Стојадиновић, променио је Владу Јована Ристића после кратког времена, доводећи на власт конзервативну партију на челу са Јованом Мариновићем.

Све је ово Краљ Милан чинио да би могао у спољној политици да спроводи аустриску политику којој је одлучно противан био српски народ!

Јован Мариновић излази пред Народну скупштину тражећи од ње поверење и његова је Влада добила поверење свега од 3 гласа већине. Да видите, господо, шта је урадио Мариновић. Поднео је оставку. Обавештавајући Народну скупштину о своме паду, Мариновић каже: Министарство не налази одзива код вас. Већином од 3 гласа која се за назоре Министарства показала је слаба већина, да Министарство не може ни тренутка наде имати. Но сад је, каже, било и прошло. Ја сматрам за своју дужност да вас известим да је услед јучерашњег гласања Министарство поднело оставку светлом Књазу. А, господо, 1935 године, 20 октобра, кад смо ми поставили своју листу за часништво Претседништа Народне скупштине на челу са г. Стеваном Ђирићем, не да је Влада добила 3 гласа већине него је са 35 гласова остала у мањини. Она је седела и даље у овим клупама и мислила је да ова Скупштина и ово гласање не значе ништа. О тој ствари говорио је јуче г. Перић, он је ту ствар врло добро разрадио и ја немам потребе да говорим, ја указујем само на извесне моменте из онога шта се све догодило под Владом г. Стојадиновића.

Господо, Влада Мариновићева прва је Влада која је у нашој парламентарној историји пала пред Скупштином, иако то по одредбама Устава није морала да учини, иако је добила већину па макар и од 3 гласа.

Господо, Краљ Милан у своме инату према народу српском иде даље. Довео је владу Ањима Чумића. Она је дошла 26 новембра 1874 а већ 15 јануара 1875 она је поднела оставку. Чумић каже овако: Да ли Краљевска влада не налази у Скупштини пред собом гомилу непријатеља? Осетио је јаку опозицију Чумић па и он подноси светлом Књазу оставку. Народна скупштина тражи да се оптужи влада Ањима Чумића, која је свега била на власти месец и по дана и да се стави под суд. Па, господо, да је та влада Ањима Чумића узела бензин и да је целу земљу бензином полила и упалила, па не би могла толико зла да нанесе земљи, сигурно не толико зла, колико је нанела Влада Милана Стојадиновића за ове две и по године и нешто више. (Одобравање на левици).

Господо, после те владе Кнез Милан тера и даље инат са српским народом. Доводи на власт кабинет Данила Стефановића, познатог у народу под именом чича Данило. И она није наишла на пријем у Народној скупштини. Онда Књаз Милан даје изборни мандат Данилу Стефановићу. Избори су били заказани за 3 август, с тиме, да се Народна скупштина састане 15 августа у Крагујевцу. Влада је издала један проглас у коме апелује на српски народ и држи до његове разборитости да даде поверење за једну такву политику која би могла да оправда жеље и намере Књаза и интересе државе. Шта се догодило? Терор је био ужасан, али, и преко свега тога влада Данила Стефановића остала је у огромној мањини, либерални елементи добили су на изборима већину. Али онога часа кад је дошао извештај да је Влада

остала у мањини, она је поднела Књазу оставку и најзад после пет или шест влада које народ није хтео, дошла је на управу земље влада на челу са Стевчом Михаиловићем.

Господо, шта ради у овој земљи г. Корошец? Г. Корошец је виновник свега. (Милан Петковић: Заједно са г. Стојадиновићем и г. Спахом). Сигурно, сигурно. По наредби г. Корошца вршена су хапшења. По његовој жељи ми смо стављени под Суд за заштиту државе, суђени и осуђени, иако се из овога што сам казао јасно види, како је у некадашњој малој Кнежевини Србији пре 80 година била огарантована и обезбеђена слобода говора у Народној скупштини народним посланицима. Њега није било стид да после 80 година у XX столећу на очиглед целог културног и цивилизованог света ради оно што је починио. За све ово, господо, за сва ова чуда, за све ове невоље ја оптужујем др. Милана Стојадиновића и др. Антона Корошца. Остале министре не оптужујем, зато што су они политички аутсајдери. Господо, па да ли је то могућно? У сваком случају, ја не знам све ствари које су се дешавале тамо преко, али сам слушао много и од Срба и Хрвата и Словенаца, о томе шта је Корошец радио у Аустрији, какву је улогу играо, па знам и шта је говорио пре три године. Господо, ја бих разумео, да је то казао Свети Отац Папа или да је то казао Патријарх — нека нико овде не мисли да ја хоћу да вређам било Папу било Патријарха, не, ево ви сте сад помиловани од овог нашег папе, — али да то каже један доктор Корошец, е, господо, то мени не може никако да иде у главу. Дакле то каже један Корошец, а ми смо доживели, ја и моји другови, ја о свему нећу да говорим, али ћу говорити о Јовану Ненадовићу, о Драгиши Стојадиновићу, Василију Трбићу и Радивоју Нановићу, господо, борцима за ову државу, људима који су ову државу стварали и дали видне доказе своје љубави према њој, изгубили своју младост, своје здравље, доживели су у овој земљи од Корошца да буду као народни посланици хапшени.

Не иде ми, господо, у главу, никако, да ја и Корошец као и сви моји другови будемо једнаки. Не, ми морамо од њега бити већи макар за једну шаку, а ми не само да нисмо већи, него нисмо ни једнаки, већ је он већи од нас.

Његов пријатељ а сада чиновник код њега, бивши велики жупан г. Бора Стефановић, 1932, 1933 и 1934 године кад је г. др. Антон Корошец био интерниран, долазио је сто пута код мене и молио ме да га спасем од интернирања. Господо, па шта је њему било рђаво у тој интернацији. Живео је у Врњачкој Бањи, а ја и моји другови спавали смо у соби у којој не можеш да се окренеш, где су били пацови, мишеви, стенице и других триста чуда. Доживели су наши другови који су били са мном ухапшени да буду и осуђени. Господо, ја осуђујем самог себе за свој поступак што сам због тога Корошца подизао глас са оним Алојзом Павличем и драо се на сва уста да се г. Корошец ослободи интернације. Ја се због тога свога корака кајем, и признајем, да сам грешио према ондашњој Влади, када сам то тражио. Ја сам се заузео, господо, за тога човека, а доживео сам од њега то, да ме оптужио по Закону о заштити државе, мене, Мирка Урошевића, народног посланика човека од кога никад не може да прети опасност ни Краљу ни Отаџбини.

Једном приликом, да видите да има ту Божји прст, ишао је г. Корошец пешице и наишао на једну групу деце. Једнога малишана г. Корошец запитао је, како се зовеш мали? А он му рече, ја сам Александар Урошевић, а на питање чији је, мали је одговорио: ја сам син Мирка Урошевића, народног посланика, кога је Влада Стојадиновића затворила. Кад је то г. Корошец чуо, он је побегао.

Господо, још једно чудо, али то спада у ред изнимних, специјалних чуда — пророковања. Ја сам, господо, знао да свака држава има свога Претседника владе, али нисам знао да Претседник владе може да буде и пророк. То су пророковања Милана Стојадиновића о седам дебелих година. А кад он га, господо, запитали, каква је била 1937 година у којој је у великој мери подоацила жетва у кукурузу, у пшеници, у ражи и виноградима, ја не знам шта би он на то одговорио? Да је овако као што тврдим, најбољи вам је пример овај, који ћу вам навести, да су виногради у смедеревском крају према статистици за сто на сто подоацили, јер статистика каже да је стопроцентно берба у смедеревским виноградима подбацила. Запамтили смо, господо, поплаве у рано пролеће, запамтили смо поплаве у лето, запамтили смо поплаве у рану јесен, али у зиму да грми, да вода носи целе воденице, мостове па и железничке пруге, ја то не памтим и мислим да није било несретније године, него што је то 1937 година била. То је, господо, пророковање господина Милана Стојадиновића о седам дебелих година. Ја мислим, да ни један претседник владе ту дужност пророковањем није вршио.

Какве су привредне и економске прилике? Какав је просперитет? То су наши другови и пријатељи, др. Коста Поповић и Миливоје Перић јуче са овога места врло лепо образложили и ту ствар сјајно изнели. Ја ћу, стога, да кажем свега неколико речи. Догод, господо, раде фабрике муниције и докле год раде фабрике оружја дотле може бити речи о неком побољшању. Фабрике оружја и муниције данас раде више него што су радиле 1914, 1915, 1916, 1917 и 1918 године и овај просперитет, у сразмери са толиким наоружањем, може се рећи, није никакав. Једна београдска трговачка фирма, која постоји на београдској пијаци још од 1864 године, а код које сам правно анкету као и код неколико других већих београдских фирми и у другим браншама, одговорила ми је на питање да ли се осећа какав просперитет, (то је фирма Максим Флајшер) одговорила ми је ово: у 1936 години ми смо имали 40% више купаца, а биланс у погледу броја пара обрта био је за 70% мањи. Никакав просперитет, господо посланици, не постоји, напротив све је у црно завијено и цела данашња чаршија, све бранше од реда, не верују и не поклањају нимало вере целокупној влади господина др. Милана Стојадиновића.

Господо, Уредба о ликвидацији сељачких дугова, то је једно ругло, које баца прашину у очи сељачкоме народу, као да га ова Влада ослобођава 50% његових дугова. То, господо, није тачно. Ја нисам видео гору Уредбу него што је ова Уредба о ликвидацији сељачких дугова. Она има преко 200—300 параграфа. Краљевска влада није имала искрене намере да нашег сељака одужи и да му колико толико олакша оно што су му економ-

ске и привредне прилике саме собом донеле. У тој Уредби има и таквих ствари, које су потпуно неразумљиве: она је и често пута тако непотпуна да се у њој не предвиђа решење за питања која случајно искрсну. Примера ради наводим ово: Сељак пошље молбу да ствар реши Министарство правде, Министарство правде упути ту молбу Аграрној Банци, јер се тамо налази неки Саветодавни или правни одбор, чији су чланови начелници Министарства правде. Али тај Саветодавни одбор врати натраг ту молбу Министарству правде, да тамо ти исти начелници реше ту ствар. Онако као што је јуче казао господин Миливоје Перић: да у Суду за заштиту државе седе судије редовних судова, тако исто и овде овај одбор сачињавају начелници Министарства правде који и тамо решавају исте ствари, како би на два места примали плате.

Инвалидски закон! Наш друг Воја Лазић дао је једно образложење, поднео је један законски предлог о томе питању, који смо предлог ми посланици из опозиције потписали, па питам ја, господо, шта се чека са доношењем тога инвалидског закона? Инвалидски закон је једна од најпрешнијих потреба. Он пре свега и пре свих треба да буде донет, пре свега треба да буде стављен на дневни ред; јер они који дадоше своје делове тела и своје животе за отаџбину право је да буду збринуте и обезбеђени, да им држава ода заслужено признање без обзира да ли су били сироти, средњег стања или богати људи. (Одобравање на левици).

Па шта је било на крају крајева са тим Конкордатом, где је тај Конкордат? Чули смо изјаву г. Претседника владе, а чули смо сада и ове разговоре са Епископатом. (Милан Петковић: А читали смо и „Осерваторе Романо“, који каже да ће се Конкордат примењивати и без озакоњења!) Ако је, господо, Конкордат скинут са дневног реда онда зашто је уопште био стављен на дневни ред? Ако је то била нужда и потреба државна, како може да се скине са дневног реда? Ако су били велики државни интереси да се Конкордатом уреде односи између католичке и православне цркве, онда он није смео бити скинут са дневног реда. Овако је Српска православна црква унижена, а Милан Стојадиновић и цела Влада доживели су да Епископат моле за опроштај. Значи да је Православна црква изгубила, Влада изгубила, а католичка црква није ништа добила. Па неко мора да плати за све то! Ја сам чуо да је Епископат тражио неке услове између осталих један услов да министри одговарају за то, али је Влада одговорила: министри имају имунитет и не могу да одговарају. Па ако не могу да одговарају нека иду са својих положаја, нека једанпут лакне овој земљи! (Одобравање на левици).

Господо, ја не желим да вређам мога друга Тодора Тонића али само хоћу да поставим једно питање, јер на то имам права. Ако се црква измирила, ако је опростила свима њима, како ћемо онда — ја нећу да му опростим — Тодор Тонић, мој друг, ја истина нисам био присутан, али кажу, ја то само констатујем, да је казао за Светога Саву, да је Дервиш. И кад је црква њега искључила а сада га помилује ја то не разумем, ја нећу да му опростим и ми заједно у једној цркви не

можемо бити, јер ниједан Епископ не може, нити сме то да му опрости, јер ниједан од њих није, нити може бити Свети Сава, само Свети Сава могао би да му опрости! (Милан Петковић: Може ако се искрено покаје!) Па ако је тако, онда ће народ и свештенство да узме у своје руке цркву.

А сада, господо, да идемо још даље, па да видимо најпре како Влада прогони чиновнике на све стране. На првом месту бивши министар просвете, мислим, да је најмање 15.000 учитеља прогонио. У Југославији има око 30.000 учитеља, и он их је гонио као зечева јер од 30.000 учитеља само њих 1.500 до 2.000 који су се из извесних интереса уписали у Јерезу и само они нису прогоњени, а сви остали су у опозицији и они су прогањани. Према томе могу да смењују и Професорско удружење и Учитељско удружење, али од тога неће имати никакве вајде, и учитељи и професори остаће и даље код свога убеђења, остаће до краја противници ове злогласне Владе. И у другим ресорима врши се отпуштање чиновника у масама. Чикам и једног малог поштанског службеника, служитеља или чиновничућа, који није уписан у Јерези, да може остати у служби, ето даћу му хиљаду динара ако то буде. И знам овај пример: дошао је неки Милојковић адвокат да интервенише за некога служитеља поште који ништа мање није урадио него је крао брилијанте и коме су нашли свега 40 брилијанта, па ми још подноси карту Јерезе! Одговорио сам му: „Ћути бре да те не отерам да идеш још на 20 година робије!”

Унапређење чиновника врши се само оних који су уписани у Јерезу, ко није уписан у Јерезу, тај нека се не нада унапређењу ни за 10 година.

И, господо, код толиког великог просперитета, код толиког великог задовољства, код толике песме и радости која се види на уснама југословенског народа, хрватског, српског, словеначког, кога било, долази бајаги и повишење плата чиновничких, па то је, господо, терање шеге са чиновницима. Повишавају се плате по 50 до 60 динара месечно, у таквом једном „благостању”, а пре тога та иста Влада, тим истим чиновницима смањивала је плату три пута.

Господо, имамо шпијунажу на све стране. Где год мрдне сваки од народних посланика који припада опозицији прати се на сваком кораку. Ако сте у Београду прати вас полиција, ако сте у Срезу прати вас полиција, ако одете на воз или дођете с воза, отпрати вас и допрати агент да јави с киме сте дошли. Телефони су нам сви поседнути, стављени под контролу, и ако говорите са неким пријатељем из унутрашњости, ако не могу ништа друго они вам прекину везу, да не би дошли на заказани збор или конференцију. Ту је Министар пошта г. Чвркић, и он мисли, да је добар, што нам до сада није одузео телефоне, иако их плаћамо.

Гажење свих закона то је један систем који врши ова Влада, па чак и изборни закон. У слушају да се упразни неко посланичко место из Јерезе, па треба да дође неко који не припада Јерези, тај никако не може да дође. Све има да се учини, али онај који треба да дође не може да дође. Ви сте видели и били сведоци једнога случаја са кандидатом за град Загреб. Видели сте у Одбору да је устао од стране Владе да говори Министар правде г. Симоновић. После тога узели су

реч опозициони посланици и побијали су тврђење г. Симоновића. Ниједан из ЈРЗ у Верификационом одбору није се јавио за реч да брани њихово гледиште, да брани своје гледиште, а да напада наше, него просто напросто усвојили су тезу свога адвоката Милана Симоновића и примили његово гледиште просто напросто прегласавањем, јер имају већину! Али спрема се нешто друго. И ја сам разговарао са неким виђенијим члановима ЈРЗ, ја нећу то да кажем, то не би било лојално, то не би било исправно, али „ако орла притера зла година” можда ћу бити принуђен да кажем. Сада долази на ред ових дана да се верифицира мандат на упражњено место за Срез скопски на место Спире Хаџи-Ристића. Поставља се питање ко треба да дође. Јасно је, господо, ко треба да дође. Јасно је казано у закону да може да дође онај кандидат из Среза исте бановине са исте листе, чији је збир гласова највећи. Јасније не може бити. Они се сада хватају на неке изборне округе. Почео је да говори Симоновић о изборном округу, а члан 66 не види никакве изборне округе, али они хоће на силу да доведу Тому Фиданчевића из Струмице а сада чујем Вуковића из Куманова, који ни по духу, ни по слову закона и ни по којем основу не могу да дођу у Народну скупштину на место Спире Хаџи-Ристића. Једини који може доћи по закону, то је кандидат из Среза гњиланског. Ако ми и то доживимо, ја сматрам за најбоље, да сви који су опозиционари и претстављају опозицију у Народној скупштини, да напусте ову Народну скупштину и да препусте њену судбину онима, који су у Влади, па нека раде и нека газе законе несметано ни од кога и ни са које стране, а ми народни посланици из опозиције, да им не будемо саучесници у њиховом раду!

Шта је, господо, сада са расписивањем градских избора? Шта је са расписивањем градских избора питам Краљевску владу и Министра унутрашњих дела? Па, господо, Министар унутрашњих дела казао је у овоме почетку, у првој буџетској дебати, да ће у скоро време бити расписани општински градски избори! Постоји закон, постоји све. Ту је прост одговор: ова Влада ни са јавним, а нећу да говорим о тајном гласању, не сме да изађе на градске изборе, јер она зна, да је онај елемент који живи у граду отпорнији. У Хрватској неће добити ништа, а и у Србији неће добити ниједну општину изузев Београдску можда! Са тих разлога ова Влада две године и девет месеци седи, а не расписује градске изборе! Шта ће им градски избори, кад је боље, да их једним потезом пера поставља г. Корошец! То је све у знаку „демократије”, коју је најављивала Влада др. Милана Стојадиновића.

Господо, да пређем једва једном на сенаторске изборе! Како су и на који начин вршени? Ја ћу да будем врло кратак. На изборима који су расписани за сенаторе 6 фебруара 80 претседника општина је гласало за овога јунака. (Говорник показује слику Илије Бирчанина) За овога јунака гласало је ипак 80 Шумадинаца наших! Овај је оставио део свога тела на Кајмакчалану, а Светозар Станковић правио је пругу у мом округу по жаревачком и у округу крајинском! Њему није ништа сметало да на дан објаве рата од стране Аустро-Угарске, на дан мобилизације, пређе у Аустрију и брани Аустрију! Начелници среза Рам-

ског, Подунавског, Јасеничког... (Гласови са левице: И свих!) — Ја наводим оно што сам видео. — (др. Војислав Дошен: Опленачки ја сам видео!) и опленачког, дотеривали су људе, опроводили бираче претседнике општина. Јесте, и терали су их да гласају за листу Светозара Станковића.

Власт је отишла још и даље: на сам дан избора 6 фебруара лишила је железничка полиција слободе Петра Крстића претседника општине из Жабара и кандидата за сенатора на опозиционој листи. Ратника од Једрена, Солуна, па све до ослобођења!

Претседник Стеван Ђурић: Господине посланиче, Ваше је време истекло овога тренутка.

Мирко Урошевић (наставља): Знам, господине Претседниче, али будите толико толерантни, да опозицији дате бар једну једину могућност да говори, јер може бити да је ово последња буџетска дебата.

Претседник Стеван Ђурић: Ја Вас, господине посланиче, само молим, да заокружите своја излагања и да брже завршите.

Мирко Урошевић (наставља): Господине посланици, избори у Румунији, као суседној држави, треба да нам послуже за пример. У новембру месецу ја сам био болестан и неки моји пријатељи дошли су да ме обиђу. Чим сам видео, да је Татареску добио поново мандат за образовање изборне владе, ја сам казао својим пријатељима: у овој земљи догодиће се велики земљотрес, влада Ђорђа Татареску изгубиће на изборима. Ја сам се са некима од мојих пријатеља опкладио и, хвала Богу, добио сам опкладу. (Смех на левици). Пораз владе у Румунији био је тако велики и тако нечувен иако се зна да у Румунији ниједна влада, која је вршила изборе никад није изгубила на изборима, иако се зна, да румунски народ политички није на тако високом нивоу као што је овај наш народ, иако се зна, да је за већину потребно било свега 40%. Терор је био нечувен и ипак је народ румунски проговорио и влада Ђорђа Татареску остала је у мањини.

Претседник Стеван Ђурић: Господине посланиче, молим Вас, да стране Владе и стране земље не критикујете.

Мирко Урошевић (наставља): Ја вршим само једно упоређење! Ја ћу упоредити и Француску!

Претседник Стеван Ђурић: Није обичај у Парламенту о страним земљама говорити неповољно.

Мирко Урошевић (наставља): Господине, кад је влада у Румунији, у којој живе само Румуни православне вере, изгубила, шта ли ће да учини ова Влада кад дође да врши изборе у нашој земљи, у којој живе Срби, Хрвати, Словенци, Муслимани, Протестанти и Католици?! Ова Влада не може да добије ни 16%, а влада у Румунији добила је бар 36%. (Пљескање на левици).

Господине, кад сам питао своје другове из Јерезе зашто су отишли у ЈРЗ, — одговор је био кратак: шта ћеш, брате, отишли смо, ми смо радикали, знаш како је! А ја их питам овако: Па, добро, зар нисте били пре четири године радикали? Зар Милан Стојадиновић није био пре четири године радикал? Били су моји другови и пре четири године радикали, био је пре четири

године и Милан Стојадиновић радикал. Зашто нисте отишли код Аце Станојевића, који је шеф и барјактар? Одговорили су: Аца нема власт, а Милан има власт! (Пљескање на левици. — **Милан Лазаревић:** То није истина!). Сутрадан кад Милан Стојадиновић буде изгубио власт, сви ће да стоје пред вратима онога старца или некога другог, који буде био на власти.

Ако је коме, господине народни посланици, стало до радикала, тај нека иде код Аце Станојевића, ако је коме стало до демократа, то је поштено да иде код г. Љубе Давидовића. Али, ја ћу, господине, да наведем неколико примера. Г. Петар Богавац, који се на скупштинама свима редом у Нишу толико ватрено борио за Југословенску националну странку, ево сад је постао највећи поборник Јерезе, па му је Јереза из захвалности подарила и сенаторски положај.

Претседник Стеван Ђурић: Молим господина говорника да говори о буџету у начелу.

Мирко Урошевић (наставља): Молим, прескочићу њега. Бора Ђурић у мојој соби је казао: „Ја тебе никада нећу напустити. Само Југословенска национална странка и њена мисао!“

Да видимо још једно чудо Милана Стојадиновића... (**Милан Лазаревић** упада у реч).

Претседник Стеван Ђурић: Господине Лазаревићу, молим Вас да се умирите, а господина говорника молим да заврши.

Мирко Урошевић (наставља): Господине, Милан Стојадиновић препустио је Хрватску Мачеку, препустио је Словеначку Корошцу, препустио је Босну Спахи, а Драгиши Цветковићу, Војку Чвркићу, Стошовићу и Ђури Јанковићу и осталима, дао је једну свиралу: „ЈРЗ, ЈРЗ...“ па се и они лепо забављају. Просто једна милина!

Господине, шта је то ЈРЗ? (Један глас са деснице: Ти у ћемане свираш!). Ја пристајем и то да будем али нећу да доживим да ме носи један Министар на леђима и да вредим свега два гласа! Да ли ЈРЗ претставља какав програм и какву идеологију? Ја ћу да вам објасним. Свега две идеологије постоје данас у нашој земљи: Једна је ЈНС а друга је Удружена Опозиција. То су две идеологије. Која је у праву? То ће народ просудити. То ћемо видети, то није на дневном реду данас. Али, ЈРЗ, знате шта је? ЈРЗ није никакав програм, ЈРЗ није идеологија. За причешће, када човек хоће да се причести по обреду Српске Православне цркве, свештеник му каже да не сме да једе, не сме да пије, не сме да пуши, а по обреду Католичке цркве, — бар како сам ја чуо, нека ме исправи ко, ако није тачно, — онај који хоће да се причести, не сме да једе, не сме да пије, а може да пуши, јер дим није ништа, увучеш, извучеш... То је дим. То је ЈРЗ! Дим се не може ни видети ни опипати, а Јереза се и не види и не може да се опипа!

Опште стање у земљи, господине народни посланици, је врло тешко. Свуда је тама, свуда је мрак, свуда је писак. Дајте народу више сунца, више светла, више слободе! Народ који је умео да себе ослободи, који је дао другоме слободу, дочекао је дан да му Корошец одузме ту слободу, да га стави у мрак, да га стави у тамнице! Народу који му је донео слободу, томе народу он је одузео слободу.

Господо народни посланици, господо новинари, ја позивам све агенције света: Рајтер, Аvas, Стефани, Д. Н. Б., Радор и остале, да чују и објаве, да онога дана када буде Влада Милана Стојадиновића сишла са власти, за његово име више неће нико чути, нити ће се знати, да је икада постојала у овој земљи партија која се звала ЈРЗ! О изборима не може бити ни речи! (Милан Лазаревић: Ти ћеш да идеш кући, а не Милан Стојадиновић!).

Господо, ми морамо да кажемо нешто и о другим чудима која је наш премијер и његова злогласна Влада починила не само у нашој земљи, него и ван граница наше земље. Да видимо мало како стоји са шетњама Милана Стојадиновића по иностранству.

Прво дошао је у посету гроф Ђано. Ја немам ништа против г. Ђана. Ја њега не познајем, али сам био сведок да југословенски народ без обзира на партије неће ни да чује за Ђана, нити за његову политику. Господин фон Нојрата исто тако. (Упадице и граја).

Претседник Стеван Ђирић: Молим Вас господо, за мир, а говорника молим да заврши. Умирите се, господине Лазаревићу! Изволите завршити, господине говорниче.

Мирко Урошевић (наставља): Долазак нашег великог пријатеља бивше савезничке земље, Министра спољних послова г. Ивона Делбоса у Београд био је величанствен по дочеку. Дочекан је био од целокупног југословенског народа и младо и старо, и мушко и женско, у Београду, у Загребу, у Љубљани, Пожаревцу, Крагујевцу и Новом Саду, све је то отворило срце своје да искаже своју велику љубав, своје велике симпатије према преставнику велике Француске републике. Нажалост, господо, Краљевска влада делегирала је једног народног посланика, незнам кога, у „сељачком оделу”, да га на станици у Младеновцу поздрави, а док га је овај поздрављао, онај је разговарао са оним сељачким народом. А где је била опозиција, где је био онај који је био надлежан да позове преставнике Народне скупштине да и они учествују у томе дочеку?

Господо, ако мене ко пита зашто сам ја франкофил, ја ћу да му дам кратак одговор: свакако да је Француска република задужила наш народ много и да њој ми дугујемо много што је школовала нашу децу, наше синове..... (Аћим Поповић упада у реч). Чујете ли, господине Претседниче? (Објашњења између говорника и народног посланика Аћима Поповића. — Граја). Ја сам велики франкофил, јер се осећам благодарним великој француској држави за све учињене добротe, за све помоћи које су пружили српском напаћеном и намученом народу у оно време, али ја идем поред тога и за француском памети. И, господо, видите кад би француски народ запао у тешку ситуацију, он има најпаметније људе света, најпаметније политичаре света, и кад Француска дође у такву тешку ситуацију, она има 200 људи који су у стању да образују владу. Она има Сароа, Лавала, Елварда Ериоа, Бонеа, Шотана, Стега, Пол Фора, Тардјеа итд. и ко би све могао да их наброји. Међутим у Немачкој није тако. За време Виљема на пр. он позове неког кнеза или грофа и каже му да образује владу. Овај му одговори: како ћу да образујем владу, када ја нисам способан за то. Виљем

му на то одговори: шта ти имаш да знаш, ја сам тај који знам све! Како би се могло замислити да један тако вредан и тако дисциплинован народ изгуби рат. Није га изгубила војска, није га изгубио народ, изгубила је рат Виљемова политика. Кад су за време рата питали новинари Николу Пашића, колико ће трајати рат, он је одговорио: не знам. Кад су га питали ко ће победити, он је одговорио: видите ја сам у друштву Француске, Енглеске, Америке и Русије и ја сам у добром друштву, а ви сами цените ко ће да победи. Боље друштво нисам могао наћи! Ја кажем, ми у опозицији налазимо се у добром друштву, а Милан Стојадиновић нека сам цени ко ће победити. Енглеска и Француска кад се упореде са Немачком и Италијом, изгледају као моја жена кад би хтела да се такмичи у ношењу тоалете са неком махараџињом!

Један професор Универзитета, г. Михаило Илић казао је једну сјајну мисао: „Једна је Француска на свету, али би боље било да их има више, — човечанство би пре дошло до мира, хлеба и слободе.” Миланова странка, Јереза, треба отворено да каже, да је германо-италофилска и да унесе у њен програм своје спољне политике, исто онако, као што је у своје време напредњачка странка унела у програм свој, да је аустрофилска, исто онако као што је насупрот напредњачкој, радикална странка изнела да је русофилска. Г. Милан Стојадиновић мисли да је Хитлер, да је Мусолини. Преварио се. Није ни једно ни друго. Хитлер је пошао одоздо, Хитлер је био у апсу, Хитлер је рањаван, Хитлер је био под мостовима. Исти је случај и са Мусолинијем. Има други друг који личи на Милана Стојадиновића. На Милана Стојадиновића личи један државник о коме ћу вам сада рећи. На овом континенту који се зове Европа постоји земља која се зове Бугарска. За време 1915 године доведен је на власт др. Васил Радославов са пет народних посланика. Дошао је да изврши једну најодвратнију политику своје земље, да нападне напаћену, измрцварену малу Србију, која се борила за ослобођење своје браће, за права човечанства и своје поробљене једноковне браће Хрвата и Словенаца.

Дотерали су нас дотле, да смо морали напустити своју отаџбину. Три године певана је у Бугарској песма: Да живи дедо Радославов и његова паметна политика!... И ту песму певало је и младо и старо, и мушко и женско. Али, господо, дошла је 1918 година, дошла је трагедија и слом Бугарске државе и у оном моменту, када је дошао тај слом, први државник своје отаџбине побегао је из државе и доживео то да умре као емигрант у твђој земљи. Али, видите није се више нигде у Бугарској певала она песма: Да живи дедо Радославов и његова паметна политика.

Истим стопама и на исти начин иде и наш „дедо Радославов” — др. Милан Стојадиновић, који ће дочекати тај час као што је дочекао и Радославов, али, Боже, сачувај да Југославија дочека ту трагедију, коју је дочекала Бугарска.

Ја чиним апел на Краљевско Намесништво, и молим Краљевско Намесништво, да спасе овај југословенски народ од ове и овакве Владе. Ја то молим у интересу ове земље и овога народа.

Живела Династија Карађорђевића!

Живео Претседник Југословенске националне странке г. Петар Живковић. Гласају против овог и оваквог буџета. (Живо одобравање и плескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Јован Здравковић.

Јован Здравковић: Господо народни посланици, ова буџетска дебата почела је једном интересантношћу. Та интересантност није у томе што се први од говорника појавио г. Ото Гавриловић и почео сипати као из рукава похвале Влади др. Милана Стојадиновића, све у суперлативима. То ме од њега и не чуди, јер је он стари вештак у томе, имао је више пута прилику да се у томе извежба и то је било од њега и очекивати. Али оно што ме је нарочито заинтересовало и зачудило, то је да се прваци Југословенске националне странке појављују на овој трибини и да из њих сипа још тако много отрова, и ако је давно прошло време када су они сишли с власти. Господо, они су се до те мере заборавили, не водећи рачуна да ће Влада искористити такво њихово држање против њих самих.

Ви сте ових дана видели како владина штампа доноси говоре најистакнутијих чланова из Југословенске националне странке са великим насловима и великим поднасловима, указујући, нарочито Хрватима, казавши им тиме: „Видите ви, господо и браћо Хрвати, шта говоре најистакнутији чланови Југословенске националне странке, како и сада, када нису на власти показују још увек своје зубе па нисте задовољни с нама, могу они да дођу, а они се сада показују као гладни вуци”. (Један глас са левице: Јесте ли читали шта Мачек о вама пише у Хрватском дневнику?)

Тим најистакнутијим члановима из Југословенске националне странке придружио се је и г. др. Баричевић, и још неки други. Господин др. Баричевић свео је цео свој говор, или се цео његов говор може свести, на терапију као лек који он као политички лекар препоручује, а ко хоће нека ту терапију прими, а ко неће он зато није крив.

Ја мислим да су то тачне речи. (Др. Јанко Баричевић: Кад се цитира, нека се дословно цитира!) Ја их само помињем, али реч терапија пала је од вас. (Др. Јанко Баричевић: То јесте!)

Кад је реч о терапији, коју препоручује др. Баричевић и његово друштво, шта ћемо да радимо, ако народ у Југославији, — пошто саслуша савет др. Баричевића, — каже: Ама идите до ђавола са тим вашим лековима! Имали смо ми и сувише тога, и осетили смо га на својој кожи и својим леђима. (Глас са левице: Имали су они и вас!) То мени не можете да кажете, јер ја мислим, да сам у том смислу један од ретких, који је без политичког греха.

Ја, господо, разумем извесну господо овде и ван Скупштине, која проповедају интегрално југословенство. Разумем ја то, да има људи и таквог менталитета, који би желели да се брзо пређе преко невоља које стварају разлике међу нама и да буду сви Југословени, да ствари крену напред итд. Ја бих такве назвао грађани доброжелатељи, али само оне, за које је то политичко уверење постала вера. Али тих је мало, у које сигурно не могу да убројим ни г. Вељу Поповића ни г. Др. Којића.

Господо, добро је да има и таквих људи, доброжелатеља, али кад се о политици ради мора се сигурно рачунати са реалним чињеницама које постоје доле у народу. Ваша је основна грешка, — господо из Ј.Н.С., — што сте ви скрјили капу и

желите да је натучете народу на главу, место да узмете прво меру од главе, па после кројите капу. До тога југословенства, о коме говоре прави и искрени Југословени, у које можда спада чак и г. др. Баричевић, до тога југословенства несумњиво да ће доћи, у то и ја верујем. Али да се до тога, господо, дође, не може се ићи ни тим путевима ни тим методама и да се примењује она терапија, коју су већ примењивали господо из ЈНС и са њима заједно г. др. Баричевић.

Кад су се, господо, најистакнутији претставници Југословенске националне странке, особито Др. Којић и г. Веља Поповић, појавили овде и износили своју најоштрију критику против Владе, ко бајаги тврдећи да Влада сувише благо примењује законе и тражећи да их примењује у свој строгости њиховој, с једне стране, а са друге стране тражећи да се творци споразума изведу пред суд, ја сам посумњао у искреност њихове критике. Закони су закони и могу да се примене и овако и онако, али се видело како је за све време њиховог говора десница, Јерезовска раја, по диктату одозго пратила и слушала те разговоре са особитим изразом на лицу. И кад су Веља Поповић и Др. Којић изговорили своје најоштрије речи противу Владе што благо примењује законе и да те законе треба према Хрватима у У.О. примењивати оштрије, господа са деснице нису се у говор ни мало мешала, нити им сметала већ су се држали као да примају критику да Влада благо примењује законе и да то све треба притегнути. Ти исти Јерезовици који су до јуче сви у глас викали и плескали Влади др. Стојадиновића, када је она с дана у дан после објављивања споразума, кроз своју штампу, уздуж и попреко ударала по творцима споразума називајући их издајцима, од којих речи има да се стиде они који су их изговорили, а не они којима су упућиване.

Да се није јавио г. др. Коста Поповић, који је објективно критиковао ову Владу и њен наопаки рад и да није дошао на ову говорницу, бив. Министар Вујић, који нам је изнео податке о новој великој афери у Министарству саобраћаја, нека ме извине ова господа, али ја сам био посумњао у искреност њихове критике, јер сам видео да је Влада њихову критику искоришћавала у своју корист, а то није испало ни у ком погледу на штету Владе због чега сам помислио да се они Влади препоручују као мајстори за чврсту руку. (Шу-крија Куртовић: Па ти си, значи, за незаконитост!)

Г. др. Којић ми је добацио за време говора Вељу Поповића, на неке упадице које сам ја чинио, и за које мислим да су биле на своме месту, тешке речи: Да ја то чиним за рачун Владе г. др. Стојадиновића! Он је ваљда мислио да ми треба као јаганти да слушамо мирно Вељу Поповића и још да му аплаудирамо! Сви ви у огромној већини можете ми веровати са каквим задовољством смо ми после годину дана од како смо дошли у Скупштину, сачекали да видимо на говорници г. Вељу Поповића и г. Којића, а нарочито г. Вељу Поповића, који је био главни крвник петемајских избора, да им се мало наплатимо за њихова недела. А они ће ипак признати да су прошли сувише јефтино, само за то што су сада лавови без зуба, и за то што нису више опасни (Један глас са левице: А и ваши су зуби тупљи од Мачекових)

— Један глас на левици: И ваши су зуби нешто тупљи!

Трећи њихов члан те тројке, кога сам се ја сетио и прошле године у своме дебиу овде, г. др. Драгутин Јанковић, није више са њима. Ја мислим да за њим нису зажалили. Он је привезао свој мали чунџ за сплав Јерезе. (*Драгомир Стојадиновић: Лађе!*). Не велим лађе, као што ми додајује млади г. Стојадиновић, јер када бих рекао лађе онда бих признао да је Јереза странка, а Јереза није странка. Хоћете ли да вам кажем шта је Јереза. (Гласови на десници: Ајде да чујемо!) Јереза је, господине Стојадиновићу и господо, да се изразим језиком трговачког закона, којим се особито често служи г. др. Милан Стојадиновић, Јереза је друштво на почесне шпекулације. То се друштво састаје да сврши један посао и после тога се разилази. (Одобравање на левици. — *Драгомир Стојадиновић: А Удружена опозиција је банкротско друштво! — Александар Дачић: А он се нашао на басамцима, ни тамо ни тамо!*)

Али, господо, вратимо се буџету који као тешка мора већ сада прети да притисне цео југословенски народ, без обзира на веру, без обзира на то да ли смо ми три или један народ и без обзира на покрајине.

Ви сте сви чули да је владин говорник претстављао економску ситуацију тако као да је код нас све препуно и да је почело да се прелива и хтео је рећи да Влада неће узети ништа више него од онога што се прелива. Он врло вешто оперише са цифрама, као што увек оперишу банкарски, берзијанци итд. (Гласови у центруму: И адвокати!) Али, господо, у најширим масама не оперише се тако. Он се није потрудио да нам прикаже ни једну рељефну слику да ми видимо да заиста у широким народним масама постоји такво побољшање. Господин Гавриловић је први свој закључак, да се стање у земљи економски побољшало, да је створен нов потрошач заслугом Владе господина Милана Стојадиновића извео из чињенице што се потрошња шећера увећала, наводећи да је у прошлој години више купљено шећера него у претпрошлој. (*Др. Војислав Дошен: Јер Јереза воли оно што је слатко!*) Осим тога наводи да се по статистичким подацима види да народ сад више троши монополске артикле, нарочито ове, који су му потребни за живот, него што је то раније чинио. Али то с друге стране доказује да Влада ни мало није водила рачуна о стварном стању, које је томе претходило. Влада није водила рачуна о томе да је у 1935 години у огромном броју наших сељак био у немогућности да купи петролеј, да купи кутију шибице, него се служио ватром позајмљивајући од другог, на тај начин што се ватра из једне куће преносила у другу. (*Милан Лазаревић: Када си био у селу?*) Осим тога није водила рачуна да је сељак у највише процената уопште био неспособан да купује шећер, сем за славу или случај болести у кући, и да је веома мали број кућа показао просперитет, а још мање да се стандард живота народа на селу подигао.

Г. Ото Гавриловић да лицу Владине медаље дода једну ружичасту боју, он је похвалио владино држање и њен либерализам у погледу оснивања домаће индустрије. Он је то рекао општим изразом а доцније се у своме говору нарочито задржао на тако званој домаћој индустрији за земаљску одбрану. Ја нећу да кажем да је он то

учинио због тога што је и сам заинтересован у домаћој индустрији за земаљску одбрану, као што је и сам то овде пред Скупштином признао, него ћу узети у обзир само онај његов општи закључак да у томе, што је Влада дозволила да се у нашој земљи подиже индустрија налази нечега за Владу позитивног.

Господо, да видимо како се подиже домаћа индустрија у нашој земљи. Домаћа индустрија подиже се старим машинама. То је готово правило. Подиже се старим машинама зато што је у нашој земљи та индустрија добила монопол и макар да није савршена, она може да просперира и те још како да просперира. Друго, господо, та домаћа индустрија сигурно у 90% случајева подиже се страним капиталом и сва добит која се црпе од нашег народа махом се износи у иностранство. Треће, господо, највећи део домаће индустрије или тако зване домаће индустрије сачињавају текстилна предузећа. Сва та текстилна предузећа сировине доносе из иностранства. А, господо, таква индустрија која доноси сировине из иностранства није корисна, већ на против претставља једно велико зло у мирно време, а за време рата таква индустрија била би потпуно онеспособљена, јер за време рата никакве сировине не би могла доносити из иностранства и због тога би била парализована. Даље, господо, кад се ствара та домаћа индустрија, таква се индустрија одмах заштити заштитним царинама које у највише случајева опет иду до прохибитивних царина, тако да је страном роби готово онемогућен улаз у нашу земљу. Роба коју производи та домаћа индустрија са тако несавршеним старим машинама далеко је по квалитету испод робе која се ради у иностранство.

Даље, чим се онемогућава увоз стране робе у нашу земљу, одмах држава не добија царине. Држава губи на царинама на страну робу од прилике од 1931 па до ове године стално око једну милијарду динара годишње. И, господо, кад ми стварамо такву ситуацију царинском заштитом да не дозвољавамо увоз страних фабрикација у нашу земљу, природно је да ће се стране државе осигурати и предузети контра мере против извоза из наше земље. И разуме се, господо, да то стране државе и чине. А ту разлику и ту штету плаћа пољопривредник, и то, господо, иде годинама. То није само кривица ове Владе, кривица је и оних које су јој претходиле. И, господо, зашто су све владе у томе грешиле а нарочито од 6 јануара наовамо? Зато што су те владе биле чисти експоненти капитализма и мислиле да им је најлакше да ударе намет и да исисавају најшире народне слојеве а то су сељачки слојеви, који нису у могућности да схвате где је зло и да се против таквог зла боре.

Узмите ви, господо, само нашу земаљску индустрију пива. Индустријалце пива скоро можете избројати на прстима руке, а имате у нашој земљи пола милиона породица које се баве виноградарством, и тих пола милиона породица не могу да победе у политици неколико пивара, који су се обезбедили и осигурали да пиво продају искључиво на нашој пијаци и због тога ови виноградарци не могу да извозе наше вино у Чехословачку и Немачку, јер то капиталисти-пивари не даду. А, господо, та индустрија пива, она је концесионирана. Кад је њој дозвољено да се оснује у нашој земљи

т.ј. у овом делу у Србији, дозвољено јој је да подигне фабрике условно и та концесија условљена је тиме да фабрике буду дужне у извесном дужем времену да оспособе пољопривреду да наша пољопривреда производи јечам за пиво. Међутим, ни до дан данас та индустрија пива није то учинила већ и данас јечам довози из иностранства. (Један глас на левици: То је стара политика а не од 6 јануара!) Зло се повећало, а ово је против тезе г. Ота Гавриловића да домаћа индустрија цвета на корист наше земље.

Што се тиче, господо, индустрије земаљске одбране којом је заинтересован г. Ото Гавриловић, ја налазим да чиста индустрија за земаљску одбрану треба да буде у чисто државним рукама без икаквог мешања приватних ни у капиталу ни у организацији ни у управи.

Оне индустрије које само делом могу да послуже земаљској одбрани, ипак морају да имају извесну контролу од стране државе а никако се не могу пустити да производе шта хоће и како хоће. А, господо, кад сам рекао да целокупна домаћа индустрија почива и напредује на систему заштитне царине, онда, господо, има да се питамо да ли је Влада и ова и она пре ње, ма шта предузела да се купац производа те тако зване домаће индустрије заштити од пљачке. Не, господо. Сва домаћа индустрија иако, кажем, производи лошији материјал, она целокупну царину која би евентуално била плаћена, трпа у свој џеп, штећећи на тај начин потрошача.

И, господо, још једно зло. Целокупна домаћа индустрија је картелисана, она диктира цене и она се богати на рачун широких народних потрошачких маса и она ће то чинити све дотле док се не промени ова Влада или док народ једном не дође до свести да оваква организација иде директно на исисавање оних сокова које народ ствара па не предузме сам кораке да себе заштити.

Кад сам поменуо, господо, пиварску индустрију и као антитезу томе винаре навео сам да се виноградарством бави у нашој земљи преко пола милиона породица. Да поменем у вези са виноградарством још једну домаћу индустрију и да изнесем слику њеног рада.

У нашој земљи, господо, постоји неколико фабрика плавога камена који се употребљава за винограде. Та индустрија плавога камена једна је од најексплоататорских домаћих индустрија. Та индустрија плавога камена прошле године имала је велике резерве плавога камена у својим магацинима и без икаквог разлога она је подигла цене и нашим потрошачима продавала је плави камен по 6.— динара, а та иста индустрија извозила је плави камен у Бугарску и тамо га продавала по 3.— динара кгр. Та индустрија плавог камена је у картелу и цене диктира по одобрењу и са пристанком Владе, која ништа није предузела, да један део огромног добитка који домаћа индустрија трпа у свој џеп само зато што је заштићена царинама, одузме и помогне пољопривреду.

Најжалосније је, господо, што и ова Влада продужава стару праксу да и државне фабрике као: фабрика шећена на Беољу и ова у Београду, буду у картелу и да заједно са приватним капиталом експлоатишу потрошаче у нашој земљи. Осим тога, господо, разлика у пословању страних фабрика и домаћих фабрика је у овоме. Док стра-

не фабрике дају кредит нашим купцима, дотле домаће фабрике које имају монополисану продају, продају своју робу само за готово због чега потрошач плаћа робу скупле. Кад тако стоји слика посматрана кроз нашу призму са том домаћом индустријом, сад да видимо како стоји ствар са пољопривредом. О пољопривреди чули смо од многих говорника да Влада није имала никакву одређену политику, она се није трудила да сељака снабде земљом. Она ништа није предузела за мелiorацију земљишта, она ништа није предузела за исушивање мочвара и бара и да створи нов терен за насељавање породица без земље, јер новац, господо, уложен у такав рад и таква предузећа био би добро пласиран, тако да би дао корист. Али, господо, и ако ова Влада није ништа учинила да пољопривреду унапреди, она ипак признаје да је корисно ако народ више производи. То признаје, а не води рачуна како наш народ уопште производи неке житарице које чине главан део онога што ми из наше земље извозимо у иностранство. Највећа је срамота, господо, за нас то, што се у нашој земљи употребљава још око три стотине хиљада дрвених ралица, докле наши конкуренти у Европи и Америци ору тракторима, дотле се овде у нашој земљи, као што сте чули, оре са дрвеним ралицама, а дрвена ралица, господо, није само несавршенија него што је плуг, није предност плуга над ралицом само у томе што се земља кад је обрађена плугом лакше обрађује и даје већи принос него кад се оре плугом онда се пате само она двојица која су упрегнута у јарам.

А код ралице, господо, пате се и они који су упрегнути у јарам а и они који ралицом управљају. (Милан Лазаревић: Откуд ти то знаш, кад си ти орао?) Ја сам орао као дечко, јер сам и ја са села, а сад као адвокат, разуме се, да не орем.

Господо, да вам кажем још и овд: ја нисам један од оних који се плаше од упадица и који се на њих љуте, али од стварних упадица, а не као од ових упадица господина „деветке”, који је ту намештен као молван Турчин и навијен као вергл да говори о стварима које не разуме, које су за њега шпанска села.

И кад ствар тако стоји, господо, да се у нашој земљи, почев од средине пред Кумановске Србије, па даље на југ, по Босни, по Херцеговини и по Црној Гори, да се тамо земља обрађује само ралицом — има читавих срезова где нема ничега гвозденога ни на колима ни на плуговима — онда, господо, и резултати морају бити катастрофални. Па и у овоме буџету где Влада налази да постоји просперитет, а да се народ може још и даље опорезивати и да му се још и даље може натоварити терет на леђа, ја мислим да су прилике не само у пољопривреди, која чини гро наше привреде, него и у опште у целој нашој привреди да су прилике такве да треба предузети најозбиљнију бригу како да сељак не буде више у свом пословању једна обична животиња, него да постане човек привредник, који је свестан да је човек, који жели да буде човек, који жели да живи боље него што су живели његови претци, да живи бар приближно онако кад што живе сељаци других културних држава и да од себе одбаци ове лажне сељачке, као што је овај „деветка”. (Милан Лазаревић: Ја нисам лажан сељак, ја сам прави сељак!) И ја то кажем, то се одмах вид. (Граја — Народни посланик Милан Лазаревић прилази говорници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине Лазаревићу, изволите отићи на своје место.

Ја мислим, господо, да није увреда у овој земљи бити сељак, као што није увреда бити варошанин.

Јован Здравковић (наставља): У овоме буџету од 12 милијарди и скоро две стотине милиона, као што видите, није ништа предвиђено да се једном отпочне да лечи ово зло да нам је пољопривреда толико заостала зашта пада грех на све владе а највише на ову и да је крајње време предузети мере да се то велико зло и тај велики назадак у пољопривреди поправи.

И зато бих ја ставио на душу г. Министру пољопривреде нека једним амандманом унесе једну суму од 4 до 5 милиона динара да се с тиме почне у нашој земљи замена дрвених ралица гвозденим плугом. Када сам то, господо, поменуо желео бих да вам кажем и ово. Ја нисам тиме мислио на свој срез, јер у моме срезу нема дрвених ралица, па ћете ми веровати да сам у тој ствари објективан јер сам говорио о крајевима где се оре ралицом, јер у Морави тога нема.

Осим замене ралице плугом потребно је још да држава пружи помоћ сиромашним земљорадницима да до плуга дођу. То је потребно због тога што видимо, да иако ова Влада није ништа учинила да пољопривреду помогне, она се брине о томе како ће производи земљораднички да се уновче и пала је овде реч пре неколико дана да је сам „Призад“ зарадио стотине милиона на чисто земљорадничким производима. А нисмо чули, господо, да је Влада позвала тај „Призад“ да и он одвоји једно пет милиона да се помогне народу да набави гвоздене плугове онима који плуг не могу да купе и да се почне систематски из године у годину да избацује дрвена ралица, а нигде није било случајева да где једанпут продре плуг да се понова појавила.

Осим тога, господо, ми нисмо нигде чули ни прочитали да је тај „Призад“ где су махом владини пријатељи и који је зарадио стотине милиона, да је једну суму одвојио за подизање силоса да се пољопривреднику омогући прво да житарице сачува, а друго да се омогући земљораднику да сачека боље и повољније цене.

Ова Влада, као и она пре ње, брине се и о томе како ће и сточни производи и сама стока да се извози из наше земље, па доследно своме систему капиталистичко експлоататорском одржава извесне врло јаке организације где је понамештала своје пријатеље који се брину о извозу стоке из наше земље. Те организације које је Влада створила не само да пољопривреднику и произвођачу не користе него га плачкају на један тако мрачан начин, да то претставља срамоту за нашу земљу. Јер тамо где се стока извози они странци гледају и чуде се како у једној земљи која рефлектира да буде јака и уређена да се са производима најширих народних слојева може тако да поступа и да се народна замука растура као алајбегова слама. Примера ради наводим: у Уреду за контролу извоза стоке, где се такође постављају партизански чиновници, десило се је да је рођак шефа једног одељења послат у Праг где је стотине хиљада чехословачких круна расипао на општу саблазан онога света, јер су се чудили људи како се од наше Владе не нађе нико да томе стане на

пут. А сам систем извозница који царује у Уреду за контролу стоке претставља могућност најширих злоупотреба и у чаршији се причају страшне приче о тим злоупотребама. Влада то искоришћује да би дала могућности својим пријатељима да се богате. Пример вам је ево чак и један члан овога Дома. Г. Баџак пре него што је ступио у ову данашњу странку, није имао скоро ништа, а од како је дошла ова Влада, прича се у Младеновцу да су он и његов брат, Претседник општине, постали власници више од 2 милиона динара. (Чује се: Имали су и раније млин.) Све је то пропало, велико имање старог Баџака отишло је и они су остали без ичега а сада су наново постали милионари.

Ето, господо, како тај просперитет изгледа када се прогледа кроз нашу призму опозиције али призму објективну која жели да ствари претстави онакве какве јесу, а не онако како их претставља г. Ото Гавриловић, али никако верно ни реално.

Г. Баџак искористио је још једну ситуацију, кад је реч о њему, да не заборавим и то да кажем. Он, пошто је владин човек, гдегод може користи за себе, а покушао је да нешто постигне и у Младеновцу како би се пред тамошњим светом препоручио да спере ону крв која је недавно проливена због њега или да заштити њега. У томе циљу он је извукао из Бановине 120.000 динара иако знамо да Младеновац није без воде.

Примера ради још нешто да споменем када је већ реч о Баџаку у вези са г. Војом Ђорђевићем, јер г. Баџак толико добија извозница да он сам са својим братом извози више него Главни савез српских земљорадничких задруга.

То је добро познато г. Министру Воји Ђорђевићу, и чуди ме да и он после тога седи у овој Влади. Мора бити да је та Министарска столица сувише пријатна, мекана, иначе он не би требао више да седи у овој Влади. А после једне овакве чињенице, а ово је чињеница, (Гласови са деснице: А је ли то тачно?) ове податке сам добио из самога Савеза, коме је раније Господин Министар Воја Ђорђевић био главни управник, а и сада је главни спиритус фактор тамо, па сам се највише изненадио да и после тога г. Воја Ђорђевић седи у овој истој Влади. Али, господо, жалосно је да ова Влада и њена Јереза рефлектира на земљорадничке гласове, не само овде у Скупштини, него рефлектира на сељачке гласове у широким народним слојевима када, као што се види, није ништа учињено у пољопривреди, када искоришћава извоз цереалија за своје пријатеље, искоришћава извоз стоке а дозвољава да милиони комада свиња гину нашим земљорадницима због тога што сељак није у могућности да купи скуп серум и да брани и да спасава своје свиње од куге. (Александар Дачић: У задругама имате јевтин серум! Ја мислим да Јован Здравковић ни једну задругу није створио!) Ја имам свуда задругу у сваком месту у моме срезу. После рата када су почеле да се оснивају задруге и ја сам оснивао задруге.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине гворничче, изволите наставити са излагањем а немојте дискутовати са господом посланицима.

Јован Здравковић (наставља): И ту Влада повлађује извесним капиталистима који имају монопол за производњу серума. (Александар Дачић: Сада постоје задруге за производњу серума!) Нема

још толике производње у задругама да задругари могу тиме да се користе. Са овим серумом, госпо-до, јако су се обогатили сви марвени лекари у крајевима где се гаје свиње, јер они добијају 30% од вредности серума од фабрика да тако нагоне марвени лекари сељаке да се реше да купују се-руме и да то изгледа јефтино. (Сава Микић: По-лако па ће и то да се поправи!) Саво, признајеш да ја имам право, али ћеш опет да гласаш за овај буџет.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине Ми-кићу, упадицама господину говорнику одузимате време јер му остаје само још 8 минута.

Јован Здравковић (наставља): Господо, ја вас молим да ме не прекидате, хоћу да пожурим и да констатујем само ово. Да видите у каквој сраз-мери стоје цене монополских артикала са ценама земљорадничких најглавнијих производа. Сељак, господо, плаћа три динара пакло дувана од 20 грама. Пре рата такво пакло дувана плаћао је 0.20 пара динарских, значи да је данас дуван 15 пута скупљи. Пре рата произвођач је плаћао кутију шибице пет пара коју сада плаћа динар, што значи да је шибица 20 пута скупља. (Александар Да-чић: Како стоји са адвокатском таксом?) Шећер је плаћао пре рата 1 динар а сада плаћа 15 до 16 динара, зависи према крају. То је, можда, госпо-до, за вас мало али шта ће сељак да ради. Госпо-до моја, сељак неће да дозволи себи да умре него се и он довија како зна, може и уме. Сељак, пуши шверцован дуван. Свуда у свима крајевима наше земље сељак пуши шверцован дуван. Као што ви-дите, господо, народ се на неки начин довија: Ипак држава ту губи и неће јој, господо, помоћи читава војска финансиа, коју држава треба да пла-ти, да спречи тај шверц, него једино јој може по-моћи да спусти цене на дуван, који сељак купује.

То исто важи и за остале продукте. (Алекса-ндар Дачић: И ценовник адвокатски да се смањи!) Да се смањи, и плате чиновничке да се смање.

Ми смо, господо, чули од г. Гавриловића, да наша Влада купује злато у иностранству... (Ото Гавриловић: Да, да!)... да појача динар, али нам није рекао, ни коју количину купује, ни колико је купила у току прошле године, нити нам је ка-зао, колика је производња злата у нашој земљи, и да ли то злато остаје у нашој земљи или се из-вози, па га поново купујемо, као што је то код нас обичај. (Ото Гавриловић: Не, не, то није!) Нека ми г. Гавриловић каже, одакле је употребљено сре-бро, кад је кован сребрним новац и одакле ћемо сада да добијемо сребро. То исто сребро из Трепче извезено је у Лондон и сада из Лондона треба по-ново да га купује за прављење металног новца. Господо, чуо сам, и ако имамо један од најбога-тијих рудника бакра на свету, да се чак за потребе земаљске одбране купује бакар у Паризу. То је исти бакар, који је извезен из наше земље у Па-риз и тамо се купује за здраву валуту. (Ото Гаври-ловић: Говорите нетачно!)

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине Га-вриловићу, Ви сте известилац и ја ћу Вам дати реч.

Јован Здравковић (наставља): Није ли то исто злато било извезено, па после купљено? Није ли то исто сребро, које је извезено из Трепче у Лон-дон, па после отуда купљено? Па то вам је и за бакар, јер за бакар, уколико знам, не постоји уред-

ба, да мора да остане у нашој земљи, то постоји само за злато. Чак ни сребро није заштићено. Пи-там: да ли све злато, које се овде произведе, оста-не овде? Ја знам шта питам, г. Гавриловићу. (Ото Гавриловић: Ја сам се јавио за реч и одговори-ћу Вам!)

Господо посланици, у погледу питања, како стојимо са народним здрављем, ја сам говорио оп-ширније прошле године. Случајно сам био ове го-дине у Јужној Србији и видео сам, да тамо на ши-роко и страховито делује маларија, и упропашћује онај свет а да држава готово ништа није преду-зела да оном бедном народу помогне, и што ме је највише зачудило, тамо више страдају домо-родци него дошљаци. Ово долази отуда што до-мородци живе много теже и много рђавије, јер су они економски слаби, рђаво се хране и њих мала-рија много више напада него ове који дођу са се-вера. Нарочито у почетку пролећа и лета, кад се-љак треба да буде највише запослен на послу, дешава се, да по читаве фамилије падну и остану потпуно неспособне преко читавог лета за ма ка-кав интензивнији физички рад. Држава на томе пољу ништа није учинила.

Напоменуо сам прошле године, да влада и ко-си туберкулоза у нашој земљи више него ли у једној земљи Јужне Европе, а да и не говорим о осталој Европи. Туберкулоза је сишла у село и ара и ништи, јер су хигијенске прилике на селу врло бедне. Тамо се туберкулоза страховито ши-ри. То је исто са луесом. Није ништа учињено ни на заштити деце, јер је серум за заштиту деце од шарлаха и дифтерије страховито скуп. Дешава се много пута да родитељу пред очима умре дете само зато што није у могућности да купи серум и дете спасе.

И, господо моја, није ништа учињено ако се подижу само Београд, Загреб, Љубљана, Скопље, Сарајево и Нови Сад. То, господо, према целој држави претставља само Потемкинова села и те се вароши подижу од једне пљачкашке експлоатације најширих народних слојева. Све вароши би се бо-ље подизале онда, када би се водила једна здрава и поштена политика да се село подигне, јер кад би село било економски напредно, када би село било здраво и социјално осигурано, онда би то село давало сокове да се вароши подижу. (Гла-сови: А како је Загреб подигнут? — Александар Дачић: Да он његову кућу пренесе код мене у село, па би било добро!) Некада је паметно ћу-тати и ја мислим да то у овоме случају важи за тебе. Све велике вароши подигле су се пљачка-шком експлоатацијом најширих народних слојева и то у једнакој мери Београд и Загреб, јер је ка-питал интернационалан и свуда има исте прохтеве и увек жели да смлави све што се пред њим на-лази да би дошао до свога ћара и профита. Дру-штвена организација је дужна да га кочи и да ње-гове оштрице отупи јер је капитал у стању да иде преко лешева ради профита и ћара као што је то у другом свету.

Господо моја, поменућу вам још нешто зашто ми је дошла идеја док сам био у Јужној Србији. Тамо сам видео страшне ствари. Распитавши се како се буџетирају вароши и градови у унутраш-њости земље, дошао сам до овога закључка: да без разлике готово сви градови у унутрашњости буџетирају све своје потребе трошарином, а то је страшна ствар. То је највећи злочин који Мини-

стар финансија данашње Владе одобрава. Није овде Тодор Тонић и не мислим да њега нешто погодим иако је татко на Лесковац, али случајно сам послом отишао у Лесковац. Свима вама је познато да Лесковац у Србији важи као град у коме постоји највише индустрије. Тако је он добио име српског Манчестра и, господо, тамо индустрија заиста постоји и постоје јаки, богати индустријалци. Али град Лесковац је, не једна од најзапуштенијих, него сигурно најзапуштенија варош у Србији. А знате зашто? Зато што се тамо потребе градске општине подмирују, и за општину и за чиновнике и све остало, из трошарине. И, ако наиђете у Лесковац, било возом, било аутомобилом, нигде се грубље трошарински органи не понашају према ономе који дође, него што је то случај у Лесковцу.

А велика индустрија и она богата индустрија која постоји у Лесковцу, она експлоатише раднике, она експлоатише грађане а господо сербез живе, јер никакав прирез на све те милионе не плаћају за издржавање општине.

Сада ћу, господо, да говорим о једном другом питању. Немам времена да говорим мало опширније, ма да сам то желео, али сте у главном из мог излагања могли видети да наш народ није у могућности да поднесе овај увећани буџет. А сада да се дотакнем једног другог питања о коме се мање говорило са наше стране и желим само да изведем један закључак.

Ви сте сигурно увидели да се од доласка ове Владе буџет стално повећава. То ће признати и г. Ото Гавриловић. Терети на народ се повећавају, број чиновника расте и број пензионера расте; и још нешто расте: државни дугови расту. Господо, један од г. г. колега, мислим г. Перић, рекао је у Народној скупштини да Народна скупштина треба све да зна а нарочито оно што се односи на буџет. Ја бих на то рекао ово: не можемо ми све да знамо, немамо могућности све да знамо, јер народна пословица добро вели „Мртвом курјаку се реп мери“. Ја мислим да ћемо ми тек да видимо последице и резултате рада ове Владе кад она буде пала.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине посланиче, молим Вас да водите рачуна о томе да Вам је време већ истекло.

Јован Здравковић (наставља): Влада се хвали закључењем међународних уговора и вођењем спољне трговине, као да је хтела тиме да претстави како до ње није било међународних уговора и да је тек она почела те односе да регулише и уређује. Међутим, господо, све су Владе то чиниле са више или мање среће, са више или мање савести па је то чинила и ова Влада и ја мислим да она не може себи то да припише у нарочиту заслугу. Цене у колико су у скоку — то је јасно свима вама, то треба приписати једној коњунктурној ситуацији и Влада ничим није допринела да цене скоче, јер ако је допринела, ја је позивам сада, ако је такав чудотворац, нека подигне цене на волове, које су страховито пале и волови се тешко извозе из наше земље и по врло ниским ценама.

Али, господо, говорено је од стране првог говорника и првоборца Ј.Н.С. нарочито против споразума, који је закључен у току прошле године. И од г. Којића пале су речи на рачун тога споразума

у погледу његове објаве: да се Влада г. др. Милана Стојадиновића односила према споразуму и његовој публикацији веома благонаклоно, јер је пустила да се то на широко обзнани. Господо, ја мислим да сте ви сви сведоци тога, ја од деснице не тражим да ми то гласно призна али у њеној савести ће морати признати, да се заиста десило то да је после закључења тога споразума тај споразум и објављен преко дневне штампе. Али, господо, објављен је тако, да је штампа била приморана да одмах иза текста споразума донесе и владин коментар и да од тада ви нисте прочитали нигде у новинама, које излазе у Југославији, да ма ко од присталица тога споразума нешто рече преко штампе у одбрану тога споразума. Најмање сте могли прочитати да творци тога споразума имају могућност да тај споразум бране, да га објасне и да даду могућности да се искристалишу мишљења, било за, било против споразума: јер је несумњиво да то тако треба да буде. (Сава Микић: На зборовима се свакодневно говорило о споразуму!). Зборови су једно, а штампа је друго. Ја, господо, хоћу само то да констатујем и хоћу да дам своје мишљење и о поступку Владе у вези са споразумом и о самом споразуму. Немојте, господо, мислити да се ја јављам као адвокат и као бранилац споразума. Ја хоћу да дам о споразуму као једном важном политичком акту своје мишљење. Морам да констатујем да ова Влада, најалост, може да чини извесне радње и да се не стиди пред самом собом и пред целим народом југословенским; да се не стиди пред иностранством са којим она долази у додир, да о једном политичком акту од првокласне важности као што је Споразум, по признању људи са леве и деснице, од важности позитивне или негативне, али од првокласне важности, да Влада не дозволи творцима споразума, да о томе ништа не напишу. Знате како се зове то кад једног човека вас више ухватите, кад га вежете за дрво, кад му запушите уста и почнете да га тучете? То се зове мародерство. Са друге стране, она је за све време преко своје плаћене штампе сипала све погрде на споразум и његове творце. Ја сам, господо, очекивао од противника споразума, јер допуштам да има противника, чак и озбиљних противника, из ових или оних разлога, али да их има, и ја сам очекивао да ће противници споразума узети сам текст споразума да га пред Скупштином анализирају став по став, или ако хоћете реченицу по реченицу и да се о томе изјасне. Може се десити, ако се говори уопште о споразуму, да га неко није прочитао, или га је давно прочитао и ја жалим што кад будем говорио немате текст споразума пред собом, али ћете ми веровати, да ћу ја лојално читати став по став.

Потпретседник Фрањо Маркић: Само сте требали пре почети.

Јован Здравковић (наставља): Господо, ви сте чули неколико оштрих говора против споразума и чули сте мишљење једног старог политичара који је говорио као доброжелатељ. Он, вели, није за федерацију и не може да прими споразум, али је препоручио међупартијску борбу, која је каже корисна и позвао се на своју младост. То је говор г. Жике Рафаиловића. Он би могао да пасује за време до 20 јуна 1928 године па унатраг. Ови оштри говори против споразума господо Веље

Поповића, др. Којића, Баричевића и осталих, они би могли да спадају у време до 1925 год. пре свих оних изјава које су пале у Народној скупштини од стране пок. Павла Радића.

Али ме чуди да говорници против споразума нису, а то је требало ако се хоће да им се призна објективност, — поменули догађај од првокласне важности који се десио у Народној скупштини 1928 год. а који је изазвао прекид сарадње правих претставника хрватскога народа са осталима у Народној скупштини.

Од говорника који су нападали споразум стално се истицало да ми нисмо три народа него један народ. Ако мене питате какво је моје мишљење, ја мислим да смо ми и Хрвати један народ узевши овако „гросо модо“ и ја не видим да има неких великих разлика између нас. Али, господо, када имамо у преговорима једног партнера који стално тврди и жели да останемо два народа, ја ћу му одмах ту концесију учинити а оставићу времену да то питање између нас реши. Јер, време које је најбољи лекар, оно је у стању да реши и ту бољку и тај неспоразум који међу нама постоји. (Протести на левици).

Господо, у даљем заједничком животу ми ћемо се боље упознати и по добру, не само по злу, како смо се до данас познавали, а за то време рађаће се нови југословенчићи, који ће бити нова спона између нас.

Али, господо, догађај од 20 јуна 1928 године сигурно је заслужио особиту пажњу, или се бар морало показати разумевање зашто се је код Хрвата окренуло расположење од Београда и зашто су од тада престали да сарађују с Београдом.

И када се ради о споразуму морате признати да је у даној ситуацији ово најбоље што се могло урадити, да то буде мост преко кога ће Хрвати доћи на сарадњу, да коначно престане овај хаос и безвлашће и црна диктатура која упропашћује нашу земљу.

Господо, овде вас има бивших радикала, бивших демократа и уопште бивших људи из бивше демократије, па чујте шта каже члан први споразума: „Стојећи на принципу демократије сматрамо народни суверенитет стожером сваке државне организације и народ извором сваке јавне власти“. Па, господо, то је канда узето из старог радикалног програма... (Један глас са деснице: Парола!)... Није само парола, него је њихово начело и њихов програм био, да је народ извор и утока власти.

Тачка 2 каже: „Устав од 20 јуна 1921 године донет је без Хрвата“. (Протести на левици.) Је ли то чињеница или не? (Један глас са левице: Али признао га је Стјепан Радић!) Господо, тај Устав је донет без Хрвата. (Министар шума и рудника Богољуб Кујунџић: Било је Хрвата!) Господо, даље стоји: „Устав од 3 септембра 1931 године нема моралне вредности... (Министар шума и рудника Богољуб Кујунџић: Зашто? То је најочајније! — Један глас са левице: То он цитира!)... јер је у противности са основним демократским начелима“. Господо, то је несумњиво тачно, донет је не само без Хрвата и против Хрвата, него и без Срба и против Срба. (Протести на левици. — Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Чвркић: Који је Србин донео тај Устав?)

Али, господо моја, ако стојимо на принципу демократије не може се примити, да Краљ има право да октроише Устав. Ако је то учинио у јед-

ном изузетном моменту, сигурно онај, који је за демократију, не може да се сложи с тим, да и овај и овакав Устав из 1931 године буде неки фетиш и да такав остане. Устав се мора што пре променити, да Устав донесе Краљ и Уставотворна народна скупштина. (Живота Милановић: Али споразум каже, без народа!)

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине говорниче, 20 минута сте прешли своје време. Обзиром на осталу господу нисам у стању да Вас пустим дуже да говорите.

Јован Здравковић (наставља): Још мало, сад ћу да завршим. Ви се сећате да је Претседник Скупштине лањске године приликом поновног избора за Претседника у својој захвали већини на поверењу рекао и потсетио Скупштину да ће имати да се изјасни о томе, да ли је у нашој земљи прекинут правни континуитет. Била је кратка полемика између мене и њега, али мислим, да се то мора једном констатовати, не може се око тога питања вечито обилазити као киша око Крагујевца. Акт од 6 јануара је неуставан акт, то ће историја забележити. (Приговори са деснице и са левице.) Ако желите да се не дотичем уопште тога, ја примам али констатијем то као чињеницу и питамо се, ко је за задржавање тога Устава, да даље остане ад календас грекас, или за промену Устава, да монарх и народ преко својих претставника у Уставотворној скупштини донесу један Устав. Зар има међу вама и једнога, који ће сад сумњичити Уставотворну скупштину, кад буде изабрана слободно од народа, да неће бити у стању, да у споразуму са Круном донесе Устав. (Јован Ненадовић: Да ли је моменат за то?) Сад, или за годину или за пет, свеједно. (Министар шума и рудника Богољуб Кујунџић: Сумњам, да би та Уставотворна скупштина била уопште у стању да донесе Устав!) Ви сте чули примедбу господина Министра да он не верује, да би та Уставотворна скупштина била у стању да уопште донесе Устав. (Шукрија Куртовић: Та ваша!)

Стављате, господо, примедбу на ову тачку која је предвиђена у споразуму али коју ја још нисам прочитао до детаља. То је случај са Уставотворном скупштином. Уставотворна скупштина треба да буде изабрана тајним гласањем у пуној слободи и под владом слободне штампе. Искупили се народни претставници, формирали се и почет је рад на Уставу. Ради се једна година, две године, три године, четири године. (Гласови у дворани: Али како ће да ради Уставотворна скупштина кад ће њена одлука важити само онда ако се сложи већина Срба, већина Хрвата и већина Словенаца?) Господо, дозволите ми да излажем своје мисли. И на то ћу доћи и то ћу вам одговорити. Знао сам да ћете на то ставити примедбу.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине посланиче, молим Вас да завршите. Не могу да дозволим да Ви говорите толико времена више него други говорници. Ова тема, о којој говорите, врло је интересантна и изискује много времена. Ја Вам препоручујем да се јавите за реч у специјалној дебати и да изложите ту тему.

Јован Здравковић (наставља): Господине Претседниче, остало ми је још само нешто мало да изложим. Скупштина жели да ме чује. Желим да одговорим Господину Министру Кујунџићу на ње-

гову примедбу. Ја поштујем Господина Министра јер се познајем са њим из раније и не бих хтео да његова примедба остане без одговора, али ово питање је тако да се о њему највише говори у клубовима људи око Владе. Стално питају: Па шта ће да буде, ако Уставотворна скупштина ради једну годину, две године, три године, па не успе да постигне један текст споразума за кога би гласала већина Срба, већина Хрвата и већина Словенаца. Па то је питање решено споразумом. (Министар шума и рудника Богољуб Кујунџић: Важно је шта каже Мачек о споразуму а не Ви! — Јанко Баричевић: Па Ви, Господине Кујунџићу, мало кокетирајте са ЈНС!) У другоме делу споразума под арапским 1 каже се, поред осталог, да ће овај основни закон садржавати битне принципе, и да ће важити до ступања на снагу новог Устава. (Министар шума и рудника Богољуб Кујунџић: Дакле Краљ нема право да октроише Устав, то право има влада?!)

Ако прва Уставотворна скупштина не би успела, онда се апелује на народ. (Гласови у дворани: А, тако, да правимо, значи, трчка, значи да бирамо десет пута Уставотворну скупштину! — др. Јанко Баричевић: Како Ви као јуриста можете тако нешто да кажете!) А ја питам Вас, Господине Баричевићу, како сте Ви могли да одобрите 6 јануар и незаконитости. (Упадице и објашњења).

Потпредседник Фрањо Маркић: Господине говорнице, имајте на уму да је 6 јануар био акт једне државне нужде. Ви, господо, који упадате у реч најбоље би било да се са говорником нађете на неком другом месту па да о овоме опширно разговарате.

Јован Здравковић (наставља): Господо, ја не могу овако свима вама одмах да одговорим, јер г. Баричевић ми каже да сам ја њему упадам. Међутим, ово нису више упадице, ово је разговор истовремено са свима вама. Због тога ћу ја сада да завршим свој говор, користећи остале прилике које ми се буду указале у току ове дискусије, а и да се не замерим много Председнику, јер знате, биће нам потребно још да говоримо.

Хоћу само да учиним једну констатацију код овога питања. Ма како се Јереза понашала и ма како се правила овако смирена лица овде у Скупштини, она је исувише црно поступала, јер није дозволила творцима да овај споразум бране пред јавношћу и да се пречисти шта је све овде речено. Напоследку, није ово последња реч мудрости, ја то признајем, као што признајем да је недостатак овога споразума што је он дошао можда исувише касно, и да би много боље било да је дошао годину или годину и по дана раније. Али дужност је Владе да дозволи да се ове ствари дискутују не само овде у Скупштини него и преко јавности, да се гледишта пречисте, па ће народ према овоме да се определи. А ни Јереза, нити ико, господо, нема права ма од кога добио власт, да узјаше на цео народ у Југославији, да се претставља, док је на власти, као једини спаситељ државе и народа, јер ја вам кажем: моје је интимно уверење да ће се хрватско питање решити чак и онда повољно за народ и државу ако нико са ове стране не би томе припомогао, али би сигурно било корисно да бар тој ствари не одмаже. Водите рачуна, нарочито ви из ЈНС, да све претераности које постоје у Хрватској, сва незадовољства

и сви злочини који се примећују, да су то, господо, природне последице онога што сте ви посејали, а што се и дан данашњи понавља.

Ми смо интерпелације подносили о томе, али он по правилу на интерпелације не одговара што показује да је окорео у томе, кад не сматра да је његова дужност, да за све оно што се у земљи догађа, а што ми питамо, одговори и да на тај начин не само врши своју дужност, него да пружи обавештења и онима који су ту лично заинтересовани, који су претрпели штете, изгубили чланове породице, или којима су чланови породица рањени, а не да ћути и бежи од Народне скупштине.

Јер, ако Влада почне тако да се понаша, ја да вам кажем једну другу ствар: ја више желим и пре бих поздравео нека неко прими одговорност, ако има петљу, и нека влада чисто диктаторски, а не да се брља овако са неком лажном демократијом, а да се диктаторски влада, да се народ заваравало како постоји Скупштина, како постоји чак и Сенат, а да за све то буде лаган, варан и пљачкан. Јер, на крају крајева и за ово ће морати да се одговара. Гласаћу против. (Народни посланици Александар Дачић и др. Јанко Баричевић приговарају).

Потпредседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Ото Гавриловић ради личног објашњења.

Ото Гавриловић: Господо народни посланици, г. Здравковић у своме говору у неколико наврата задржао се на мојим излагањима политике Краљевске владе и нарочито о домаћој индустрији. С друге стране г. Здравковић са извесним навикама, извесних политичких групација, нарочито је апострофира и са извесним тенденцијама. Господине Здравковићу, ја нисам од људи који нагађају, ја отворено и јавно без икакве камуфлаже изјављујем у Скупштини, и само жалим што нема већи број слушалаца да чују у чему се састоји мој идеал, мој приватни живот и мој приватни рад. (Јован Здравковић: Чуће се!) Пардон, са тиме „чуће се“ жели се да се од најконструктивније мисли, идући кроз београдске улице да направе ствари, које су далеко од истине и које служе политичким циљевима, а никаквом конструктивном раду.

Господо, не желим више да говорим о томе, јер би ме то далеко одвело, Влада се није удаљила од либералне капиталистичке концепције у погледу индустрије али ћу рећи да је ова Краљевска влада учинила оно што г. Здравковић и не схвата. Знате ли, г. Здравковићу, шта значи електролиза бакра у Бору? То значи да се Бор обвезује да руду прерађује код нас и да бакар и злато остаје код нас. (Јован Здравковић: Зар и бакар?) Да, и то не као сировина него као прерађевина. То је, господо, циљ, то је тенденција, то је наш успех. Морали смо Бор натерати да овде ради то.

Даље, г. Здравковићу, извините, ја сам мало пао у афекцију, али Вам морам рећи оно што треба да знате. Рецимо шта је Зеница? Па Зеница је државно предузеће. Али шта значи Зеница, је ли Вам то јасно? Ви гледате у детаље, Ви слушате шта се прича о Ђури Јанковићу. (Један глас са левице: Зар то не треба?) Треба, сваки јаван рад треба да је подложен контроли. (Приговори са левице). Зеница је плаћена из Државне хипотекарне банке. Зеница је ту а то је главно!

Господо, г. Здравковић је поменуо индустрију земаљске одбране, у којој сам ја заинтересован. Господо, индустрија земаљске одбране у којој сам ја тако заинтересован јесте ово: Једно предузеће у Вишеграду... (Јован Здравковић нешто додаје). Тамо се ради много корисније, г. Здравковићу, за народну одбрану него што Ви мислите а ја ћу Вам рећи ово: То предузеће створено је једним случајем, настојавањем и ранијих Влада од ове, помажући једнога — можда нећу бити објективан, зато што ми је рођак,—мајстора за те ствари, И ја ћу вам рећи и ово: То је предузеће, господо, национално, у њему нема ни пет пара страног капитала. Друго, акције гласе на име и не могу се пренети ни на кога без одобрења Министарства војске. Г. Здравковићу, финансиска и административна контрола тога предузећа отворена је Краљевској влади и њеним органима. Ја, г. Здравковићу, тога свог рођака помажем саветима, колико год могу и сматрам, господо, овде јавно пред лицем целог народа, јер је ово трибина Народне скупштине, да вршим један добар и један патриотски посао. (Јован Здравковић: Рођачки!) Пардон, и рођачки, али то добацавање, г. Здравковићу, тако је ситно. Па кад Енглеска може Векерсу да даје помоћ, Векерсу милијардеру, кад је створен Шнајдер Круп, Ансалдо, нека се створи и код нас један Круп или Шнајдер са националним капиталом и са националним радницима. Ја вас молим, господо, кога то питање интересује нека се крене у Вишеград а молим и Краљевску владу да том питању и том предузећу поклони своју много већу пажњу, јер сам сигуран да се из тога предузећа неће родити никаква афера, никаква корупција, ни мито него ће то бити предузеће које нам даје трећину капацитета за нашу авионску муницију за време рата. Г. Здравковићу, ако то нисте знали, ја сам Вам рекао. Ја желим да таква предузећа са националним капиталом ничу широм целе земље и да их Краљевска влада помаже. (Јован Ненадовић нешто додаје). Да вам кажем да ту демагогија није никад користила и ни у једној земљи није никад ништа створила. Смишљеним радом иде се напред а демагошке критике неће успети ни у једној земљи. Нашој земљи потребан је континуитет, ред, рад, смишљен рад да идемо напред.

Ово сам сматрао за потребно да кажем а на крају још изјављујем:

Мој рад стоји овде и ја за сваку своју акцију одговарам мојим мандатом ако сам учинио до сад не неку радњу непоштену, већ некоректност, која би се косила са мојим посланичким мандатом ја сам, господо, готов да положим тај мандат који држим 15 година.

Рећи ћу вам још нешто. Рећи ћу вам да је производе те фабрике прихватила Француска, јер је Југославија те производе продала Француској Републици. Видите, господо, ја стојим пред вама и што сам казао то је истина, књиге су тамо, предузеће је ту па се можете о томе уверити, а ја сматрам да је оно добро и корисно. (Бурно одобравање на десници.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има господин народни посланик Миливоје Исаковић. (Гласови: Није овде!) Како г. Исаковић није овде, то се сматра да је одустао од речи.

Са вашим пристанком ову седницу прекидам. Исту ћемо наставити у 16 часова.

(Седница је прекинута у 13.45 часова.)

(Наставак седнице у 16.40 часова.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо, настављамо прекинуту седницу. Има реч народни посланик господин др. Милан Стијић.

Др. Милан Стијић: Господо народни посланици, предлог буџета за 1938/39 годину садржи у себи нарочити интерес ради тога, што он представља једну етапу у раду на санирању наших државних финансија. Довољно је бацити само летиичан поглед на финансијску политику Краљевске владе, па да се одмах увиди са колико пажње и са колико стручног разумевања Министар финансија г. Душан Летица ствара услове за ред у нашој државној администрацији, за подизање и чување државног кредита, водећи рачуна о томе да, при свем том, вредност нашег народног новца остане нетакнута. Клонећи се, господо, опасних експеримената, и поред тога што је овај буџет повишен према прошлородишњем, господин Министар финансија је успео да нам даде један уравнотежен буџет. Сад, господо, да ли је тај буџет и реалан, — то ће показати приходи које он предвиђа, а који могу бити мање више вероватни и нестални. Санирање наших државних финансија вршено је и мерама које су биле врло тешке и непопуларне. Редуцирање личних расхода једна је од тих мера која је страховито погодила наше државно чиновништво. Краљевска влада је, додуше, покушала после да једним незнатним повишицама то поправи, али ја сумњам да је она том палијативном мером успела да у редове нашег државног чиновништва унесе смирење, спокојство и задовољство. Ценећи важност једног доброг функционисања државног апарата, Краљевска влада мора предузети све да материјално обезбеди тај државни апарат. Јер, господо, ни државни ни социјални интереси не допуштају да наш државни чиновник буде незадовољан. Несумњиво је да је наша финансијска администрација, мислим по релативном критеријуму, према другим државама, на висини, и да се само њеном исправном и правилном функционисању има, највећим делом, захвалити да је цео наш државни апарат, што кажу, у форми. У пореској администрацији, господо, безуветно, бар за оне крајеве које ја представљам и за ту бановину, настало је извесно побољшање.

Уклањањем разних присилних мера, које су у појединим крајевима прелазиле границе допустљивости те уједно изазивале и отворени револт са стране пореских обвезника, подигнут је порески морал, а тиме се повећао и резултат наплаћивања. Господо, већ и ради тога ми требамо да будемо захвални г. Министру финансија, који је бар свео у најуже границе, ако није могао да онемогући сасвим, оне скандалозне сцене на терену које су се догађале приликом убирања порезе, и на тај начин уклонио многе шанкане разних пореских органа.

При утврђивању овога буџета г. Министар финансија зацело се руководио и имао у виду два фактора, и то: обим државног апарата, величину потреба тога апарата, и с друге стране, стварну привредну могућност односно платежну моћ народа; јер, господо, са тим моментом стања народне привреде мора да иде у корак државни буџет и свако удаљавање од тога принципа угрожава буџетску равнотежу.

Господо посланици, ја препуштам стручњацима да они анализирају она два момента, док само

повишење буџета према прошлогодишњем прав-
дам аргументом државних потреба, радујући се већ
унапред, ако се остваре предвиђања г. Министра
финансија о реализацији предложеног буџета,
с обзиром на његову претпоставку, да је овај бу-
џет у складу са платежном моћи земље и народа.

Господо, у средини нашег привредног жи-
вота стоји наш пољопривредник, и свакако једно
од најважнијих државних, економских и социјал-
них питања, то је успостава снаге сељачког света.
Повишењем цена његових производа и подизањем
његове куповне снаге активира се наш државни
буџет.

Господо, ја мислим да су на кривој путу сви
они који мисле, да је редуцијом сељачких дугова
решено сељачко питање. Не, господо, није ту у
питању само дуг него начин како ћемо тога сеља-
ка да оспособимо да он постане савремен при-
вредник-потрошач. Наш највећи интерес мора
бити да очувамо тога сељака од пауперизације,
од осиромашења, јер његово стање је очајно;
главни стуб наше државе трошан је, и ми морамо
све учинити за спас нашега села и сељака. Поли-
тика, господо, тражи смишљене и брзе напоре,
нарочито на економском пољу. Политика Владе
др. Стојадиновића углавном и своди се на сврша-
вање и решавање важних економских и социјал-
них проблема који се намећу неодољивом нуж-
ношћу у нашем државном развоју. Сви напори
Владе др. Стојадиновића исцрпљују се у тим
стварним и стваралачким тежњама, што најпосле
објективно признају и њени начелни противници.

Господо посланици, ако уочимо тешку ситу-
ацију у којој се наша земља после смрти
Благопочившег Краља Александра, онда морамо
признати, да је наша, како вањска тако и уну-
трашња, политика имала да преброди не мале за-
преке. Регулисање односа са Италијом и Немач-
ком безувјетно да је дело једне велике политичке
и државничке далековидности, и уколико та нова
пријатељства инволвирају у себи одржање наших
традиционалних пријатељских односа и савеза,
нарочито са племенитом француском нацијом, а у
што ја верујем, онда су то успеси који стављају
г. Стојадиновића у ред еминентних државника.
Циљеви наше спољне политике, која је ступила у
једну ванредну активност и показала велике успе-
хе, познати су: ми хоћемо мир, да се можемо по-
светити нашем унутарњем уређивању те култур-
ном и економском подизању. Зато ми са највећим
одушевљењем и одобравањем пратимо сваки ко-
рак нашег Министра ополних послова који чини
у сврху обезбеђења мира.

Постоји, господо посланици, у извесним кру-
говима, којима се не може порећи искрен патри-
отизам, бојазан, да ћемо пасти у загрљај фашизма
или хитлеризма, тих огорчених противника и так-
маца праве демократије. Ове бојазни резултирале
су нарочито из пријема Претседника владе др.
Стојадиновића у Немачкој који је доиста био
јединствен.

Господо, ти нови покрети, о којима се људи
чак боје и да говоре, као израз националних и по-
литичких тежњи тих нација, по својим крајњим
конзеквенцама и манифестацијама могли су бити
нама и несимпатични, па чак можда и опасни, на-
рочито фашизам, али онога момента када су ти
нови покрети пребацили све своје тежиште на
борбу на подизање економског и социјалног ста-

ња народног, онда, у најмању руку, они заслу-
жују нашу пуну пажњу да им посветимо, с обзи-
ром на успехе које су они дали. (Др. Мирко Косић:
У наоружању!) Треба да ми насупрот тих нових
система и снага, које из њих ничу, да иставимо и
истичемо своје системе и снаге које одговарају
нашим животним потребама, и које су у окладу са
интересима и тежњама нашег народа. Другим ре-
чима: добре односе са свима, у добро схваћеним
интересима нашег народа и наше државе.

Господо, у нашој унутарњој политици, нажа-
лост, не можемо указати на неке велике и знатне
успехе. Тешкоће које су настале већ првих дана
нашег уједињења на пољу унутарњег сређивања
наше државе биле су сада веће, сада мање, већ
према грешкама и заблудама које су се појављи-
вале и са ове и са оне стране Саве. Те тешкоће,
господо, и данас су један мучан проблем нашег
државног живота и стална брига како Краљевске
владае тако и свију нас. Наше државно уједињење
затекло је многе Југословене духовно неспремне,
да би знали оценити величину и националну ко-
рист тога уједињења. Господо, док су борци за
наше ослобођење и уједињење, са обе стране Саве,
пуне три године савлађивали прве потешкоће око
уређења новог нашег државног живота, борећи
се против комунизма и анархије, која је нарочито
владала у пречанским крајевима, специјално у
Хрватској, успели су деструктивни елементи да
дигну главе и већ првога дана да изражавају сво-
је неслагање и своје незадовољство са актом на-
шег уједињења. Усвојени правац једне југосло-
венске унитаристичке државне политике дошао је
под унакрсну ватру разних сепаратистичких стру-
ја. Господо, паљба је осута на Београд. Београд
је „хегемонистички“, корумптиван“, „цинцарски“
па чак и „цигански“, викали су и вичу јучерашњи
и садањи противници нашег државног јединства.
А како је Београд реагирао? Он, уместо да је ово
харангирање схватио као опомену, да се скупи
сва морална снага Србије и да се истави као брана
о коју ће се разбити све те клевете он „веша кан-
те“ својим најбољим јавним и политичким радни-
цима, и тако „маркиране“ шаље у пречанске кра-
јеве преко новина. Тако је Београд, и нехотице,
давао у руке оруђе онима који су га нападали.
Да, господо, ти Србијанци који су имали снаге да
издрже надчовечанске напоре; да нам извојују
слободу, уз страховито тешке жртве, изгледа, или
нису имали живаца, или су сувише олако схватили
ово антибеоградско харангирање и струјање у
Хрватској.

Примењиване су методе и разне тактике, али,
зачудо, редовито на штету југословенске унитар-
истичке идеје. Ја хоћу да верујем, господо, да је
то све чињено у најбољој намери, јер би то иначе
био злочин на националној нашој ствари, у најбо-
љој намери, да се нађе начина, да се ови незадо-
вољници приведу државној конструктивној по-
литици.

Господо, моја разлагања и моје примедбе да-
леко су од тенденције да се схвате као нека експер-
тиза за хрватске крајеве. Све моје настојање иде
о нама, да као југословенски патриота, као нацио-
нални човек, који сам увек био хрватофил, по сво-
јој посланичкој дужности укажем на поједине сла-
бе стране и грешке са стране одговорних полити-
чара, што је само на штету наше опште ствари,

а да се, господо, и при том не решава хрватско питање.

Господо, ова Влада примила је у наслеђе једно узбуркано и нездраво политичко стање у хрватским крајевима. Влада се нашла у дилеми: или тај покрет силом угушити или га локализовати и будно пазити да не пређе границе интересне сфере, углавном границе Савске и Приморске бановине. Прилазак господина Корошца и Спахе Југословенској Радикалној Заједници допринео је, да је овај покрет изгубио на својој политичкој важности. Али је баш зато добио на оштрини и интензитету. Изгубивши потпору Корошчевих Словенаца и Спахињих Муслимана хрватски покрет је букнуо свом сидином, да хвата на претњу и терор, и да не допусти својим масама, да се снађу и приберу. Генералштаб у „Купинцу“ и „Прилазу“ убацио је у масе овакове и још борбеније пароле. Ја ћу, господо, да вам прочитам један говор, да га не парафразирам.

„Хрватски народ није никада преживео теже дане, него што су они од 1918 године па наовамо, под Београдом. Ми Хрвати не признајемо никакво уједињење са Србима нити признајемо Југославију, јер ми Југославију нећемо нити признајемо ништа што је од године 1918 учињено до данас, а све што је учињено ми ћемо срушити.

„Ја вам кажем — то су све речи Јакоба Јелаша, једног од првака Мачекових, које је изрекао у Каштелу Старом, као изасланик Мачеков... (Гласови на левици: А кад је то било?) То је било 23 августа 1936 године. Па даље каже: „Зора је ту и суверена хрватска држава има скоро да ускрсне. Кад добијете слободну Хрватску, онда платите сваком по заслуги за дјела од 1918 године. Понављам вам, да Југославију нећемо, нити хрватски народ жели и даље да буде са Србима у заједници”.

Господо, тај је говор изговорен, штампан и нигде није демантован.

Тако срачунатим харангирањем бездушних људи разбуктали су најниже инстинкте код заведених маса, и широм целе Савске и Приморске бановине кренуле су масе да „плате сваком по заслуги”.

У најкраће време наша су, дотада мирна села, постала попрште немира и нереди. Под индекс дошли су у првом реду сви Хрвати унитаристи, па чак и трезвенији људи из опозиционих редова, који нису хтели јавно клицати Мачеку и „Слободној Хрватској”. Над „плаћеницима” и „шпијунима” београдским, како су стигматизирали Хрвате унитаристе, вршен је терор, какав се не памти. Људи недељама и месецима нису смели излазити из својих кућа и села, нису имали приступа ни на какве скупове сеоске и општинске, где се радило и о њиховим интересима, нису се смели појављивати ни на црквеним славама без опасности по живот. Палење господарских зграда, сечење винограда и воћњака, па и убиства била су на дневном реду; закрвио је Хрват на Хрвата, брат на рођенога брата по крви и вери. (Гласови на левици: Јесте ли Ви у опозицију прешли?)

Влада се при таквим приликама декларисала за политику смиривања страсти, а противу насилних мера, па и по цену да су катшто трпели и осећај правде и законитости.

Колико год ми Срби из оних крајева помажемо Краљевску владу у њезином настојању да земљу изведе из оваквог стања, нас провејава у исто време осећај сапатништва и дивљења према браћи

Хрватима, без обзира страначког опредељења, који проживљују те страховите дане, препуштени сами себи.

Чувајући светињу државног и народног јединства, за које је Србија дала беспримерне жртве, нису ти Хрвати пред свим тим страхотама поклекли. Две године и више на њих се јуриша, да их се морално скрши, али, господо, у њиховим срцима остала је нетакнута југословенска унитаристичка идеја, те их држи уверење, да су сви ти напори потребни, да би се за сва времена обезбедило велико дело нашег ослобођења и уједињења.

Тако се, господо, поступа са Хрватима у нашим крајевима!

Према Србима се употребљава друга тактика. У првом реду иде се да се унизи и омаловажи Србија.

Као „недостојни”, Србијанци, и недорасли, како они кажу, хиљадугодишњој Мачековој култури, Србијанци су за њих „нове османлије”, „нови отимачи”, хуље, лопови, битанге итд., како их је лепо „поздравио” г. др. Пернар на збору у Нашицама. Затим је покушавао спровести деморализацију у редовима националних људи и Срба ширењем вести о кидану са Београдом, о цепању Југославије, о слободној Хрватској, о протеривању добровољаца у Душаново царство итд. Господо, неко ће казати да то говори др. Пернар, а зна се ко је он и какав је. Али, господо, што један луд поквари десет паметних не могу поправити!

Овако тешке речи данас ви можете, господо, да чујете и од државних службеника, чиновника, који се нимало не жацају да тако што јавно говоре. Ево један случај. Један колониста, из Лићана у моме срезу, вози на својим сиротињским колима кукуруз на станицу, и, дабоме, нема новцату врећу него покрпиту и подерану, и тај кукуруз је цурио из вреће, а железнички скретничар, поред кога је он пролазно, да га дирне, да га уједе и да га изазове каже му: „Колико су те ваше вреће гладне нико их напунити, као ни ваша Министарства”. Или када шеф једне железничке станице усуди се да „тумачи” добровољцима и колонистима, како је Југославија једна уметна творевина, која ће се једнога дана распући као надуван балон, а сви ти колонисти и добровољци биће најурени.

Господо, тражи се, пиша се, не би ли се нашло решење тога хрватског проблема. Двадесетгодишње искуство показало је, господо, да ту има само један лек: одржавати веру у законитост и једнакост у правима и дужностима. Очијување са појединцима из Мачекове групе или извлачење већ давно расходованих политичара из хрватских крајева да за момент седну на министарске фотеле или добију друге положаје, неће решити хрватско питање. То га може завући, а оно ће бити решено тек онда када те масе, које су данас хипнотисане, те сву своју несрећу виде у тесној државној вези са Србима, управо са Србијанцима, — јер, господо, Мачековци нама Србима-пречанима „милостиво” допуштају сва мањинска права у будућој слободној Хрватској, — кад осете велику предност једне снажне државне формације као што је Југославија, тј. када у њима ојача свест да је највећи интерес и хрватског дела нашег народа што тешња државна заједница са Србима и Словенцима.

Ја се, господо, бојим да смо ми још доста далеко од тога, судећи по закључцима који су до-

несени на седници или скупштини претседника Мачековских општина пре неки дан у Загребу. Господо, ти закључци носе карактер устајања чак и против државне власти, ако су они тачни и ако су истинити, а изгледа да у њима има доста вероватности. Ти закључци гласе:

1) Имају се свуда скинути натписне плоче на општинама и школама.

2) Наређења државних власти да се не извршују.

3) Има се силом извршити преглед биљешничких столова где су поверљиви расписи.

Господо народни посланици, верујући у победу доброг народног генија и здравог инстинкта народа, ја се надам да ће Београд, макар у последњи час, доследан и свестан велике улоге коју му је судбина наменила да нас ослободи и уједини, знати наћи и начина и пута којим има да се развија наш будући живот, на срећу наше отаџбине и на задовољство целокупног југословенског народа.

Ношен тим националним оптимизмом и чврстом вером у боље дане, ја ћу гласати за овај буџет. (Одобравање и плескање код већине.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Владимир Тишма.

Владимир Тишма: Господо народни посланици, као што видите, ток ове начелне дебате је дао већ досада доста јасну слику рада Краљевске владе у политичком, економском, финансиском и осталим погледима за целу прошлу годину. Финансиски одбор, чији члан истина ја нисам, али чији сам рад готово цео пратио, јер сам за време његовог рада био у Београду, ове године може да се похвали. Он је био вредан и експедитиван, те нам је дао скоро 15 дана пуних раније могућност, да се у овом високом Дому могу подврћи темељној критици и разматрању, како са једне стране у општој дебати, општи политички рад Краљевске владе, — тако у појединачној дебати рад појединих ресорних министара.

Господо народни посланици, ја сматрам са једне стране за своје посланичко право и, са друге стране, сматрам за своју посланичку дужност и обавезу према крају који ме је овамо послао, да овога момента и ја узнем реч и да са овога места отворено, јасно и критички објективно кажем како и шта мислим о свему ономе што је пред нас овим предлогом буџета изнесено. Господин Министар финансија у своме експозеу, а већина Финансиског одбора у свом извештају, што је за мене скоро једно те исто, нека ми опросте што ћу употребити ову фразу, ђаконском вештином каде рад владе. И један и други инструменат, — и Господин Министар финансија и већина Финансиског одбора — констатују огромну привредну активност у нашој земљи за последње две године. Они истичу да је национални доходак под управом и владавином г. др. Милана Стојадиновића порастао огромно, износе га у цифрама па чак и проценти.

Они тумаче даље да су цене производње на великог скочиле у већем односу но што је покупио стандард живота.

Нашу куповну снагу према иностранству слика и један и други инструменат у љубичастим бојама. Наш саобраћајни промет, како железнички тако речни и поморски, у коме се, како се наводи у томе извештају, огледа не само пулс националне

производње, него и унутрашње и спољне политике, сматрају да је толико расцветао за ову годину дана, да му се по лепоти ниједан досадашњи не може упоредити.

Господо народни посланици, како тек Владина већина Финансиског одбора за себе убедљиво говори о побољшању наших привредних прилика и како то на згодан начин и господин Министар финансија веже са порастом промета на домаћим ефективним и девизним берзама, вама је то познато.

Као симптом привредног оживљења наводе и г. Министар финансија у своме експозеу и већина Финансиског одбора у свом извештају, пораст улога на штедњу код банака и штедионица, али одмах затим много мање и много слабије говоре о ефектима јавних радова.

Господо, ова и оваква навођења су требала да даду тон како расправе о предложеном буџету тако су требала да даду и основицу са које треба сваки од нас народних посланика да оцени рад Краљевске владе за ову годину дана, ако то проматрамо са економско-финансиског тачке гледишта, али морамо нагласити, у случају да ми не би улазили у ту ствар мало дубље, него гресли са површине.

На опште политичком пољу рекло се у тим извештајима од речи до речи ово: „Неки реални и крупни резултати“, али се не наводе који, — јављају се у политици — Министар финансија у свом извештају каже: „који се појављују у потпуној савршености“ а већина Финансиског одбора каже то исто само преокрене речи: „у савршеној потпуности“. Даље се каже: „ови резултати се манифестују у знатном и задовољавајућем јачању спољне безбедности, унутрашњег реда и мира, стишавању политичких страсти, подизању цена земљорадничких производа итд итд.“

Када специјално говори о унутрашњој политици данашње Владе онда већина Финансиског одбора види, да се та политика води на огромно задовољство, разумевање и одобрење најширих народних маса, које јој дају моралну подршку за спровођење политичког смиревања и попуштања затегнутости на свима странама.

Господо, већ сам мој поштовани предговорник, који седи у клупама већине, мени је олакшао да говорим и да критикујем и рад Краљевске владе и експозе г. Министра, као и извештај Финансиског одбора како то доликује и како то гледа наша парламентарна опозиција.

Ја захваљујем на томе г. др. Стијићу. (*Манфред Паштровић:* Из истих разлога гласаћете против!) Да, господо, из истих разлога које је навео г. Стијић гласају ја против овога буџета.

Господо народни посланици, да видимо, дакле, како та ствар стоји, када изађемо мало ван оквира ове поезије владине већине или боље, не да видимо, него, господо, ми смо већ и до сада видели, сви који смо присуствовали седницама буџетске дебате, не искључивши ни дежурне чланове владине већине, и ја могу да кажем да смо чули излагања објективне критике опозиције и видели да наличје — како је лепо један наш посланички друг ових дана казао — да наличје поднесеног предлога буџета и наличје опште Владине политике изгледа сасвим друкчије него што га износи Министар финан-

сија у име Владе и најбољи говорници Владине већине у име партије ЈРЗ, јер они и иначе све гледају кроз ту узану призму. Па нису ли и остали сви говори, — ево данас и говор г. Стијића, — по мало, а неко и опрезно, а неко и јасно откривали од тачке до тачке онај спољашњи сјај, који нам је приказао господин Министар, иначе мој ужи земљак, и господа из већине Финансијског одбора? Нисмо ли чули те говоре који су оголили и скинули тај сјај са тих извештаја и тако оголили чињенице да су и господа из Владине већине остали фрапирани пред тиме. (Сава Микић: Са пристрасном критиком!). Не, господине и друже Саво Микићу, са критиком која је била објективна и много стварнија него што нам Ви дадoste лице, говорећи о њему.

Те звучне Владине псалтрионе — то су инструменти слични харфи у које хоћу и друга Саву Микића да убројим, — угушила је и раштимовала је та критика. Ми смо видели да изнесене цифре у тешком прегледу шаблонске досадне бирократске статистике не показују оно што треба да покажу и нису нам засенуле очи као што су очекивали они, који су нам те цифре давали, већ смо видели да документовани докази опозиционе критике стоје.

Па дозволите и мени, господо народни посланици, да изнесем бар донекле одјеке и рефлексе те Владине политике како се око нас чују и како се ти рефлекси рефлектују у оном крају, кога ја са поносом претстављам у Народној скупштини као и у мојој личној особи као народном посланику. Изнећу лојално, јер увек тежим да будем праведан, да су цене земљорадничких производа стварно поскочиле, али како ја гледам из онога краја — кога и Ви, г. Министре, добро познајете — штета је само што та повишица није нашој Лици донела ништа, нећу Вас за то кривити, јер тамо нема никаквих других земљорадничких производа сем букова листа и бујади. Не кривим Краљевску владу, није она крива, што су прилике такве, али морам да надовежем, да у другим крајевима наше земље, где не расте само буково лишће и бујад, где има и других култура, да пораст цена сељачких производа не иде у оне руке у које би требало да иде, не иде у сељачке руке него иде у касе „Призада“ или иде у канцеларије које тргују са цералиама, и које имају директне везе преко Пеште, Беча и других центара са Њујорком. Ја верујем да те канцеларије зна и господин Министар и цела Краљевска влада, или ако не зна, она треба да зна и да се према томе у овоме порасту цена и управља.

Господо, ја бих зашао у ову тему, која је врло интересантна, још мало дубље, да ми као појединачном говорнику време није одређено, и да господа претседавајући љубоморно не прате кретање сказаљке на сату кад говоримо ми посланици из опозиције. Кад бих имао времена ја бих ишао редом и говорио по одељцима политике тачку по тачку али овако ћу изабрати оно што мени изгледа најважније, па ћу о томе говорити. Ја сам се мало огрешо о моментаног претседавајућег па му се извињавам.

Господо народни посланици, зар нисмо видели после начелних говора одличних говорника, који познају принципе вођења државне политике, да није данашња политика Властина израз неког одређеног и утврђеног плана. Ни на једном пољу народног и државног живота, ни на пољу привредном ни на пољу културном, а најмање на пољу

чисто националном не постоји никакав план. (Један глас са деснице: Ти то не разумеш!) Ја не знам какву титулу Ви имате што ми добацујете, али моја титула је у инжињерозу. Ја сам инжињер. Ја ствари добро разумем. Ето, изволите задајте ми задатке троструког интеграла и ја ћу их решити. Ја ћу Вам, господине, послати и неку књигу да прочитате. Ово нисам рекао ради самохвалисања већ само да Вам одговорим на упадицу да ја не разумем политику. (Исти глас са деснице: Ја сам сељак, господине, и немам никакве титуле, али и поред тога мислим да могу да разумем политику!) Ја бих волео, желео, ја бих молио, господо, данашњу Владицу већину да метне руку на срце, па да јавно и отворено рекне, да нам каже и докаже да ли постоји и како изгледа тај њихов програм за поједине гране државне и народне радности. Ако тај програм постоји кад мисле и како мисле, да га остваре и да даду могућност да се он изрази, и кад ће се једном јасно говорити о једној државној конструктивној политици. Читав комплекс наших питања данас покрива тама.

Није ли, господо народни посланици, наш посланички друг, а мој још више клупски друг господин Димитрије Вујић, бивши Министар саобраћаја, са дубоким познавањем тога ресора показао и доказао каква је магла, хаотичност па ако хоћете и несрећа у ресору саобраћаја, где не треба само да се огледа ресорски, већ опште државни план рада у нашој политици?

Мени изгледа, господо, мени се чак, по свему што сам као посланик за ове три године видео и уочио својим очима чини да два основна услова данашњој Влади не достају, а то су, прво свест о ономе што она хоће уопште, и друго, одлучност да то и спроведе.

Један уважени предговорник јасно, умесно и духовито је рекао... (Сава Микић: Је ли оно што је било за „Ошишаног јежа“?) Не. Рекао је: ова Влада је за народно јединство. То није за „Ошишани јеж“! Али одмах је додао да је ова Влада и против народног јединства, па је казао да је ова Влада за споразум и за решавање хрватског питања, али је одмах додао и да је она и против споразума и против решавања хрватског питања. Она је за Конкордат а и против Конкордата, она је за верску равноправност, а и против верске равноправности. (Приговори на десници). То нису моје речи, ја наводим што је рекао један говорник. Па, господо народни посланици, нисам ли ја онда био у праву када сам малочас говорио о томе политичком хаосу, неодређености и магли?

Знам да реч Конкордат није мила реч једној страни. (Др. Милован Грба: Пропао је као лањски снег!) Молим, господине докторе, али Вас уверавам да је мени још мрскија, а то сам доказао када сам против њега гласао. (Др. Милован Грба: Врло добро!) Ја верујем, баш зато што сам свестан последица да је Конкордат пропао као лањски снег, ја вас уверавам да ја ту реч не бих ни споменуо да ми на срцу не лежи једна друга ствар. Она је мало другарска, ако хоћете и сентиментална, али има дубоке везе са овом историјски мрском речју, са Конкордатом.

Ја вас молим, пошто ћу ствар изложити осећајно, као друг, јер је то ствар мојих осећања из другарства, а последица те несрећне борбе око Конкордата, да ме мирно саслушате и да дадете о томе суд, а после тога да учините

нешто за ту ствар, баш ви са деснице, јер ћете моћи нешто учинити из разлога што вам је та реч мрска и што је довела до несреће. Више од пола године ја нисам видео једног свог школског друга и ратног друга, име ћу му рећи после. Тај мој друг је доктор медицине, ратни добровољац, па је чак и песник. Отац је троје деце, од којих најстарија девојчица лежи болесна. Ја сам га се, право да вам кажем и искрено, сетио ових дана сасвим случајно. Пролазећи поред једне богаташке београдске палате, где је он становао на четвртој спрату, где и данас станује, само је променио спрат, ја сам свратио и место да га нађем на четвртој спрату те богаташке палате, упутили су ме да га потражим на мансарди. Од укућана сам чуо да је пензионисан, а једна старица ми поверљиво рече: „па, господине, у вези са оним несретним Конкордатом”.

Верујте, господо, да у првом моменту, иако ми је добар друг, нисам разумео какве то везе има са Конкордатом.

Какве везе има тај мој ратни друг, одликован златном медаљом, рањаван неколико пута, добровољац, песник — са Конкордатом, и какве везе има са Конкордатом његово пензионисање? Па сам у једном моменту прешао његов живот и мислио какве везе има лирски песник Витавског циклуса „Карађорђевог устанка” и „Вечне зубље” са Конкордатом, какве везе имају његова национална предавања са Конкордатом итд. Па сам на другу ствар искренуо, да није можда пензионисан зато што је одликован златном медаљом или да није можда пензионисан због тога што је за своју песничку активност добио Светог Саву као награду, да није можда пензионисан зато што је његов брат као добровољац у добровољачком одреду погинуо на кајмакчаланском фронту а други брат добио пет пројектила од којих два још носи у грудима. И, хвала Богу, да нисмо дошли још да се то може узети као узрок његовог пензионисања. Али, господо, нешто друго има везе са Конкордатом, др. Стеван Загорчић је пензионисан зато што му је бирократија у згодном часу Конкордата који и ја до дна душе презирем подметнула нешто што са његовим песничким духом и карактером добровољца ничег заједничког нема. Подметнули су му јер су такве прилике згодне да бирократија подмеће и да уклања националне људе са њихових положаја.

Па, господо, ја видим из овога што сте ме пажљиво саслушали да ви овоме поклањате пажњу и ја молим и одговорног Министра да ту помогне. Па добро, вероватно је и по личној нахођењу г. Министра пензионисан тај човек, пензионисан после 16 година вредне службе и отаџбини и своје позиву, али, господо, зашто тај пензионисани чиновник не добија законом предвиђену пензију, већ чека пуних 5 месеци иако се по закону његова пензија мора регулисати за месец дана и зашто тај чиновник бива са женом и децом, од којих је једно и болесно, овако малтретиран и овако шиканиран?

Ја нећу даље да се упуштам у ово, ја кажем ово је било питање више мога срца, али тражим са овога места и у часу када је и православној цркви обећано обустављање сваког даљег прогона, да се прекине и са прогонањем др. Загорчића, да се заштити његова породица и да се њему и његовој измученој породици даде пуна сатисфак-

ција, јер тиме ће се отклонити оно зло које је у вези било са тим Конкордатом. Господо, не знам да ли ће ми тај ратни и школски друг др. Загорчић отпростити што сам дирнуо у његов живот и прешао можда преко граница пријатељства али мени је у овом моменту било исто на души као и вама да се већ једанпут утре траг свему овоме.

Господо, ја нисам узео ово као снимак из филмске серије стишавања неправди или стишавања политичких страсти, ја сам то узео лично на себе. А сад да извршим или да дадем један такав снимак. Вероватно, да су извесни чланови данашње Владе које ја лично ценим, мушки стали против поделе земље у пашалуке, а вероватно је да су други неки чланови више водили рачуна о пословима свога ресора, вероватно би ова слика коју ћу изнети била много повољнија и за мене као говорника и вас као слушаоце. Али, господо, кад један министар није агенс и реформатор него обичан актуар онда није чудо што се кола помало окрећу низа страну. Господо народни посланици, као посланик краја кога, како често понављам, са пуно поноса и части овде заступам, краја који је у темеље нашег народног јединства и државне величине дао и крви и зноја од преко 800 добровољаца, морам са овога места да се извиним тим људима јер сам у прошлој години говорећи кратко о хрватском питању, превидео да ће се ствар онако развити како и сам а и ти кршни. Личани нису могли осетити онда, али како данас могу видети и осетити. Ја из објективности не могу сву кривицу да бацам на данашњу Владу али добар део и то већи део могу бацити на њу. Ја, господо, памтим из свога детињства да су се у мом родном крају, чији сам хвала Богу ето посланик, певале уз гусле песме о Сењанину Тадији који је турском удбинском диздару попушио мајку на чибукку, бабу подерао на опанке, да се тада видео једнак рефлекс у очима и Срба и Хрвата. Ја сам још као дете предосећао да је ту по среди био један народ, један језик, исти јунаци, једна песма, једна величина и једна слава. (Сава Микић: Данас је још боље!) Данас у ери овог стишавања, ја бих те молио да одеш на терен па да видиш. Данас тамо под Велебитом, што каже г. професор Грба, пламти подмукла освета брата против брата, данас падају и српске и хрватске главе једна против друге и једна са другом. Заједнички идеали су оборени, то је и мој предговорник г. Стијић казао. (Др. Милован Грба: Он је казао да су Срби третирани као мањина.)

У место да се све конструктивне снаге управе на лечење и спасавање свега тога, долази, господо, политичко утркивање да се дозна шта и како мисле о овој историско тешко стеченој тековини једна група малограђанских мозгова и апетита. И шта се дешава? И ја и ви, господо народни посланици, ми знамо, још боље видимо како се поткопавају помало темељи ове земље чија величина није добијена на шилтету и меку душеку. А како се све то ради, ми смо видели из говора мога предходника, а и ја желим да додам један пример такав који би тачно пасовао у његов филм. (Један глас: Јован Здравковић вели обратно). Господин Јован Здравковић не познаје те крајеве, јер није тамо рођен.

После погибије Сењске за коју сте сигурно читали у новинама, давана је панихида тим покојницима у загребачкој катедрали. Нико не сме да има нешто против тога да се уцељеним породи-

цама невиних жртава политичке смушености даде на верски начин саучешће. Али по несрећи, ја бих волео да нисам тамо присуствовао. Ја сам се враћао из мога среза и тога дана нашао сам се у Загребу. Око 11 часова пре подне, полазећи у банску управу, нашао сам се на Јелачићевом тргу, где настаде за један моменат велика гужва између полиције и неких демонстраната. Распитивао сам се шта је то. Рекоше ми да је служена панихида за погинуле у Сењу и сад демонстрирају и разуме се да је полиција на свој начин уредовала. Али, хвала Богу, свршило се без неких тежих ствари. Маса је била потиснута у споредне улице а гро масе потиснут је у Илицу тамо према Сави. Одједанпут три револверска метка. Нећу себе да хвалим али ја се пуцања нисам бојао и заинтересовао сам се, тим више што сам видео да је смушеност била и да није нико погинуо на срећу, али господо, на несрећу и нашу сву срамоту видео сам својим очима израз највеће распуштености, видео сам у великом излогу фотографске фирме „Тонка” у Илици број 11 испалена три револверска метка на једну слику коју сам својим фотографским апаратом снимом и имам ту слику.... Колика је то срамота, какво је то нестишавање, могу да знају само господа из Савске бановине, да је то био тежак доживљај. Ја не тумачим да је то хрватски народ урадио, али то је одјек начина како се политичке страсти стишавају.

Ја сам, господо, велики југословенски националиста и тврдо верујем да до свега овога не би дошло да је државна и народна политика вођена и да се води братски и боље.

Али још већи бол и још већу увреду сам доживео кад сам се после десет дана вратио у Загреб и, на своје велико запрепашћење, видео да ни фотограф Тонка, да ни загребачка општинска управа, да ни Краљевска банска управа у Загребу нису оправили стакло и нису склонили рањену слику. . . А мислите ли ви, господо народни посланици, да је нађен онај који је ово учинио. Ја у то не верујем. Не верујем уопште да је он и тражен. Мислите ли ви, господо, да би се овако што могло догодити у доба аустријског ћесара? Ја у то не верујем. Не верујем у то и могу чак смело да тврдим, да се то с њим не би догодило, јер би бар чувени Павле Валка, бивши мађарски поручник и бивши полицијски шеф у Сремским Карловцима, а сада јелан од шефова јавне безбедности и поретка у Савској бановини, својим прсима одбранио ту слику. Тај исти Павле Валка, који је карловачким грађанима доносио крваво одело њихових стреланих синова у Петроварадину, тај исти Павле Валка који је Српску Патријаршију раскопао и преврнуо, а кога данас ни глава зато не боли, тај Валка, како чујем, то нисам још могао проверити, носи висока оликована, једно под вратом, а друго на срцу. Па, господо, можете ли ви тражити да после оваквих парадокса и после оваквих рефлекса, како се јављају у оном крају који ја заступам, а и у мојој посланичкој души, гласам за буџет Краљевске владе? Одговорили ви ма шта, ја за њ’ не гласам. (Бурно плескање и одобравање на левици).

Поглупетседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Стјепан Новаковић. (Гласови: Није ту!). Пошто посланик г. Новаковић није ту, сматра се да је одустао од речи. Има реч народни посланик г. др. Александар Мијовић.

Др. Александар Мијовић: Господо народни посланици, од убиства у Народној скупштини у 1928 години ми смо непрекидно у једној политичкој кризи. И та криза, која тако дуго продужује своје трајање.... (др. Милован Грба: Та криза почиње још од убиства Драшковићевог). Можда и од тада. Та криза, која још непрестано траје и која на свима странама нашег државног и народног живота ствара несрећености, мора свакога од нас да забрине. Ако би човек хтео да пронађе изворе те кризе, или још боље, ако би хтео да нађе начина да затвори, да пресуши те изворе, он би се морао задржати на два политичка питања: на хрватском питању и на питању демократије.

Хрватско питање код нас још није нашло своје позитивно решење. У прошлој години, Удружена ванпарламентарна опозиција потписала је један споразум али ни он не решава хрватско питање. Међутим, не инсистирајући на решењу тога питања, тај споразум открива у исто време, посредно разуме се, да међу потписницима споразума није било сагласности у главној ствари. На тај начин, господо, дошло се до тога да потписници споразума, претставници наше демократије, после читаве деценије и више једног озбиљног и непрекидног рада признају да су код тога питања још у почетној фази.

Господо, ја не оспоравам право Хрватима да постављају захтеве. Чак мислим да нема затворених путева који би водили споразуму; али при свем том ја мислим да треба указати на путеве који нивком случајем не могу довести до споразума са Хрватима. Уговорена процедура за споразум је пут који споразуму са Хрватима не води. Јер та уговорена процедура, како ју је јутрос прочитао г. Здравковић, не само да потписнике споразума удаљава од једне реалне базе за споразум, него она у њиховим рукама не оставља чак ни почетну тачку. Видите, господо, осуђујући носиоца Краљевске власти што је укинуо Видовдански устав и што је октроисао данашњи Устав, потписници споразума предлажу данашњем носиоцу Краљевске власти да овај Устав укине и да октроише привремене основни закон. Господо, кад се пође једним путем као оним који се наговештава у тој процедури, мора се доћи у такву контрадикцију.

Ја, господо, што се мене тиче модам и смем да кажем пред Народном скупштином да за ових 20 и више година како се бавим политиком још ниједно питање није ме толико ангажовало као хрватско питање. Из мога искуства које сам за дуги низ година морао стећи, ја сам дошао до закључка да има извесних постулата који се никако не смеју обићи и преко којих се не сме прећи ако се жели доћи до решења тога питања.

Који су то постулати?

Прво, при решавању српско-хрватског спора не сме се наћи на базу која ма у којој форми чини осетљивом било једну било другу страну. Ја, господо, признајем да се оном потписаном процедуром хтело да нека морална сатисфакција др. Мачеку, али није се смела давати сатисфакција др. Мачеку по цену да се незадовољство пренесе на српску страну. Јер морало је бити, господо, јасно тим вођама демократије да осуђујући на онај начин укидање Видовданског устава, за који ја знам — био сам тада помоћник пок. Драшковића — када је са 101 пуцњем из топова објављено његово доношење у Народној скупштини.

ни, онда је огромна већина народа у Југославији плакала од радости што је до тога Устава дошло, а сигурно је да је 100% Срба са пуно радости поздравило тај догађај. Е па, господо, не можете омаловажавати, ви сада то велико народно дело које је дошло иза великих историских напора нашега народа.

Други постулат је овај: хрватско питање није дељиво од осталих питања наше земље. Не може се оно одвајати и уз то не може хрватско питање одлучивати без пристанка и сагласности и других фактора у земљи.

Треће, хрватско питање није никакво партиско политичко питање. Ја мислим да многи наши другови често пута падају у ту грешку. Не може се од тога питања правити никакво партиско политичко питање. Хрватско питање је тако једно велико питање да при решавању тога питања морамо учествовати сви колико нас год има и на ма којој се страни налазимо и, најзад, што је најважније, не може се хрватско питање сматрати као један математички проблем који има једино прецизно решење па ако се до тога решења не дође, повући се. У овоме моменту, по моме мишљењу, нема решења које га дефинитивно скида. Ви можете решавати хрватско питање али га данас не можете решити. То се питање мора постепено решавати и оно мора да прође кроз једну еволуцију док не нађе своје дефинитивно решење. (Никола Прека: Још 20 година?!).

Видите, господо, велика нада која је била изражавана од стране претставника Удружене ванпарламентарне опозиције остала је неостварена. Исто тако покушај г. др. Стојадиновића да направи споразум са др. Мачеком остао је без успеха. Али то, господо, по моме мишљењу и једној и другој страни само служи на част.

И сада и тада ако би се човек запитао, па шта даље, онда би, по моме мишљењу, морао да каже да, иако се није успело у решењу хрватског питања од стране оних који су толике напоре чинили, не може се на томе стати. Дужност је баш Владе Милана Стојадиновића, која је у много повољнијим условима за решење тога питања од опозиције да, иако под врло тешким условима, предузме ту тешку задању која јој се намеће.

И кад сам, господо, до тога дошао ја сматрам за своју дужност да кажем у исто време шта би требало г. Стојадиновић односно његова Влада да ради. Ја мислим да би он требао да пронађе говоре многих народних посланика у прошлој буџетској дебати у Народној скупштини и с једне и с друге стране и тамо ће наћи често врло смелих али и врло умних идеја у којима се говори о мерама које би се имале предузети да би се хрватско питање решило. Тамо се помињу ствари које су прости административне мере, решења и укази, па све до пуног изграђивања бановинских самоуправа.

Е, господо, видите, ја мислим ако би се те ствари предузеле, и те идеје почеле примењивати не мислим да би у том правцу било решено хрватско питање, али сматрам да би се створила једна таква ситуација која би повратила изгубљено поверење на хрватској страни, и која би у исто време омогућила да се може апеловати на широки инстинкт патриотизма и г. Мачека и свих Хрвата, те да они једанпут увиде да се мора са једним по-

верењем усвојити неодољива еволуција ка једном новом поретку ствари.

Е, господо, сада да пређем на оно друго питање, питање демократије. Кад говорим о демократији ја не мислим да чиним никаква теоретска излагања о демократији него да се задржим само на институцијама и то кратко, у којима се де факто демократија изражава. Штампа, на пример. Господо, није никаква тајна ни за кога да је данас немогуће написати и објавити ма шта што би ишло против Владе или против њеног рада. При том се не прави никаква разлика да ли је предмет политичке или неполитичке природе. Видите, господо, ја знам време у коме живимо. Цео свет је у једној кризи. Цео свет је у рату, иако се не пуца. И у таквој ситуацији на слободу се не може гледати као на један социјалан појам, не могу се пустити границе слободе неограничено, јер би онда она могла да нанесе велике штете великим интересима државним. На њу се мора да пази и да гледа као на један правни појам, што ће рећи да се слобода мора ставити у службу државе и нације. Али то су разлози, кажем, због чега ја не гледам на слободу штампе као само на социјални појам.

Али, господо, ако слободна штампа треба да постоји у границама таквим у којима би она служила земљи и држави, онда се поставља једно друго питање: је ли Влада у том правцу баш пронашла међу, до које треба да се креће слободна штампа.

Долазећи на управу земље Влада г. др. Стојадиновића била је јасна. Она је рекла да је једна од главних задаћа њених да земљу врати у нормално политичко стање. Па ипак ви знате, чули сте од многих говорника, са овим враћањем није се још ни отпочело. Ја, господо, нећу да претпоставим да је г. Милан Стојадиновић који је дошао из радикалне партије и то са леве радикалне партије, или да је г. Спахо један од шефова демократије, да су они раскрстили са својом прошлошћу, да су погазили своја начела политичка, нећу то да претпоставим али ћу да се запитам: да ли су њих двојица односно Влада у сваком погледу показали потребну мудрост, то јест, да ли су у питању штампе дошли до нужне границе слободе! Господо, у том погледу мислим да смем да кажем да они праве једну погрешку. Господо, какве штете има од тога ако би се данас, на пример, допустило слободно писање и објављивање свих ствари по свима привредним, финансијским, социјалним и правним питањима! Ево, молим вас, колико јуче или прекјуче покушао је један мој друг професор Универзитета да објави један чланак о питању које је овде на дневном реду у Верификационом одбору поводом одређивања ко треба да дође на упражњено посланичко место. Такав чланак није пуштен. Господо, ја кажем никакве штете нема од објављивања по тим питањима. Ја мислим напротив да је велика корист за земљу и за саму Владу. Јер шта се може десити? Или ће то писање бити у складу са Владином радом, и онда један човек потврђује Влади рад, или ће оно да одудара од Владиног рада. Али једна паметна критика може да служи као услуга Влади, ако је кренула рђавим путем није никаква срамота да се врати на прави пут. (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Ко је то забранио?)

Ја не знам ко, он је то пријавио. (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Потребно је да знамо конкретно!) Нисам сматрао за потребно да се о томе детаљније обавестим. (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Можда редакција није хтела да то оштампа!) Вероватно и то. (Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан Стојадиновић: Влада у то није умешана! — Манфред Паштровић: Господине Цветковићу, а ко плени Ваше говоре? — Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Нико не плени моје говоре! — Манфред Паштровић: Централни Пресбиро! — Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Не!)

То исто, господо, стоји и са политичким питањима. Једно од најважнијих питања то је хрватско, и ја сматрам да је велика штета што није по томе питању више говорено и писано. Колико ја могу да констатујем баш од оних људи, који су сматрали да имају приоритет у овоме питању, од шефова удружене опозиције није био довољно обавештаван народ по том питању. Међутим, да се о томе питању много више говорило, претпостављам, да би и на једној и на другој страни, и на српској и на хрватској, многе осетљивости биле уклоњене, да би многе заблуде отпале, да би од тога могла имати интереса само наша целина. Али, господо, видите, користи од слободне штампе, од релативно слободне штампе, а да видите, какве су штете од тога, што се сувише ограничава штампа. За последње две године, у колико ја знам, наш необавештен свет био је преплављен разним гласовима, који су циркулисали по народу, (Један глас са деснице: Тога има и данас!) тога има и данас, и који су у себи садржавали велике и ниске клевете, не штедећи при томе чак ни највеће факторе и људе, који треба да су у нашим очима у држави сматрани и поштовани као светиња.

Господо, чим се штампа сувише стегне, чим затворите све вентиле, како рече један од колега, онда настаје ова илегална, недозвољена штампа, коју је врло тешко контролисати. Дакле, то су штете од тога што нема бар релативно слободне штампе.

Сада, господо, да пређем на једну другу ствар, а то је на слободу договора. Како стоји то питање са слободом договора? Ја знам, господо, да постоји закон и да има формалне могућности, по којој један политички човек може да добије одобрење да конферише са својим пријатељима, али, с друге стране, знам и то, да то одобрење треба да да један претставник полицијске власти, и да је код њих, због менталитета који је већ створен ранијих година, врло тешко код њих као арбитрарног суда добити право на конферисање. Као доказ нека вам послужи овај пример. Господин Љуба Давидовић прошле године направио је један пут кроз Источну Србију, направио исти пут, који је пре три до четири године у друштву с њим направио г. Корошец. И г. Љуби Давидовићу десило се то, да у Неготину не може да одржи конференцију, због тога што по наредби власти ниједан кафедија није хтео да стави локал на расположење. Тај исти случај био је и у Књажевцу. Ово су, господо, чињенице. И г. Давидовић, пошто је направио посету г. Аци Стано-

јевићу, он је отишао да се склони мање-више код свога пријатеља, мога виђеног пријатеља, бившег посланика Веље Павловића, и ту, у његовој приватној кући, у његовој соби дошло је неколико пријатеља трговаца, занатлија, радника да виде г. Давидовића и да нешто чују. После тога, господо, пише ми сада тај мој пријатељ да људи који су присуствовали ту у дому Веље Павловића и који су разговарали са г. Давидовићем од начелника среског били су кажњени са 10 до 15 дана затвора или промењено у новцу са 2 до 3 хиљаде динара.

Не кажем ја, господо, да је то урађено по наређењу Владе. Далеко сам од тога! Нема Влада кад да се бави конкретно тиме, али, господо, морам овај случај да поновим због Министра унутрашњих дела, јер ми г. Давидовић каже о г. Корошцу ово. На истом оном путу, који смо нас двојица учинили пре четири године, нисам могао од господина Корошца да се отмам, код сваке групе људи он је викнуо: Живела слобода! Шта је ово, шта се сада ради са његовим дојучерашњим другом, на истом путу и у истим местима? (Александар Дачић: То је политика! — Гласови на левици: Али Ваша политика, Дачићу!).

Господо, како стоји са радом у Парламенту? Што се тиче тога рада, ја сам и прошле године у Народној скупштини о томе опширно говорио, али сада да се задржим само на једном моменту.

Пре неки дан са ове стране један народни посланик упутио је једно питање на господина Претседника Народне скупштине са једним протестом, што му господин Министар унутрашњих дела не одговара на интерпелацију, која је била везана за један велики догађај у његовом крају, што му није одговорио не само у једној сесији, него у две три сесије. И на то питање господин Претседник Народне скупштине изволео је да каже, прво, да он са своје стране не може ништа по томе питању да учини због тога, што у Закону о пословном реду за Народну скупштину нема санкције за такав поступак једног министра. Другим речима, не можете натерати једнога министра да одговори поред свега тога, што стоји у томе Закону написано, да он мора у једној сесији да одговори на постављена питања и интерпелације. И, друго, да би то још више поткрепио, он се позвао на уставну одредбу, по којој влада није парламентарна, другим речима, по којој влада не одговара пред Парламентом. Значи, да и на тој страни не може се тражити никаква санкција за такав поступак.

Господо, господин Претседник Народне скупштине је казао фактично све оно, што тачно стоји записано у Закону. Друга је ствар, да ли је било опортуну да Претседник Народне скупштине то каже. Ја мислим да није!

Видите, господо, шта је казао у ствари г. Претседник Народне скупштине, и то он са овога места, овако гласно, и подвлачећи то. Он каже нама ово ни мање ни више, него: немојте ни тражити, ви немате право да тражите, не можете добити сатисфакцију по питањима и обавештавањима о мањим и већим стварима, које вас интересују.

Ако би, господо, те ствари биле примљене овде, под претпоставком да их народ не чује, ако би пренели у народ замислите, како би ми, шта би

ми у народу проузроковали! Не видите ли ово, да је то једна толико тугаљива тема, коју је Претседник Народне скупштине требао на сваки начин да избегне. Не сме се са овога места тако подвлачити, специјално не сме се због српског народа, који још памти и још живи у традицијама оне стогодишње борбе, која је вођена за Парламенат и парламентаризам.

Иначе, ако гурате на ту страну, терате га да долази на ону кобну мисао, да се пита: Па добро, је ли Краљевска влада у том случају и народна влада?

Због тога кажем, мени се чини, господо, да није требао да се позове Претседник Народне скупштине на тај законски пропис.

Ми смо у стању да створимо овде демократију без обзира на Устав и законске прописе. Зашто да не разговарамо један са другим, као једнак са једнаким? Зашто да не поштујемо један другог овде, као да смо чланови исте партије? Зашто да не допустимо једну критику овде, озбиљну критику?

Ја, господо, и кад сада говорим и кад сам раније говорио, ја сматрам, не да вршим једну демагогију, при којој тражим да превалим за извесне ствари, које се дешавају у земљи, одговорност на Владу, не, господо, ја вршим једну врсту сарадње са Владом и примам одговорност за то. У томе и јесте права демократија!

Господо, видите ја поводом овога питања апелујем на г. Милана Стојадиновића. Не зато што је он Претседник владе, не само зато што је Претседник владе, ипак он ми је некако најближи, ја апелујем на њега да он, господо, осети стварну опасност која од тога долази и да у исто време осети једну вољу да ту опасност на време отклони.

Сада, господо, нешто о политичкој организацији у нашој земљи. Да кажем одмах у почетку да је тешко говорити о политичкој организацији у земљи без оних демократских гаранција. Када нема слободе штампе, када нема слободе збора и договора, када нема демократског изборног закона, онда се не може извршити једна озбиљна политичка организација. Али при свем томе, као што знате, у народу нашем постоје извесне политичке групе, извесне политичке странке. Сем оних старих, које су забрањене и растурене, постоје од већих, познатих странака Југословенска национална странка и Југословенска радикална заједница. Ја као и прошле године и ове потврђујем, да је у нашој земљи с обзиром на прилике које ту владају, да је требало поздравити појаву Југословенске радикалне заједнице и да је било потребно да се организује та партија. У толико пре, господо, што су компоненте те нове странке партије, које дефакто имају извесну снагу у народу. То се не може оспорити. Али, господо, оно што мене интересује и што је за критику то је начин на који се врши то политичко организовање Југословенске радикалне заједнице у народу. Господо, ово што ћу рећи сушта је истина. Још једнако у многим местима у нашој земљи, среским местима, још увек је стожер партијски начелник срески. Господо, наш народ воли партије, он хоће чак да пође за политичким људима, он би ишао за Миланом Стојадиновићем, али неће да иде за начелником среза и то је, бар за нас Србе јасно, јер он начелника среског сматра као противника његових слобода. Он атавистички мрзи полицију.

Видите, господо, мора се водити рачуна о достојанству човека. Не можете ви, господо, једног човека исконструисати како хоћете као у неком лабораторију. То је немогућа ствар и не можете ви из нашег човека, Србина, истерати све оно што претставља класичну врлину његовог карактера. Ја знам да су се спискови, које чува начелник среза попуњавали и сваки дан су све већи, али, господо, нису то сигурни, нису то искрени чланови те партије и не требају такви, нису потребни такви чланови партије.

Видите, господо, г. Стојадиновић и његова Влада, чинећи велике напоре на пољопривредном пољу, имао је извесног успеха. Не треба, господо, то да му споримо. (Одобравање). Имао је успеха, али г. Стојадиновић могао је и требало је да покаже успеха и на политичком терену, а он је тај терен запоставио.

Долазак Владе господина др. Стојадиновића народ је поздравио и пришло му је било око 90%. Господин Стојадиновић долазећи са леве не би требао и не би смео да прекине са радикалском прошлосту. Он је сам очевидац тешких прилика у којима сада живимо. Господин Стојадиновић треба да се лати тешке дужности и да буде одлучан. Он мора све учинити да коригује свој став. Он мора бити јаснији и одлучнији, мора се знати шта он хоће и коме циљу иде. Мора да види цео народ циљ коме тежи. Ако Господин Стојадиновић учини то, будите уверени да ће имати потпору и код оних људи у народу и у Народној скупштини који се испољавају као највећи противници његови. (Пљескање и одобравање у центруму и на десници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Боривоје Антић.

Боривоје Антић: Господо народни посланици, ако бацимо легитимичан поглед на предлог буџета видећемо да он претставља извесно повећање у државним приходима а такође и у расходима за једну милијарду и две стотине седамдесет милиона динара. Збиља, кад човек слуша господина Министра финансија о чињеницама које су довеле до овога повећања, он самим тим добија јасну слику наше привредне снаге, наше привредне моћи и стања у коме се ми сада налазимо. Поготову после изјаве господина Министра финансија да повећање од једне милијарде и двеста седамдесет милиона динара неће ни у ком случају погодити наше пореске обвезнике, да се неће ударати нови намети на народ и да ће таксе и пристојбе и све оно што чини изворе државних прихода остати исто.

Једно питање на које је даван у више махова одговор, али питање на које и ја желим да дам свој одговор тумачећи жеље и тумачећи погледе онога краја кога имам част овде претстављати.

Кад упоредимо државни буџет упоредно за 1938/39 годину у погледу учињених прихода у току 1937/38 године, видећемо да су наши приходи, поготову приходи последњих месеца показали лепу и завидну цифру, да они месечно премашају скоро увек 1 милијарду динара. Откуда долази до овога повећања? Шта је био узрок, где су разлози томе? Ако посматрамо наш саобраћај, видећемо да су железнице увек пуне крцате, видећемо да је саобраћај робом много већи него што је био раније, видећемо повећање код пошта, код државних рудника, код шума и скоро свуда и на

сваком месту. Неко је требао да буде тај који ће створити и довести стање до овога. Није тешко дати одговор који је тај, поготову, кад знамо данас да се са много страна озбиљно замера и каже како се можда у политици Краљевске владе чине извесна отступања од свега онога што је досад било.

Краљевској влади на пример замерано је да је она готова да изда све наше пријатеље и савезнике, да је готова да тражи нове пријатеље и чини нове споразуме; онда ће бити јасно да ту треба тражити истину и да ту лежи зец. Господин др. Стојадиновић одмах по своме доласку на управу земље потрудио се да као прву своју посету учини посету пријатељским и савезничким земљама Француској и Енглеској. Па зар може човек који је сматрао за прву своју дужност да посети у првим данима свога доласка на власт своје пријатеље, да би та пријатељства учврстио, зар се сме том режиму и тој Влади рећи да ће изневерити своје пријатеље? Замера се да је нашу земљу посетило много страних државника, председника влада итд. Ми смо у току прошле године имали посету г. др. Бенеша, председника пријатељске и братске Чехословачке републике; имали смо посету грофа Ђана, Министра спољних послова суседне Италије; имали смо посету г. Геринга, председника немачке владе; имали смо посету господе Татареска и Хоџе, председника румунске и председника чехословачке владе, и на крају имали смо посету француског министра спољних послова г. Делбоса.

Господо, не заборавите да је и др. Стојадиновић у томе међувремену чинио неколико посета и после доласка господина Делбоса био је и пут др. Стојадиновића у Рим и пут у Берлин.

Зар се може и замислити да је посета г. Делбоса и разговори који су вођени између наших државника и министра спољних послова пријатељске Француске давала разлога за сумњу да је у томе правцу било нешто, што није било пријатељско? Господо, наши пријатељи су знали за наше односе према њима као што су знали и за симпатије које смо гајили према њима још онда, када су на дневном реду биле примљене санкције, и када се од нас тражило да ступимо у оквир оних земаља, које су примениле санкције према једној од зараћених страна. И тада, када је Влада др. Милана Стојадиновића одлучно изашла пред своје савезнике, када им је казала који су услови и разлози, који нас нагоне да будемо у решавању овог питања обазриви, онда су наши савезници и пријатељска Француска и Енглеска пристали да прихвате целокупни извоз који је до сада ишао на другу страну и да га приме на себе. Ту је почетак решења привредне кризе која је дотле владала у нашој земљи, када је настао поправак цена цереалијама, сточним производима и свему ономе што се из наше земље извози.

И збиља, господо, после скидања санкција, сама сусетка Италија морала је да пристане на услове, које смо дотле имали од Француске и Енглеске. (Један глас са левице: Морала је!) Јесте морала је, то нарочито подвлачим (Један глас са левице: Зашто?) Зато што су много повољнији услови дати од стране Француске и Енглеске, зато што су Француска и Енглеска пристале да један део извоза плате у готовом новцу, док је са Италијом у погледу клиринга и клириншког споразума, који су дотле владали, било сасвим друкчије.

Али, господо, потребно је било да за све ово, целокупну политику привредну и финансиску Краљевске владе која је донекле изобличена и борбу пренела на други терен стварности и наћи неке замерке Краљевској влади у њеном раду.

Дошао је и Конкордат о коме су многи причали и приповедали, али једновремено са доласком Конкордата дошао је и чувени споразум Удружене опозиције о коме смо имали прилике да чујемо и видимо многе говорнике.

Краљевска влада, у томе моменту, када је имала велику борбу и са скупштинском и ванпарламентарном опозицијом, када је имала борбу са свим и сваким око Конкордата, око скидања и укидања Конкордата, удружена опозиција, која дотле није имала куражи да изађе отворено и да напише оно што жели и хоће, хтела је да искористи ове моменте, јер се надала и веровала да ће, после овога стања које је створено борбом око Конкордата, неминовно Влада др. Стојадиновића пасти и да ће се ићи на изборе, онда је Удружена опозиција потписала споразум, али такав споразум, који је једновремено ту удружену опозицију ликвидирао. (Пљескање и одобравање код већине).

Збиља, господо, имао сам прилике да слушам и чујем од многих истакнутих људи у Београду после потписивања споразума Удружене опозиције, који су овако од прилике говорили, — људи који нису пријатељи др. Стојадиновића, али који су били пријатељи борбе противу Конкордата, — они су говорили: Ми смо противу др. Стојадиновића, противу свију вас, који сте гласали за Конкордат, али прочитавши споразум, који су потписали претставници удруженог дела србијанске опозиције са претставницима Сељачке демократске коалиције, тога момента смо стекли сасвим друго мишљење, тога момента редуцирали смо погледе на све што је било и верујемо да такав споразум, какав је донешен, неће донети земљи никакве користи. (Гласови са левице: Који су то људи?). Свакако да су и господо са левице имала прилике да у Београду чују и осете, да они људи, који су били најжучнији и најборбенији, да су свој став после објављивања споразума изменили.

Чињене су многе замерке како се од стране Владе др. Стојадиновића забрањују зборови. Ја сам имао част и прилику да малочас чујем г. предговорника, који је говорио о познатој славној Тимочкој Крајини. Замера се Влади и каже како се не дозвољавају зборови. Што се тиче лично мога среза, он није додирнут, јер је служио само за пролаз првака Удружене опозиције, али познавајући прилике у томе крају, допустите да учиним један приговор, реплику на оно.

Долазак првака Удружене опозиције био је најављен на неколико дана раније пре њиховог доласка излепљеним плакатима. Збор је био редовно одобрен. Али, господо, ми у Неготину, у Крајини, имамо локала чији сопственици нису наши пријатељи, и ми нисмо имали ни силе ни могућности да натерамо те њихове пријатеље да им они отворе врата, јер господи није било ни стало да изађу отворено пред народ на једном збору, јер после свега онога што се збило, не би имали шта да кажу народу у оном правцу, у коме је народ очекивао.

Међутим њихов пролазак кроз место старог чика Аце Станојевића овде је сасвим погрешно

протумачен. Рекло је се како је забрањено држање збора, како им се није дао локал, како су чак и покажњавани извесни људи. Међутим истина лежи у овоме: збор у Књажевцу није ни пријављен. Пријатељи Удружене опозиције одржали су састанак, конференцију у приватној кући, непријављено. Због тога што сама конференција није била пријављена, што сама власт по сили закона мора да води рачуна о свему ономе што се дешава, сама власт није према речима предговорника предузела према широким народним масама санкције, већ су била једно или два лица кажњена. Али кад ми из Владине већине морамо да поштујемо закон, кад ми морамо наше састанке и партијске конференције да пријављујемо, по коме праву да ви и Удружена опозиција и сваки други може да ради шта хоће и да гази законе. (Одобравање у центруму и на десници).

Ја сам, нажалост, имао и овакву ситуацију у нашем крају. Међу члановима Удружене опозиције било је и таквих људи који данас заузимају видне положаје у државној служби. (Јован Здравковић: Треба да се отерају?) Нећемо их отерати, они ће се сами ликвидирати! Један од тих људи толико далеко је отишао да је на једном непријављеном збору, пред народним масама, изнео масу неистина и сам у своје име упутио Краљевском Намесништву депешу, тражећи да овога момента Влада г. др. Милана Стојадиновића, као Влада која нема подршке у народу падне, и да на управу земље дође Удружена опозиција на челу са Јоцом Јовановићем. (Усклици на десници: Богами то су велики апетити!)

Господо, ја не мислим да ставим примедбу на рад тога господина, али бих желео да само учиним још један приговор у томе правцу, један приговор који је веома интересантан и важан, који баш вас са левице интересује. (Војислав Лазич: Шта је са Драгишом Стојадиновићем?) Поготову вас, који се бринете за крај Драгише Стојадиновића, јер нисте имали могућности да на лицу места испитате поједине ствари, већ сте их слушали онако како су вам суфлирали.

На петомажским изборима био је претставник тога краја г. Драгиша Стојадиновић. Господин Стојадиновић имао је ове гласаче и онолико гласова само из једног разлога, што листа и лица претстављена на овој другој страни, будући да су више година били на управи, на положају народних посланика, нису могла више... (Гласови на левици: На којој другој страни?) То се зна. И једна и друга лица била су на листи г. Богољуба Јевтића. (Манфред Паштровић: А Ви сте били сам кандидат?) Нас је било четири, ако хоћете да знате! И шта бива, господо? Бива да тај срез и да тај крај, који жели да се прослави као крај г. Драгише Стојадиновића, после оних испада и оних ексцеса учињених у 1936 години у Народној скупштини листом оставља г. Стојадиновића, листом га напушта... (Један глас на левици: Само кога Стојадиновића?) Господин Драгишу Стојадиновића. Тај крај у коме је никао радикализам, у коме је планула Тимочка буна, у коме су се радикали борили са либералима умео је да цени и поштује сваког појединог свог човека па макар какав он био. И неће бити никакво чудо ако сутрапрек сутра ти исти људи, који су у томе крају имали 7—8.000 гласова, да та група људи, која се буде

налазила на тој страни, остане и без оног потребног кворума за потврђивање листе.

Зар, господо, у једном крају, који је нарочито политички васпитан, у једном крају каква је Хајдук Вељкова Крајина, где је менталитет народни различит од менталитета нашег народа у Шумадији, и менталитета нашег народа на пример горе у Војводини и менталитета нашег народа у ваљевском крају и у ваљевској нахији, народа за који се каже да је много миран и послушан? Али кад дођу избори, кад треба народ да да одушке својим осећањима онда он та своја осећања, у виду расположења према извесним личностима, на изборима и манифестује.

Да, господо, ако би се и у будуће продужило да се овако води рачуна о битним интересима нашег народа, да се води рачуна да цене стоци, сточним производима, цене вина, цералија, дрвета и коже и свега што долази у обзир за извоз буду повољне, тако да наш народ, да наше широке масе, наши земљорадници буду задовољни, онда ће наш земљорадник умети да ово своје задовољство манифестује, а манифестоваће га на тај начин што ће своје поверење дати и давати оним људима који о њему највише буду водили рачуна. Наши људи су показали да умеју то да поштују. Господо, ми смо имали два пута изборе: општинске изборе у 1936, па смо имали, господо, и сенаторске изборе у 1938 години. Не би могло да се каже да неко није имао права ни могућности да се на прошлим општинским изборима кандидује. Најбољи доказ за то, господо, јесте оно шаренило у погледу кандидата приликом избора општинских управа. Зар се може да каже да је на пример др. Мачеку и бившој Хрватској сељачкој странци било забрањено да могу слободно да изађу на изборе? И зар, господо, то није успех Краљевске владе кад је др. Мачек био натераан да изађе из става вечите апстиненције и да се појави на прошлим општинским и сенаторским изборима? Збиља, тај успех припада свакако нама, тај успех треба да буде запажен и овог пута и о њему мора да се води рачуна и у будуће, јер, господо, људи који не признају Устав, који не признају данашњу државу и позитивне законе у овој земљи, зар је могуће да такви људи изиђу на изборе и признају законе о избору општинских часника, зар је могуће да изиђу на сенатске изборе, а да не признају закон о сенатским изборима? Није могуће. Тога момента, кад су пошли на општинске изборе и кад су пошли на сенатске изборе они су то морали признати, а сви врло добро знамо како је вођена борба око кандидације у Савској бановини. Ви ћете морати признати једну чињеницу а то је да су господа из Хрватске сељачке странке, да би искористили оно право које по закону имају, употребили све па и крајње мере да им се дозволи да уђу у бирачке спискове онде где су желели.

Господо, ако би се Владин рад и успеси једне владе ценили само на политичком пољу, онда је наша Влада и сувише добро заслужила да јој се поверење које јој је указано још и даље указује.

Ја сматрам неопходно потребним да учиним још неколико сугестија за будући рад, сугестија које би требало имати у виду приликом рада у Народној 1938/39 години. Потребно је многе ствари у нашем буџету дотерати онако како ће оне најширим народним масама да конвенирају, како ће

најбоље да задовоље наше народне интересе. У нашем крају, до кога треба одавде да се путује око 500 километара, има одличних винограда, има одличне и првокласне стоке, има одличног дрвета и ја жалим што морам да признам једну тешку ствар а то је што у томе крају имамо нешто што у другим крајевима нема, имамо хајдучију.

Оног момента кад железнице буду просвирале кроз наше крајеве, много што-шта па и питање хајдучије биће уклоњено. Кад се доврши пруга од Кучева до Кладова, ако се она што пре буде спровела, даће се могућности сиромашном нашем народу да дође до боље и лепше земље, даће се могућности оним крајевима који оскудевају у шуми и дрвету да дођу до дрвета, даће се могућности народу да своје вино, свој вишак у стоци и цералијама извози и то онако повољно као браћа и пријатељи из Војводине, из Мачве и Шумадије. Господо, зар није жалосна чињеница кад се на пијацама нашим у Војводини и околини Београда, у Шумадији килограм живе ваге код свиња продаје до 8—9 динара а код нас у Крајини још увек је цена 6 до 6 и по динара. Читав разлог лежи у томе што су наши крајеви толико удаљени од трговачких центара да подвоз поједе готово све.

Али ја верујем да ће се ово питање скоро и брзо решити. Добра воља код Краљевске владе и расположење постоји да се пруга која је започета веже са мостом који је пројектован код Кладова. И тога момента ми ћемо имати најкраће везе, најкраће линије Кладово-Неготин, Неготин-Београд.

Господо, желео бих да говорим још о једном питању које је прилично важно и у вези са Финансиским законом који нам претстоји. У нашем крају, а поготово, у предратној Србији и у оном делу Краљевине Југославије који је имао злу судбину да буде у ропству од 1915 до 1918 године, ми смо имали малер да су нам и пореске књиге биле уништене. Није се знало колико је требало да се плати порезе, већ су се само знале глобалне суме. И шта бива, господо? Бива да 1918 године Министарство финансија шаље спискове појединих општина са глобалним задужењем. Трбало је тада подносити пријаве. То подношење показало се као неправично, тако да ми у нашем крају имамо масу сиромашних села која су задужена порезом од 1918 до 1928 и то баснословним сумама које народ није у могућности да плати. Чиним апел на Краљевску владу да ово питање буде проучено и да г. Министар финансија нађе могућности да ове дугове отпише на такав начин како ће бити задовољена државна благајна а и народу да буде што боље и згодније.

Господо, много се кокетирало са нашим државним и народним уједињењем, много се говорило о томе који су разлози да ми, и после 20 година националног живота, још вечито стојимо на оној полазној тачци. Мени је као просветном раднику у мојој дугогодишњој просветној пракси пало у очи и констатовано сам да је један од важних разлога и тај што ми за 20 година нисмо имали изједначене уџбенике, што су за 20 година у разним крајевима деца различито учила, и ако дете пређе из једног краја у други њему се морају нови

уџбеници да купују, па, се, господо, дешавало и то да ако дете због слабог успеха понавља разред, да оно у новој години мора да купи нове уџбенике. Зар то сме, господо, да буде? Онога момента кад дете из Словеначке учи из истог уџбеника као деца у Војводини тога момента почеће и коначно решење овога питања Уједињења да се ликвидира (Павао Матица: То је једноставно!).

Господине Матица, ја мислим да није једноставно, јер ако хоћемо и желимо да имамо једну државу, онда треба да је заједнички изграђујемо, и ми морамо да имамо заједнички план према коме морамо да се управљамо. Тај план мора да буде посве једноставан.

Што се правде тиче, у погледу тога, да ли су ствари решаване и рађене правично и праведно хоћу да учиним само једну констатацију. Ви се сви сећате какво је стање нашега радништва. Ви се сећате да смо ми имали масу незапослених људи. Код Берзе рада била је увек окупљена маса људи који су чекали да им се да ручак или вечера да би тако и на тај начин могли да истерају од данас до сутра. Међутим, јавни радови који су предузети поправили су то стање, јер је сваки могао да дође до веће наднице и више да заради и да на миран начин заради потребне суме за одржавање своје породице. Господо, зар то није доказ да одговорни Министар води рачуна и о оним најсиромашнијим слојевима нашега народа? Да, господо, и то ће господи са левице изгледати мало незгодно и чудно, чак се жели да импутира и то како Краљевска Влада жели на тај начин да ту масу нашега народа припреми као гласаче. Међутим, ја изјављујем да је наше радништво било од увек слободоумно и да се увек опредељивало онако како му је било потребно, и да се у овом моменту не може да рачуна са том претпоставком. На крају желим да завршим ова своја излагања уз све ове захтеве и жеље које су изложене у мом дужем говору, и уз потребу нашега народа, да се осећа и да је потребна чврста рука, потребно је рада и то много рада, потребно је разумевања, потребно је смисла и потребно је воље да се то све уради и све спроведе. Господо, ја имам чврсто уверење да на врху наше врховне управе седе људи који имају све ове атрибуте и да ће они бити у стању, ако им каква непријатност у извођењу буџета дође, ипак успети да то све преброде на опште задовољство нашега народа.

Стога изјављујем, да ћу гласати за овај предложени буџет. (Бурно плескање и одобравање у центруму и на десници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо, листа данашњих говорника исцрпена је, па ћу са вашом дозволом ову седницу закључити, а идућу заказујем за сутра у 8 сати са овим дневним редом: Наставак претреса извештаја Финансиског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину.

Данашњу седницу закључујем.

(Седница је закључена у 19 часова.)